

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ,
ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια

Διπλωματική Εργασία

**«Η εξέλιξη των Ιρανο- Ισραηλινών σχέσεων από το 1979 έως
σήμερα»**

ΤΟΥ ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΤΕΛΛΙΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΙΤΣΑΣ

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία».

Σταμούλης Τέλλιος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο	6
ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΡΑΝ – ΙΣΡΑΗΛ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ	6
1.1 <i>Ιστορική αναδρομή</i>	6
1.2 <i>Ισλαμική Επανάσταση του 1979 στο Ιράν</i>	8
1.3 <i>Επιδείνωση των σχέσεων Ιράν - Ισραήλ</i>	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο	21
Η ΜΕΤΑ ΤΟ 1979 ΕΠΟΧΗ	21
2.1 <i>Ο πόλεμος Ιράν - Ιράκ</i>	21
2.2 <i>Το Παλαιστινιακό ζήτημα</i>	24
2.3 <i>Οι Πόλεμοι των ΗΠΑ στο Ιράκ (1990-91 και 2003)</i>	26
2.4 <i>Η Αραβική Άνοιξη</i>	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	30
Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ	30
3.1 <i>Η Στρατηγική του Ισραήλ</i>	30
3.2 <i>Σχέσεις με ΗΠΑ</i>	32
3.3 <i>Σχέσεις με Ρωσία</i>	34
3.4 <i>Σχέσεις του Ισραήλ με τα Αραβικά Κράτη</i>	36
3.5 <i>Σχέσεις του Ισραήλ με Ελλάδα – Τουρκία και ο ρόλος της ΕΕ</i>	38
3.6 <i>Συμμαχίες του Ισραήλ</i>	41
3.7 <i>Ο Ρόλος του ενεργειακού πλούτου ως παράγοντας εθνικής ασφάλειας του Ισραήλ</i>	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο	43
Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝ	43
4.1 <i>Η Στρατηγική του Ιράν</i>	43
4.2 <i>Οι Σχέσεις του Ιράν με Η.Π.Α.</i>	49
4.3 <i>Οι Σχέσεις του Ιράν με Ρωσία</i>	50
4.4 <i>Οι Σχέσεις του Ιράν με τα υπόλοιπα Αραβικά Κράτη</i>	55
4.5 <i>Ο Ενεργειακός πλούτος του Ιράν</i>	57
4.6 <i>Σχέσεις Ιράν με Τουρκία και Ελλάδα</i>	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο	61
Η ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ - ΙΡΑΝ	61
5.1 <i>Το Πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν</i>	61
5.2 <i>Η Συμφωνία του 2015</i>	62
5.3 <i>Η Πυρηνική αποτροπή του Ισραήλ</i>	63
5.4 <i>Η Πυρηνική Ισορροπία και Σταθερότητα</i>	65
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Το Ιράν είναι ο καλύτερος φίλος του Ισραήλ, και δεν σκοπεύουμε να αλλάξουμε τη θέση μας σχετικά με την Τεχεράνη». Τα λόγια αυτά δεν ανήκουν στον Μπεν Γκουριόν¹ ή στην Γκόλντα Μέιρ² επί εποχής Σάχη, αλλά στον πρώην πρωθυπουργό Γιτζάμ Ραμπίν το 1987. Ο Αγιατολάχ Χομεινί ζει ακόμη και ο Αχμαντινεντζάντ, που σήμερα χρησιμοποιεί τη χειρότερη ρητορεία εναντίον του Ισραήλ ασχολείται ήδη ενεργά με τη πολιτική.

Σήμερα, όταν ακούμε τις απειλές για πόλεμο και την επιθετική ρητορική, οδηγούμαστε να πιστεύουμε πως αυτή είναι μία από τις πολλές, άλυτες διαμάχες στη Μέση Ανατολή, με ρίζες τόσο παλιές όσο και η περιοχή.

Τα δύο κράτη αποτελούν ισχυρές περιφερειακές δυνάμεις, που επηρεάζουν σημαντικά το υποσύστημα της Μέσης Ανατολής και κατ' επέκταση το διεθνές σύστημα.

Ιράν και Ισραήλ κατά το πλείστο της ιστορικής τους διαδρομής, ασκούν εξωτερική πολιτική με βάση τα συμφέροντά τους, σύμφωνα με το ρεαλιστικό μοντέλο σκέψης. Τα συμφέροντα αυτά ορίζονται από τις εκάστοτε πολιτικές ηγεσίες. Η στρατηγική συνείδηση στηρίζεται στην ιστορία των δύο χωρών, όμως ο στρατηγικός σχεδιασμός έχει ως βάση την καθημερινή πραγματικότητα.

Οι ρίζες της αντιπαλότητας των δύο χωρών, εδράζονται πρωτίστως στις αλλαγές στο συσχετισμό των δυνάμεων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, όπως αυτές προέκυψαν μετά την Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν το 1979. Επίσης καθοριστικό ρόλο έπαιξε ο πόλεμος Ιράν- Ιράκ, οι εξελίξεις στο παλαιστινιακό ζήτημα, καθώς και η εμπλοκή των δύο χωρών στον συριακό εμφύλιο.

¹ Ο Νταβίντ Μπεν Γκουριόν (πραγματικό επώνυμο Grün, 16 Οκτωβρίου 1886 - 1 Δεκεμβρίου 1973) ήταν Ισραηλινός πολιτικός, ο κύριος ιδρυτής και ο πρώτος πρωθυπουργός του Ισραήλ.

² Η Γκόλντα Μέιρ (εβραϊκά: *γκ'מ הג'ול*, γεννημένη ως Γκόλντα Μάμποβιτς, 3 Μαΐου 1898 – 8 Δεκεμβρίου 1978) ήταν γεννημένη στην Ουκρανία Ισραηλινή δασκάλα, κιμπούτσνικ, πολιτικός και η τέταρτη πρωθυπουργός του Ισραήλ. Ήταν μία εκ των ιδρυτών του κράτους του Ισραήλ.

Η ισορροπία ισχύος στη Μέση Ανατολή και στην Ανατολική Μεσόγειο καθορίστηκε κυρίως από τις Μεγάλες Δυνάμεις του διεθνούς συστήματος, αφού η περιοχή είναι πλούσια σε ενεργειακά κοιτάσματα και προσδίδει ένα στρατηγικό βάθος, κυρίως λόγω της εγγύτητας της Ρωσίας. Ουσιαστικά όμως στην περιοχή δεν επήλθε ποτέ ειρήνη και σταθερότητα, αφού οι κρατικές διαμάχες, οι εμφύλιοι πόλεμοι και γενικότερα οι αναταραχές είναι διαχρονικές. Αυτό συνέβη κυρίως επειδή η χάραξη των συνόρων έγινε από τις νικήτριες δυνάμεις του Α΄ και Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, χωρίς να ληφθούν εθνοτικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες του πληθυσμού της περιοχής³.

Η Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν το 1979, την οποία θα αναλύσουμε στη συνέχεια, ήταν απόρροια των παραπάνω γεγονότων. Ήταν μία επανάσταση η οποία θεωρείται μοναδική, καθώς επέφερε πολλές και μεγάλες αλλαγές σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, και κατ' επέκταση επηρέασε σημαντικά τις σχέσεις της χώρας με το Ισραήλ.

Αρχικά θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στις σχέσεις των δύο χωρών. Θα αναφερθούμε στον πολιτισμό τους, στην ιστορική τους συνέχεια, στην οικονομία αλλά και στην σημαντικότητα της γεωγραφικής τους θέσης, την οποία κατέχουν στην ευρύτερη περιοχή. Θα μελετήσουμε αν και πώς οι ιδεολογικές και θρησκευτικές αντιλήψεις του πληθυσμού των δύο κρατών επηρεάζουν τις σχέσεις τους, ή η εξωτερική τους πολιτική καθορίζεται κυρίως από τα σημαντικά τους εθνικά συμφέροντα, δρώντας ως ορθολογικοί παράγοντες στο διεθνές σύστημα. Στο τέλος του πρώτου κεφαλαίου θα αναλύσουμε την Ισλαμική Επανάσταση και πώς αυτή επηρέασε τις σχέσεις των δύο χωρών.

³ Η Συμφωνία Σάικς–Πικό (αγγλικά: Sykes–Picot Agreement, γαλλικά: Accords Sykes-Picot) ήταν μυστικό σύμφωνο που συνήφθη τον Μάιο του 1916, ανάμεσα στη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία και είχε και τη συναίνεση της Ρωσίας. Με αυτό μοιράζονταν σε σφαίρες επιρροής και ελέγχου της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και αρχικά και της Ρωσίας, εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη σημερινή Τουρκία, τη Μέση Ανατολή, το Ιράκ και τη Συρία. Η ονομασία του συμφώνου προέρχεται από τα ονόματα των Μαρκ Σάικς και Φρανσουά Ζωρζ-Πικό, που ήταν οι διπλωμάτες της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας αντίστοιχα και οι οποίοι διαμόρφωσαν τους όρους του.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τα κυριότερα γεγονότα, που έλαβαν χώρα την μετά το 1979 εποχή, ξεκινώντας με τον πόλεμο του Ιράν με το Ιράκ. Επίσης το σοβαρό και διαχρονικό «παλαιστινιακό ζήτημα», τους πολέμους των «Δυτικών Χωρών» στο Ιράκ, και την εμπλοκή του Ιράν και του Ισραήλ στους πολέμους αυτούς. Πολύ σημαντικό γεγονός επίσης αποτελούν και τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης το 2010, αλλά και ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία. Καθοριστικό ρόλο φαίνεται ότι έπαιξε και η πολιτική που ακολούθησε η Τουρκία τα τελευταία χρόνια, καθώς αυτή φαίνεται ότι επηρέασε ή ήταν αποτέλεσμα των σχέσεων των δύο χωρών.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια θα αναλύσουμε τη θεσμοθετημένη εξωτερική πολιτική των δύο κρατών και πως αυτή ερμηνεύεται με την επιστήμη των διεθνών σχέσεων. Θα εξετάσουμε με βάση το μοντέλο του ρεαλισμού, τα στρατηγικά δόγματα των δύο χωρών. Θα δούμε πως τα κράτη προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τη στρατιωτική τους ισχύ και πως επιτυγχάνουν την ασφάλεια μέσα από την επιβίωσή τους, πράγμα που αποτελεί το υπέρτατο εθνικό συμφέρον. Θα εξετάσουμε επίσης αν η σύγκρουση των πολιτισμών και οι διαφορετικές θρησκευτικές αντιλήψεις επηρεάζουν τις σχέσεις των δύο χωρών. Τέλος θα αναφερθούμε στους διεθνείς οργανισμούς και τον ρόλο τους στη διαμορφωθείσα εξωτερική πολιτική.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε το ρόλο που μπορούν να παίξουν τα πυρηνικά όπλα στις σχέσεις του Ιράν με το Ισραήλ. Αρχικά θα δούμε το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και το ρόλο που έπαιξε η Ευρωπαϊκή Ένωση σε αυτό το πρόγραμμα, αλλά και τις επιδιώξεις του Ιράν μέσω του προγράμματός του. Επίσης θα αναλύσουμε τον τρόπο με τον οποίο το Ισραήλ αντιμετωπίζει την πυρηνική «επιλογή» του Ιράν.

Τα τελευταία χρόνια φαίνεται πως το Ιράν οδηγήθηκε με επιτυχία στον τερματισμό της απομόνωσης. Αυτή η επανένταξη είναι πολύ πιθανό να επιφέρει ανακατατάξεις τόσο στη χώρα, όσο και στις περιφερειακές ισορροπίες.

Τα πρόσφατα γεγονότα στη Μέση Ανατολή, προκάλεσαν μεγάλες γεωπολιτικές ανακατατάξεις στην περιοχή ανατρέποντας τους συσχετισμούς

ισχύος. Το Ιράν και το Ισραήλ, ως περιφερειακές δυνάμεις, είναι καθοριστικοί παράγοντες για την σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΡΑΝ – ΙΣΡΑΗΛ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ

1.1 Ιστορική αναδρομή

Ξεκινώντας, είναι σκόπιμο να κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στις σχέσεις Ιράν – Ισραήλ, διότι χωρίς την ιστορική γνώση του παρελθόντος δεν είναι δυνατόν να ερμηνεύσουμε τη γεωπολιτική κατάσταση του παρόντος. Οι σχέσεις αυτές έχουν αρχαίους ιστορικούς δεσμούς ξεκινώντας από το 539 π.Χ. όταν ο Πέρσης βασιλιάς Κύρος ο Μέγας⁴ απελευθέρωσε τους Εβραίους από τους Βαβυλωνίους και τους επέτρεψε να επιστρέψουν στις πατρογονικές τους εστίες και να οικοδομήσουν εκ νέου τον ναό του Σολομώντα. Ένα τρίτο των Εβραίων παρέμεινε στην Βαβυλωνία και είναι οι σημερινοί Εβραίοι του Ιράκ. Ένα τρίτο μετανάστευσε στην Περσία και είναι οι σημερινοί Εβραίοι του Ιράν που αριθμούν περίπου τις 25.000 και αποτελούν τη μεγαλύτερη εβραϊκή κοινότητα στη Μέση Ανατολή εκτός Ισραήλ. Και ένα άλλο τμήμα επέστρεψε στην ιστορική Παλαιστίνη στις πατρογονικές τους εστίες όπου οικοδόμησαν εκ νέου τον ναό του Σολομώντα που παρεμπιπτόντως χρηματοδοτήθηκε από περσικούς φόρους⁵.

Όμως και στα νεότερα χρόνια υπήρξαν στιγμές που οι σχέσεις των δύο χωρών ήταν στενές. Το Ιράν ήταν η δεύτερη μουσουλμανική χώρα μετά την Τουρκία που αναγνώρισε το κράτος του Ισραήλ το 1950 και οι δύο χώρες είχαν ανεπτυγμένες διπλωματικές επαφές. Αυξημένοι ήταν επίσης οι εμπορικοί και οικονομικοί δεσμοί, με το Ιράν να προμηθεύει το Ισραήλ πετρέλαιο, φυσικό αέριο, πρώτες ύλες, τρόφιμα και καταναλωτικά αγαθά. Στον αντίποδα οι Ισραηλινοί συνέδραμαν το Ιράν στη γεωργική τεχνολογία, στην ιατρική και στην επιστημονική έρευνα.

Μια καθοριστική συνεργασία ήταν αυτή στον τομέα της ανταλλαγής πληροφοριών και σε επίπεδο μυστικών υπηρεσιών. Η CIA σε συνεργασία με τη Μοσάντ δημιούργησαν την ιρανική αντίστοιχη υπηρεσία Savak. Με τη Savak οι

⁴ Ο Κύρος είναι ένα από τα σημαντικότερα πρόσωπα της Βίβλου, περιγράφεται σαν ο μεγάλος φιλόanthropos βασιλιάς των Περσών που επέτρεψε στους Ιουδαίους να επιστρέψουν στα Ιεροσόλυμα και να λατρέψουν ελεύθερα τον θεό τους. Εξέδωσε τα διατάγματα της αποκατάστασης, γι' αυτό πήρε από τη Βίβλο τον τίτλο του χρισμένου.

⁵ Τρίτα Πάρσι, «Ιράν και Ισραήλ: Μπορεί να υπάρξει ειρήνη»; Πηγή: https://www.ted.com/talks/trita_parsi_iran_and_israel_peace_is_possible/.

Ισραηλινοί συνεργάστηκαν μέχρι το έτος ορόσημο 1979. Ενδιαφέρον είναι επίσης ότι το Ιράν ήταν η μοναδική χώρα της περιοχής που προμήθευε με πετρέλαιο το Ισραήλ μετά την κρίση του Σουέζ το 1956. Ακόμη ήταν η μόνη χώρα που αντιπαρατέθηκε με τα αραβικά κράτη, στην επιδίωξη αυτών να εξαλείψουν το Ισραήλ μετά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1967, ενώ κατά τον πόλεμο του Γιου Κιπούρ το 1973 το Ιράν για μια ακόμη φορά ήταν η μόνη χώρα που προμήθευε με πετρέλαιο το Ισραήλ.

Μια άλλη σημαντική διμερής συνεργασία έλαβε χώρα στον ενεργειακό τομέα, κυρίως με πρωτοβουλία του Ισραήλ, με σκοπό την εξασφάλιση της ενεργειακής του αυτονομίας, λόγω του ότι ήταν περικυκλωμένο από αραβικά κράτη - εχθρούς, οι οποίοι κατείχαν το μονοπώλιο στα πετρελαϊκά αποθέματα. Οι ενεργειακές σχέσεις των δύο χωρών στην προ του 1979 εποχή, περιλαμβάνουν και τη συνεργασία τους για την κατασκευή του αγωγού μεταξύ Ashkelon και Eilat⁶. Ο αγωγός αυτός που ολοκληρώθηκε το 1968, είχε ως σκοπό τη μεταφορά του Ιρανικού πετρελαίου προς την Ευρώπη. Ο αγωγός εξυπηρετούσε αναμφίβολα τις πολιτικές και οικονομικές επιδιώξεις του Ισραήλ ενώ από πλευράς Ιράν υπήρξε αποκλειστικά οικονομικό ενδιαφέρον.

Σε ανταπόδοση όλων αυτών, το Ισραήλ βοήθησε τους Ιρανούς στην κατασκευή του πυρηνικού εργοστασίου στο Μπουσέρ στο νότιο Ιράν το 1975 και στον σχεδιασμό του πυρηνικού σταθμού στο πολιτιστικό, πνευματικό κέντρο και παλαιά πρωτεύουσα της Περσίας το Εσφαχάν. Πέραν της συνεργασίας μεταξύ Savak και Μοσάντ, συνεργάστηκαν και στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας, όπου το Ισραήλ βοήθησε το Ιράν στην ανάπτυξη της σύγχρονης αεράμυνάς του και στον σχεδιασμό του πυραυλικού του προγράμματος.

Η δήλωση του πρωθυπουργού του Ισραήλ Γιτζάκ Ραμπίν το 1987, αντανάκλουσε την επί δεκαετίες συνεργασία των δύο χωρών στην ασφάλεια και αντικατασκοπεία η οποία είχε γεννηθεί μέσα από την αντίληψη των κοινών απειλών. Και τα δύο κράτη φοβόντουσαν τη Σοβιετική Ένωση, τον αντίπαλο των ΗΠΑ στο διπολικό διεθνές σύστημα και τα ισχυρά αραβικά κράτη όπως την Αίγυπτο (που διαδραμάτιζε ανέκαθεν έναν ηγετικό ρόλο μεταξύ του αραβικού

⁶ Πηγή: <https://www.bloomberg.com/research/>. "Company Overview of Eilat-Ashkelon Pipeline Company Ltd".

κόσμου) και το Ιράκ που διέθετε ένα αξιόμαχο στράτευμα και επιδίωκε να αναλάβει το ρόλο της Αίγυπτου και να αναδειχθεί το ίδιο σε περιφερειακή μεγάλη δύναμη.

Ένα άλλο γεγονός που συνέτεινε στην προσέγγιση Ιράν – Ισραήλ, εκπορεύεται από το στρατηγικό δόγμα του Ισραήλ, ότι η επιβίωση και η εθνική του ασφάλεια εκτός από την προσήλωση στην εσωτερική εξισορρόπηση - ενδυνάμωση θα επιτευχθεί καλύτερα με τη δημιουργία συμμαχιών με τα μη αραβικά κράτη της περιοχής όπως το Ιράν ή και η Τουρκία αργότερα, προκειμένου να διατηρηθεί το status quo στο υποσύστημα της Μ. Ανατολής και μια σχετική ισορροπία ισχύος. Να μην αναδειχθεί εν ολίγοις ένας επίδοξος ηγεμόνας από τα αραβικά έθνη στην περιοχή που θα θέσει σε κίνδυνο την ύπαρξη του Ισραήλ.

1.2 Ισλαμική Επανάσταση του 1979 στο Ιράν

Με τον όρο Ιρανική επανάσταση ή Ισλαμική επανάσταση, αναφέρονται τα γεγονότα που οδήγησαν στην πτώση της ιρανικής μοναρχίας και της δυναστείας Παχλαβί⁷ (1925-79), καταλήγοντας στην εγκαθίδρυση ισλαμικής δημοκρατίας στο Ιράν με ιδρυτή τον αγιατολάχ Ρουχολάχ Χομεϊνί.⁸

Στις 16 Ιανουαρίου του 1979, ο Σάχης, δηλαδή ο βασιλιάς του Ιράν, Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί, εγκατέλειψε οικειοθελώς τη χώρα μην μπορώντας να αντιμετωπίσει την οργισμένη αντίδραση του λαού, ενάντια στη διακυβέρνησή του. Ήταν η δεύτερη φορά που ο Σάχης εγκατέλειπε το Ιράν. Αυτή όμως ήταν η οριστική...

Ο Παχλαβί είχε αναλάβει την εξουσία τον Σεπτέμβριο του 1941 μετά από παρέμβαση των Άγγλων. Το 1951 ήρθε σε πολιτική σύγκρουση με τον

⁷ Η δυναστεία Pahlavi ήταν η τελευταία του αυτοκρατορικού κράτους του Ιράν από το 1925 έως το 1979, όταν η περσική μοναρχία ανατράπηκε και καταργήθηκε ως αποτέλεσμα της Ιρανικής Επανάστασης. Η δυναστεία ιδρύθηκε από τον Reza Shah Pahlavi το 1925, πρώην Διοικητή της Περσικής Κοζάκης Ταξιαρχίας, η βασιλεία του οποίου διήρκεσε μέχρι το 1941, όταν αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τους Συμμάχους. Τον διαδέχτηκε ο γιος του, ο Mohammad Reza Pahlavi, ο τελευταίος Σάχ του Ιράν.

⁸ Ο Αγιατολάχ Ρουχολάχ Μουσαβί Χομεϊνί (πραγματικό όνομα: Ρουχολάχ Μουσαβί, 24 Σεπτεμβρίου 1902 - 3 Ιουνίου 1989) ήταν θρησκευτικός και πολιτικός ηγέτης του Ιράν από το 1979 ως το 1989. Υπήρξε μια από τις κινητήριες δυνάμεις της ιρανικής επανάστασης του 1979, με την οποία ανατράπηκε το προϋπάρχον καθεστώς και ο βασιλιάς (σάχης) της χώρας, Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί, αναγκάστηκε να απομακρυνθεί από το Ιράν.

πρωθυπουργό, Μοχάμεντ Μοσαντέκ⁹ για το θέμα του πετρελαίου. Ο Μοσαντέκ προωθούσε την εθνικοποίηση του πετρελαίου, γεγονός που οδήγησε τους δύο άντρες σε ρήξη, καθώς ο Σάχης ήταν όργανο των Άγγλων και σε αυτό το θέμα απλά εκτελούσε τις εντολές τους, με αντάλλαγμα την παραμονή στην εξουσία. Ο Σάχης εγκατέλειψε τη χώρα και ο λαοπρόβλητος Μοσαντέκ έγινε πρωθυπουργός.

Όμως, ήταν η εποχή του ψυχρού πολέμου και οι ΗΠΑ έβλεπαν σε αυτόν έναν επικίνδυνο πολιτικό, με σοσιαλιστικές πρακτικές και απόψεις που συνεργαζόταν με τις κομμουνιστικές δυνάμεις. Έτσι, οργάνωσαν πραξικόπημα και τον ανέτρεψαν για να έχουν τον έλεγχο των πετρελαίων, με ηγέτη τον Σάχη. Δύο χρόνια μετά, ο βασιλιάς του Ιράν επανήλθε και ξεκίνησε να εφαρμόζει το πρόγραμμά του που ονομάστηκε «λευκή επανάσταση». Ο Σάχης προσπάθησε με το πρόγραμμά του να εκσυγχρονίσει το Ιράν. Το πρόγραμμα αυτό προωθούσε την εκβιομηχάνιση, την αναδιανομή γης, αλλά και την υιοθέτηση δυτικών προτύπων στην καθημερινή ζωή. Το Ιράν, διατηρώντας στενές σχέσεις με τη Δύση και τις Η.Π.Α., προσπαθούσε να εκσυγχρονιστεί. Σύντομα, η «Λευκή Επανάσταση» του πολιτικά ανεπαρκούς Σάχη, δημιούργησε κοινωνικές ανισότητες και αμφισβητήθηκε έντονα. Οι φιλοδυτικές τάσεις του προγράμματος του Σάχη, σε συνδυασμό με την ασυγκράτητη διαφθορά και την ύπαρξη της σκληρής μυστικής αστυνομίας ΣΑΒΑΚ που ήλεγχε τα πάντα, ξεσήκωσαν τον κόσμο.

Οι αντιδράσεις ξεκίνησαν στα τέλη του 1977, με συγκεντρώσεις, διαμαρτυρίες και απεργίες. Ο εξόριστος, από το 1964, θρησκευτικός ηγέτης Αγιατολάχ Χομεϊνί, έγινε καθοδηγητής του διαμαρτυρόμενου πλήθους. Η επανάσταση είχε ήδη αρχίσει. Οι αντιδράσεις κορυφώθηκαν όταν ο Σάχης έκανε μια προσπάθεια να επιβάλει στρατιωτικό νόμο στην Τεχεράνη. Η επέμβαση του στρατού στις διαδηλώσεις της Τεχεράνης είχε σαν αποτέλεσμα να σκοτωθούν 64 άτομα. Η ημέρα εκείνη ονομάστηκε «Μαύρη Παρασκευή» και φανάτισε ακόμα περισσότερο το εξαγριωμένο πλήθος.

⁹ Ο Μοχάμεντ Μοσαντέκ (16 Ιουνίου 1882 – 5 Μαρτίου 1967), ήταν Ιρανός πολιτικός και πρωθυπουργός του Ιράν την περίοδο 1951-1953, ιδρυτής του κόμματος του Εθνικού Μετώπου. Τον Μάρτιο του 1951 προώθησε νόμο για την κρατικοποίηση των πετρελαϊκών εγκαταστάσεων της Αγγλοϊρανικής Πετρελαϊκής Εταιρείας και τον Μάιο του ίδιου χρόνου εξελέγη πρωθυπουργός.

Η ιρανική επανάσταση οδήγησε τον Σάχη σε αδιέξοδο. Η κατάσταση για τον Σάχη έμοιαζε μη αναστρέψιμη. Οι υποσχέσεις του για παραχωρήσεις στους διαδηλωτές και η απαγόρευση του να γίνουν αντίποινα, δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα. Οι κομμουνιστές και ο Αγιατολάχ Χομεϊνί κέρδιζαν συνεχώς έδαφος και οι ακραίες ισλαμιστικές οργανώσεις, τον υποστήριζαν φανατικά.

Ο θρησκευτικός ηγέτης έγινε δεκτός με ενθουσιασμό και σύντομα καθάρισε τις κομμουνιστικές εστίες, με τις οποίες τον χώριζαν αγεφύρωτες πολιτικές και θρησκευτικές διαφορές. Από το 1979 έως το 1989, ο Χομεϊνί παρέμεινε ο πολιτικός και θρησκευτικός ηγέτης του Ιράν.

Η επανάσταση έφτασε στο αποκορύφωμά της. Οι απεργίες ήταν συνεχείς και προκλήθηκε ακόμα και γενικό μπλακάουτ σε πολλές περιοχές. Έτσι, στις 16 Ιανουαρίου αποφάσισε να εγκαταλείψει τη χώρα, μέχρι να εκτονωθεί η κατάσταση. Τη φυγή του Σάχη ακολούθησε η διάλυση της μυστικής αστυνομίας ΣΕΒΑΚ από τον τότε πρωθυπουργό Μπαχτιάτ, ο οποίος κάλεσε πίσω στο Ιράν τον εξόριστο Χομεϊνί....

Διαδηλώσεις διαμαρτυρίας κατά του σάχη Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί και του τρόπου διακυβέρνησής του ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970 καταγγέλοντας, μεταξύ άλλων, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φαινόμενα λογοκρισίας, την οικονομική πολιτική αλλά και την επιρροή ξένων δυνάμεων σε όλους τους τομείς της ιρανικής κοινωνίας.

Η επανάσταση υπήρξε το αποκορύφωμα ενός κινήματος που διαμορφώθηκε μέσα από το συνασπισμό διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, όπως κληρικών, εμπόρων, φοιτητών και διανοούμενων, με διαφορετικές πολιτικές ιδεολογίες. Το παραδοσιακό θρησκευτικό κόμμα του Χομεϊνί επικράτησε κατά τη σύγχυση και την αταξία που αναπτύχθηκε στον απόηχο της επανάστασης και μέσα από τη διεξαγωγή εθνικού δημοψηφίσματος, την 1η Απριλίου 1979, το Ιράν έγινε και επίσημα ισλαμική δημοκρατία. Το νέο θεοκρατικό σύνταγμα της χώρας που τέθηκε σε ισχύ το Δεκέμβριο του 1979 αντικατέστησε το σύνταγμα του 1906 και ανέδειξε τον Χομεϊνί ως ανώτατο ηγέτη του κράτους.

Η ιρανική επανάσταση θεωρείται μοναδική σε σχέση με άλλες επαναστάσεις της ιστορίας για την ταχύτητα με την οποία έφερε ριζικές αλλαγές και για την έκπληξη που προκάλεσε διεθνώς. Κατά γενική ομολογία διακρίνεται για την έλλειψη μιας κεντρικής ιδεολογικής ταυτότητας, στοχεύοντας αποκλειστικά στην πτώση του σάχη, ωστόσο πιστεύεται παράλληλα πως το καθόλα μαζικό αυτό επαναστατικό κίνημα ενδεχομένως να μην είχε την ίδια μορφή αν ήταν εκ των προτέρων γνωστό πως θα οδηγούσε στη μονοκρατορία του Χομεϊνί.

Το νέο καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε υπολόγισε το συνολικό αριθμό των θυμάτων της επανάστασης στις 60.000, ωστόσο στην πραγματικότητα θα πρέπει να θεωρείται κατά πολύ μικρότερος, χωρίς να υπερβαίνει τις 3.000. Σύμφωνα με σχετική έρευνα του Ιδρύματος Μαρτύρων, η οποία ωστόσο δεν δημοσιεύτηκε, εκτιμάται πως συνολικά 2.781 διαδηλωτές έχασαν τη ζωή τους από τον Οκτώβριο του 1977 μέχρι το Φεβρουάριο του 1979, οι περισσότεροι από αυτούς στην πρωτεύουσα του Ιράν.

Κατά τη δεκαετία του 1970, το Ιράν εξακολουθούσε να βασιζεται σε μεγάλο βαθμό στη βιομηχανία πετρελαίου, ωστόσο η παγκόσμια οικονομική αστάθεια της εποχής, καθώς και οι διακυμάνσεις στην κατανάλωση πετρελαίου από τη Δύση, είχαν αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας μετά από μια δεκαετία μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης που συνοδεύτηκε παράλληλα από τη διόγκωση των εξόδων και υψηλά ποσοστά πληθωρισμού με αντίκτυπο στο βιοτικό επίπεδο των Ιρανών. Συγχρόνως, η δυσαρέσκεια για τη διακυβέρνηση του Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο διογκώθηκε, καθώς αντιπολιτευτικά σχήματα όπως το Εθνικό Μέτωπο (συνασπισμός κυρίως εθνικιστών και παραδοσιακών ισλαμιστών) ή το κομμουνιστικό κόμμα Τουντέχ είχαν περιθωριοποιηθεί ή τεθεί εκτός νόμου.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον κοινωνικής δυσαρέσκειας, ακόμα και η κοσμική διάνοηση - που σε μεγάλο βαθμό γοητεύτηκε από το μήνυμα του Χομεϊνί - τάχθηκε υπέρ της ανατροπής του σάχη, ενώ ολοένα περισσότερες φωνές υποστήριζαν την επιστροφή στις παραδοσιακές αξίες σε αντιδιαστολή με τον εκσυγχρονισμό που προώθησε η δυναστεία των Παχλαβί. Για το σκοπό αυτό, τόσο το Εθνικό Μέτωπο όσο και το Τουντέχ συντάχθηκαν με τη θρησκευτική τάξη

των ουλεμάδων, ενώ παράλληλα το μήνυμα του Χομεϊνί κατά του καθεστώτος του Ρεζά Παχλαβί άρχισε να βρίσκει απήχηση σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού, μέσα από ηχογραφημένες ομιλίες και κείμενα που διοχετεύονταν και διαδίδονταν κρυφά. Ανοιχτές διαδηλώσεις διαμαρτυρίας κατά της μοναρχίας του Παχλαβί άρχισαν να πραγματοποιούνται από τον Οκτώβριο του 1979, μετά το θάνατο του γιου του Χομεϊνί, Μουσταφά, και με ακόμα μεγαλύτερη ένταση από το 1978. Σε αυτό συντέλεσε και το γεγονός πως, νωρίτερα, ο Ρεζά Παχλαβί επιδίωξε να χαλαρώσει τα αστυνομικά μέτρα καθώς υπήρχαν ήδη αναφορές από τον διεθνή τύπο για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν αλλά και σχετικές πιέσεις από την πλευρά οργανώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Κομβικό σημείο για την ενίσχυση της δυσαρέσκειας υπήρξε η δημοσίευση ενός συκοφαντικού άρθρου στην - ελεγχόμενη από την κυβέρνηση - εφημερίδα Eṭṭelā'āt της Τεχεράνης, τον Ιανουάριο του 1978, το οποίο επιχειρούσε να δυσφημήσει τον Χομεϊνί. Το δημοσίευμα προκάλεσε τον ξεσηκωμό χιλιάδων σπουδαστών του Ισλάμ στην πόλη Κομ, γεγονός που πυροδότησε το επόμενο διάστημα νέες διαδηλώσεις διαμαρτυρίας. Στα μέσα Φεβρουαρίου σημειώθηκαν βίαιες συγκρούσεις σε διάφορες πόλεις και ειδικά στη γενέτειρα του Αγιατολάχ Σαριατμανταρί, το Ταμπρίζ, ενώ στα τέλη Μαρτίου μεγάλες υλικές ζημιές προκλήθηκαν στο Γιαζντ και στο Ισφαχάν. Το Μάιο του ίδιου έτους, διαδηλώσεις οργανώθηκαν σε είκοσι τέσσερις πόλεις, μεταξύ των οποίων και το Κομ. Εκεί, η αστυνομία προκάλεσε το θάνατο δύο σπουδαστών που είχαν καταφύγει στο σπίτι του Σαριατμανταρί.

Κατά τις επίσημες αρχές, οι αναταραχές είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο συνολικά 22 ανθρώπων, ενώ κατά την αντιπολίτευση ο αριθμός ήταν πολύ υψηλότερος φθάνοντας τους 250. Ο θάνατος διαδηλωτών τροφοδότησε εντονότερες διαδηλώσεις διαμαρτυρίας. Ένα ακόμα γεγονός που ενίσχυσε το κίνημα διαμαρτυρίας έλαβε χώρα στις 19 Αυγούστου, όταν εμπρησμός σε μεγάλο κινηματογράφο στην πόλη Αμπαντάν οδήγησε στο θάνατο 480 ανθρώπων. Η κηδεία των θυμάτων συνοδεύτηκε από πορεία περίπου 10.000 συγγενών και φίλων, με συνθήματα κατά του σάχη, και ενώ η δυσπιστία ήταν τόσο μεγάλη ώστε να πιστεύεται πως το συμβάν είχε σχεδιαστεί από τη μυστική αστυνομία (SAVAK).

Αρχικά από το Ιράκ, όπου βρισκόταν εξόριστος, και αργότερα από τη Γαλλία, ο Χομεϊνί συντόνιζε από την πλευρά του την αντιπολίτευση, απαιτώντας την παραίτηση του Σάχη. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1978 επιβλήθηκε στρατιωτικός νόμος στην Τεχεράνη και σε άλλες πόλεις. Την ίδια ημέρα ο στρατός στράφηκε με πυρά εναντίον διαδηλωτών στην πλατεία Τζαλέχ, γεγονός που καταγράφεται ιστορικά και ως η σφαγή της «Μαύρης Παρασκευής». Αν και ο επίσημος απολογισμός αναφέρεται σε συνολικά 87 νεκρούς, ανεξάρτητοι παρατηρητές επιβεβαιώνουν το θάνατο εκατοντάδων. Τα γεγονότα της Μαύρης Παρασκευής σηματοδότησαν ένα σημείο χωρίς επιστροφή στην ιστορία της ιρανικής επανάστασης, με την πιθανότητα οποιουδήποτε συμβιβασμού να εξανεμίζεται.

Τις επόμενες εβδομάδες πραγματοποιήθηκαν μαζικές απεργίες με συμμετοχή σχεδόν όλων των κλάδων κάνοντας σαφές πως η κυβέρνηση ήταν αδύνατο να παραμείνει στην εξουσία. Στις 2 Δεκεμβρίου 1978, κατά τη διάρκεια του πρώτου μήνα κατά το ισλαμικό ημερολόγιο (Μουχαράμ), περισσότεροι από 2 εκατομμύρια άνθρωποι κατέκλυσαν την πλατεία Αζαντί της Τεχεράνης ζητώντας την ανατροπή του Σάχη και την επιστροφή του Χομεϊνί. Στα τέλη του 1978, ο Σάχης διόρισε πρωθυπουργό τον Σαπούρ Μπαχτιάρ, που προερχόταν από την αντιπολίτευση.

Ο τελευταίος, που αποδέχτηκε την πρόταση του Σάχη από έλλειψη εμπιστοσύνης στις προθέσεις και τα σχέδια του Χομεϊνί δεν κατάφερε να επιτύχει κάποιο συμβιβασμό με τον Χομεϊνί ούτε με τους πρώην συνεργάτες του και μέλη του Εθνικού Μετώπου. Τον Ιανουάριο του 1979, ο Σάχης και μέλη της οικογένειάς του εγκατέλειψαν τη χώρα ενώ ο Χομεϊνί επέστρεψε από την εξορία στο Ιράν δύο εβδομάδες αργότερα, την 1η Φεβρουαρίου. Κατά την άφιξή του, εκατομμύρια πολίτες που συγκεντρώθηκαν στο αεροδρόμιο του επιφύλαξαν θερμή υποδοχή.

Κατά τις τελευταίες ημέρες της επανάστασης, ο Χομεϊνί οργάνωσε ένα Επαναστατικό Συμβούλιο και μια Κεντρική Επιτροπή με σκοπό τον καθορισμό μιας μεταβατικής κυβέρνησης. Στις 4 Φεβρουαρίου διόρισε πρωθυπουργό τον Μεχντί Μπαζαργκάν και ενώ η κυβέρνηση του Μπαχτιάρ ήταν κατά το σύνταγμα ακόμα στην εξουσία. Η προσωρινή κυβέρνηση του Μπαζαργκάν πήρε τον έλεγχο της διοίκησης, της αστυνομίας και του στρατού, παρέμενε ωστόσο υπό τις προσταγές

του Επαναστατικού Συμβουλίου το οποίο σύντομα εξελίχθηκε στο κυρίαρχο πολιτικό κέντρο της μετεπαναστατικής περιόδου. Το αποτελούσαν 15 μέλη της επιλογής του Χομεϊνί, μεταξύ αυτών και ο Μπαζαργκάν, η πλειοψηφία των οποίων ανήκε στο χώρο των φονταμενταλιστών κληρικών και ασπαζόταν την ισλαμική ιδεολογία του Χομεϊνί.

Επιτροπές θρησκευτικού χαρακτήρα άρχισαν να πραγματοποιούν περιπολίες με σκοπό την επιβολή του ισλαμικού κώδικα συμπεριφοράς και εμφάνισης, ενώ παρόμοια δράση είχε καθόλη τη διάρκεια του 1979 και μια ανεπίσημη θρησκευτική πολιτοφυλακή - τα μέλη της οποίας είναι γνωστά ως Φρουροί της Επανάστασης¹⁰- επιδεικνύοντας συχνά βία που ξεπερνούσε εκείνη κατά τη διακυβέρνηση του σάχη. Οι Φρουροί της Επανάστασης στόχευαν στον εκφοβισμό και την καταστολή όσων πολιτικών δυνάμεων δεν ήταν κάτω από τον έλεγχο του Επαναστατικού Συμβουλίου και του Ισλαμικού Δημοκρατικού Κόμματος που αποτελούσαν θρησκευτικές οργανώσεις πιστές στον Χομεϊνί.

Την 1η Απριλίου του 1979 διεξάχθηκε εθνικό δημοψήφισμα στο οποίο οι πολίτες καλούνταν να ψηφίσουν υπέρ ή κατά της μοναρχίας με ταυτόχρονη εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους, το σύνταγμα του οποίου θα καθοριζόταν μελλοντικά. Είχε προηγηθεί σύγκρουση του Μπαζαργκάν με τον Χομεϊνί, καθώς ο πρώτος επιθυμούσε να υπάρχει μια τρίτη επιλογή υπέρ μιας λαϊκής ισλαμικής δημοκρατίας την οποία όμως απέρριψε ο Χομεϊνί. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν συντριπτικά υπέρ της ίδρυσης ισλαμικού κράτους και της κατάργησης της μοναρχίας, με ποσοστό 99%. Το επόμενο διάστημα, ένα συμβούλιο εμπειρογνομόνων, αποτελούμενο κυρίως από μέλη στενά συνδεδεμένα με τον Χομεϊνί, ανέλαβε τη διαμόρφωση ενός νέου συντάγματος. Το τελικό κείμενο ενσωμάτωνε τη Σιιτική αρχή του «βελαγιάτι φακίχ», δηλαδή της εξουσίας από τον κλήρο, που βρίσκει εφαρμογή στον θεσμό του Υπέρτατου Ηγέτη, στον οποίο δίνεται απόλυτη εξουσία επί όλων των μορφών της εξουσίας.

¹⁰ Οι Φρουροί της Ισλαμικής Επανάστασης (Sepāh) δημιουργήθηκαν την επαύριο της ισλαμικής επανάστασης, με αρχικό σκοπό την καταστολή και εξάλειψη των «αντεπαναστατικών στοιχείων». Είναι οι θεματοφύλακες του θεοκρατικού καθεστώτος και αποτελούν έναν πανίσχυρο και καθοριστικό πυλώνα για το σύγχρονο Ιράν. Έχουν χαρακτηριστεί από πολλούς δυτικούς αναλυτές ως η ελίτ της ιρανικής κοινωνίας.

Ο Μπαζαργκάν και άλλα μέλη της προσωρινής κυβέρνησης ζήτησαν τη διάλυση του σώματος εμπειρογνομόνων θεωρώντας πως το νέο σύνταγμα που διαμορφωνόταν παραβίαζε τη λαϊκή κυριαρχία, δεν ήταν προϊόν συναίνεσης, αναδείκνυε τους ουλεμάδες σε κυρίαρχη τάξη αλλά και υπονόμει τη θρησκεία καθώς οι επόμενες γενιές θα κατηγορούσαν το ίδιο το Ισλάμ για μελλοντικά προβλήματα. Χαρακτηρίζοντας τη δράση των εμπειρογνομόνων ως «επανάσταση κατά της επανάστασης», απείλησε να απευθυνθεί κατευθείαν στο λαό παρουσιάζοντας τη δική τους πρόταση για το νέο σύνταγμα. Θεωρείται πιθανό πως η πρόταση του Μπαζαργκάν θα έβρισκε περισσότερους υποστηρικτές αν τελικά δινόταν ως εναλλακτική επιλογή, ωστόσο τα γεγονότα που ακολούθησαν εμπόδισαν κάτι τέτοιο να υλοποιηθεί.

Την ίδια περίοδο, ενώ ο σάχης βρισκόταν στις ΗΠΑ για θεραπεία κατά του καρκίνου, περίπου 400 ισλαμιστές φοιτητές κατέλαβαν την αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη κρατώντας ομήρους, γεγονός που οδήγησε στη διπλωματική κρίση των ομήρων, διάρκειας 444 ημερών (4 Νοεμβρίου 1979 - 20 Ιανουαρίου 1981). Η κρίση των ομήρων μπορεί να ερμηνευτεί ως μια βίαιη εκδήλωση της ρητορικής κατά της δυτικής κουλτούρας που είχε υιοθετήσει ο Χομεϊνί και μεγάλη μερίδα του κλήρου. Αντιλαμβανόμενος πως ο Χομεϊνί δεν σκόπευε να διατάξει την απελευθέρωση των ομήρων, ο Μπαζαργκάν παραιτήθηκε. Για τον Χομεϊνί, ο οποίος τελικά στήριξε δημόσια τους φοιτητές, η κρίση είχε ευεργετικές επιπτώσεις καθώς θεωρούσε πως ένωνε τον ιρανικό λαό και διευκόλυνε την ψήφιση του νέου συντάγματος.

Εν μέσω της διπλωματικής κρίσης, το νέο σύνταγμα υποβλήθηκε σε δημοψήφισμα στις 2 Δεκεμβρίου 1979 και υπερψηφίστηκε με ποσοστό 99%. Ο Μπαζαργκάν ζήτησε τελικά από τους υποστηρικτές του να υπερψηφίσουν το σύνταγμα θεωρώντας πως το αντίθετο θα οδηγούσε σε αναρχία. Η συμμετοχή στο δημοψήφισμα ήταν μικρότερη συγκριτικά με το προηγούμενο σύνταγμα και εκτιμάται από το γεγονός αυτό ότι στην πραγματικότητα περίπου το 17% δεν το υποστήριξε. Με το νέο σύνταγμα της ισλαμικής δημοκρατίας του Ιράν ολοκληρώθηκε το πέρασμα από τη συνταγματική μοναρχία σε ένα θεοκρατικό καθεστώς με απόλυτο ηγέτη τον Αγιατολάχ Χομεϊνί. Από το Φεβρουάριο του 1979 μέχρι τον Ιούνιο του 1981, διατάχτηκε η εκτέλεση 497 πολιτικών αντιπάλων του

νέου καθεστώτος ως «αντι-επαναστάτες» και «σπόροι διαφθοράς» για να ακολουθήσουν εκτελέσεις συνολικά περισσότερων από 8.000 αντιφρονούντων, από τον Ιούνιο του 1981 μέχρι τον Ιούνιο του 1985. Επιπλέον 2.800 φυλακισμένοι απαγχονίστηκαν το 1988.

1.3 Επιδείνωση των σχέσεων Ιράν - Ισραήλ

Με την κήρυξη της ισλαμικής επανάστασης όμως το 1979, οι σχέσεις του Ιράν με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ μετατραπήκαν από φιλικές σε τελείως εχθρικές. Το Ιράν εκείνη την εποχή ήταν ο βασικός σύμμαχος των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και με τον αγωγό οι Ιρανοί θα διοχέτευαν το πετρέλαιό τους στη Μεσόγειο Θάλασσα αποφεύγοντας τους Άραβες και τη διώρυγα του Σουέζ.

Η συνεργασία τη δεκαετία του 70 υλοποιούνταν συνήθως υπό καθεστώς άκρας μυστικότητας, με επισκέψεις του Ράμπιν στο Ιράν οντάς μεταμφιεσμένος για να μην δίδει στόχο, ή με τον μεγάλο αριθμό ισραηλινών αεροπλάνων που ταξίδευαν μεταξύ Τελ Αβίβ και Τεχεράνης και τα οποία χρησιμοποιούσαν έναν ειδικό αεροδιάδρομο μακριά από τον κεντρικό τερματικό σταθμό στο αεροδρόμιο της Τεχεράνης.

Το φιλοαμερικανικό καθεστώς του Σάχη Ρεζά Παχλαβί ανατράπηκε και οι Ιρανοί μαζί με τον Σάχη εκδιώξαν και τις πολυεθνικές εταιρείες πετρελαίου και τις ξένες τράπεζες αμερικανικών και εβραϊκών συμφερόντων. Η ανωτέρω μεταστροφή των σχέσεων οφείλεται εν μέρει και στη σιτική θρησκεία. Ο ιδρυτής της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν Αγιατολάχ Χομεϊνί πίστευε ότι το Ισραήλ ευρισκόμενο στην καρδιά του ισλαμικού κόσμου αποτελεί ένα μεγάλο εμπόδιο για την ιδέα της ισλαμικής ολοκλήρωσης και της δημιουργίας μιας παγκόσμιας μουσουλμανικής κοινότητας. Το 1981 ο Χομεϊνί είχε δηλώσει ότι η θρησκευτική ηγεσία του Ιράν δεν θα ανεχθεί ποτέ την κατάληψη των ιερών εδαφών του Ισλάμ από τους Ιουδαίους. Στην πράξη βέβαια αυτό σημαίνει την πλήρη στήριξη του αγώνα των παλαιστίνιων για αυτοδιάθεση¹¹, εναντίον των ισραηλινών “εισβολέων” όπως τους αποκαλούν οι Ιρανοί¹².

¹¹ Δεν είναι τυχαίο ότι ο πρώτος ηγέτης που επισκέφθηκε το Ιράν αμέσως μετά την επανάσταση ήταν ο Γιασέρ Αραφάτ. Η Τεχεράνη κατά τη διάρκεια αυτής της επίσκεψης δήλωσε ότι «σχεδιάζεται

Έτσι εξηγείται και η οικονομική στήριξη του Ιράν (αλλά και σε επίπεδο πολεμικής τεχνογνωσίας) προς την πολιτικοστρατιωτικής και κατά πολλές δυτικές χώρες τρομοκρατική οργάνωση Χαμάς και προς τη λιβανέζικη σιιτική οργάνωση Χεζμπολάχ που το Ισραήλ τη θεωρεί το “μακρύ χέρι” του Ιράν στο Λίβανο. Ο Αγιατολάχ Χομεϊνί και οι μετέπειτα θρησκευτικοί και πνευματικοί ηγέτες του Ιράν, Χασεμί Ραφσαντζανί και Αλί Χαμενέι ισχυρίζονταν ότι δεν μπορεί να υπάρξει ειρήνη μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνιων χωρίς την ίδρυση ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους και αν δεν καταστραφεί πρώτα το κράτος του Ισραήλ¹³.

Κάνοντας μια αναγωγή στις διεθνείς σχέσεις, προκύπτει εύλογα το ερώτημα εάν η νέα τροπή που έλαβαν οι σχέσεις Ισραήλ - Ιράν προς την κατεύθυνση της ρήξης οφείλεται στην ισλαμική επανάσταση του 1979, στην κατάρρευση του φιλοδυτικού καθεστώτος του Σάχη και στην εγκαθίδρυση θεοκρατικής κοινωνίας ή συνδέεται με τις αλλαγές της κατανομής ισχύος και τα νέα γεωπολιτικά δεδομένα που προέκυψαν. Τα δύο κράτη φαίνεται να αναδύονται ως οι επόμενες περιφερειακές δυνάμεις στην περιοχή και οι πάλαι ποτέ (έστω και κατά συνθήκη) «σύμμαχοι» τώρα αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλον ως ανταγωνιστή και αντίπαλο.

Οι σχέσεις Ιράν – Ισραήλ επιδεινωθήκαν ακόμα περισσότερο όταν το 2005 εκλέχθηκε πρόεδρος του Ιράν ο Μαχμούτ Αχμαντινετζαντ ο οποίος αρνήθηκε την ύπαρξη του εβραϊκού ολοκαυτώματος, συνδέοντας έτσι τις σχέσεις των δύο χωρών με το παλαιστινιακό ζήτημα. Η άρνηση του ολοκαυτώματος αποτέλεσε ξαφνικά ένα σημαντικό μέρος της διπλωματικής γλώσσας και του αφηγήματος ενός ανεξάρτητου κράτους. Η στρατηγική της άρνησης του ολοκαυτώματος και η ρητορική μίσους και απαξιωτικών δηλώσεων εναντίον του Ισραήλ, δεν είχε μόνο θρησκευτικό και ιδεολογικό υπόβαθρο αλλά ήταν και ένας ελιγμός σε “τακτικό επίπεδο”. Η άρνηση αυτή προσέφερε έναν αντιπερισπασμό από το φιλόδοξο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, με την έννοια ότι οι ΗΠΑ και η Δύση θα αναγκάζονταν να προβούν σε παραχωρήσεις όσον αφορά στο πυρηνικό

η ιστορική νίκη εναντίον του Σιωνισμού». Η αποστολή της παλαιστινιακής οργάνωσης μάλιστα εγκαταστάθηκε στο κτίριο της πρώην ισραηλινής πρεσβείας στο κέντρο της Τεχεράνης.

¹² Η ιστορία της ζωής του Αγιατολάχ Χομεϊνί”, 1 Ιουνίου 2017: <http://cretablog.gr/arxeio/thema3>

¹³ Brandon Friedman , Center for Iranian Studies Tel Aviv University, «The Principles and Practice of Iran’s Post-Revolutionary Foreign Policy», Brandon Friedman , σελ. 9.

πρόγραμμα του Ιράν με αντάλλαγμα αυτό να εγκαταλείψει την επιθετικότητά του και την προκλητική συμπεριφορά εναντίον του Ισραήλ¹⁴.

Η άρνηση του ολοκαυτώματος ήταν για το Ισραήλ μια εχθρική ενέργεια και «τίναξε» στην κυριολεξία τις ήδη τεταμένες σχέσεις των δύο χωρών. Όλα αυτά εξυπηρετούσαν τα σχέδια της σουνιτικής Σαουδικής Αραβίας και των άλλων αραβικών κρατών, που έβλεπαν με «συμπάθεια» μια επίθεση του Ισραήλ εναντίον του σιιτικού Ιράν το οποίο αμφισβητεί τον ηγετικό ρόλο που επιδιώκει να διαδραματίσει η Σαουδική Αραβία στον μουσουλμανικό κόσμο και υποθάλλει την προσπάθειά της να μετατραπεί σε περιφερειακή δύναμη στην περιοχή. Η Σαουδική Αραβία προσπάθησε μάλιστα να πείσει τις ΗΠΑ να συμμετάσχουν σε μια κοινή και συντονισμένη επίθεση όλων των σουνιτικών αραβικών κρατών του Κόλπου εναντίον του Ιράν¹⁵.

Το 2010, ΗΠΑ, Ισραήλ και Σαουδική Αραβία υπό το φόβο της ιρανικής πυρηνικής απειλής και της εξαγωγής της σιιτικής επανάστασης στον αραβικό κόσμο, έφτασαν στα πρόθυρα πολέμου με το Ιράν¹⁶. Το πολεμικό ναυτικό των ΗΠΑ βρισκόταν σε πολεμική ετοιμότητα στον περσικό κόλπο ενώ τα ισραηλινά μαχητικά αεροσκάφη επανδρωμένα με πυραύλους μακρού βεληνεκούς ήταν έτοιμα να προσβάλλουν στόχους στο Ιράν. Την τελευταία στιγμή τα σχέδια ακυρώθηκαν μάλλον με διπλωματική παρέμβαση και αντίδραση της Ρωσίας.

¹⁴ Brandon Friedman , Center for Iranian Studies Tel Aviv University, «The Principles and Practice of Iran's Post-Revolutionary Foreign Policy», Brandon Friedman , σελ. 8.

¹⁵ «Η Σαουδική Αραβία απειλεί εκ νέου το Ιράν», Newsroom , CNN Greece, 04:26 Τρίτη, 27 Μαρτίου 2018. Πηγή: <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/123286/h-saoydiki-aravia-apeilei-ek-neoy-to-iran>.

¹⁶ «ΗΠΑ: Να μην επαναλάβουμε το λάθος του 2002 και στο Ιράν», The New York Times: Η πλειοψηφία των Δημοκρατικών στο Κογκρέσο έδειχνε πλήρως ανίσχυρη και απρόθυμη να αντισταθεί σε αυτό το φιλοπόλεμο ρεύμα, καθώς φοβόταν την οργή του εβραϊκού λόμπυ εν όψει των επερχόμενων εκλογών. Η μόνη σοβαρή αντίδραση σε επίπεδο κορυφής, προήλθε όχι από πλευρές του πολιτικού κατεστημένου αλλά από το στρατιωτικό. Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου ναύαρχος Γουίλιαμ Φάλλον (William Fallon) και ο Αρχηγός του Στρατού στρατηγός Τζώρτζ Κάσεϊ (George Casey) φαίνεται να αντέδρασαν έντονα σε ενδεχόμενες πολεμικές επιχειρήσεις σε βάρος του Ιράν και είχαν πάρει με το μέρος τους τον Υπουργό Άμυνας Ρόμπερτ Γκέιτς (Robert Gates). Οι τρεις τους είχαν προειδοποιήσει το Λευκό Οίκο, ότι ο στρατός δεν αντέχει το άνοιγμα νέου μετώπου και μάλιστα τόσο σοβαρού όσο το Ιράν. Θεωρούν ότι έτσι ανοίγει ο ασκός του Αιόλου τόσο για το μέτωπο στο Ιράκ όσο και για ολόκληρη τη Μέση Ανατολή. Φοβόταν μια κατάσταση γενικευμένης ανάφλεξης, την οποία ο αμερικανικός στρατός αδυνατεί πρακτικά να αντιμετωπίσει. Πηγή: <http://www.kathimerini.gr/371835/article/epikairothta/kosmos/>.

Στη συνέχεια ακολούθησε η έκρηξη της “αραβικής άνοιξης”, η πτώση του Καντάφι στη Λιβύη, η ανατροπή του Μουμπάρακ στην Αίγυπτο και ο πόλεμος για την εκδίωξη του Άσαντ στη Συρία. Μήπως η ανατροπή της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν δεν έχει εγκαταλειφθεί ως σχέδιο (κυρίως από τις ΗΠΑ και τη Μεγ. Βρετανία) και η ολοκλήρωση αυτού συνεχίζεται με την ανατροπή φιλοϊρανικών καθεστώτων με σημαντικό σιιτικό πληθυσμό με σκοπό τη στρατηγική περικύκλωση του Ιράν; Μήπως εν τέλει οι ανωτέρω σχεδιασμοί παραμένουν ανεπηρέαστοι ως προς τον τελικό αντικειμενικό σκοπό και απλώς αλλάζουν οι τακτικές που χρησιμοποιούνται; Θα το εξετάσουμε αναλυτικότερα σε ξεχωριστό κεφάλαιο.

Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν η εχθρότητα ή το υπαρξιακό μίσος των δύο λαών δεν είναι απλά μια ιδεολογική διαμάχη, αλλά οφείλεται στις αλλαγές του γεωπολιτικού τοπίου, ή ισχύουν και τα δύο παράλληλα. Βλέπουμε για παράδειγμα τη σύμπτυξη ενός μετώπου παλαιών ορκισμένων εχθρών του Ισραήλ και της Σαουδικής Αραβίας εναντίον του Ιράν, το Ιράκ από εχθρός του Ιράν να μεταβάλλεται σε σύμμαχο, που μαζί με τη Συρία του αλαουίτη Άσαντ επιχειρεί την αναβάθμιση της σιιτικής επιρροής στον μουσουλμανικό κόσμο. Ή μήπως παρατηρούμε τη μετατροπή του Ιράν σε έναν ορθολογικό δρώντα του διεθνούς συστήματος¹⁷; Και αυτό το αναφέρουμε εξαιτίας των παραχωρήσεων που προέβη το Ιράν στο πυρηνικό του πρόγραμμα, με αντάλλαγμα την οικονομική ανάπτυξη και την αποτίναξη του απομονωτισμού και της εσωστρέφειας.

Και οι δύο χώρες έχουν έναν κοινό αντίπαλο, τους Άραβες. Μελετώντας το εσωτερικό και την κοινωνική δομή των δύο χωρών, διαπιστώνουμε ότι οι πολίτες τους διακρίνονται από ανοικτό πνεύμα και προοδευτικότητα. Υπάρχει μια διάχυτη εντύπωση, ότι λόγω της επιθετικότητας του Ιράν και των εθνικιστικών εξάρσεων του θεοκρατικού καθεστώτος, ότι η ιρανική κοινωνία είναι μονολιθική και οπισθοδρομική αλλά τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι.

¹⁷ Λίτσας Σπυρίδων, «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ, θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές» (Ανάπτυξη ενός ορθολογικού στρατηγικού σχεδιασμού), σελ. 320 - 354, Εκδόσεις Ποιότητα.

Οι Ιρανοί εμφορούνται από έντονα αρνητικά συναισθήματα για την αραβική «εισβολή» στο Ιράν και την επακόλουθη επιβολή ξένου θρησκευάματος σε ένα λαό με ήδη προηγμένη αρχαία μονοθεϊστική θεολογία. Ορισμένοι αναλυτές μάλιστα φτάνουν στο σημείο να θεωρούν ότι το Ισλάμ είναι η απώτερη αιτία της παρακμής της ιρανικής ήπιας και σκληρής ισχύος και της ισχυρής επιρροής που ασκούσε ανέκαθεν ο περσικός πολιτισμός σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή. Με λίγα λόγια μήπως, το Ιράν και το Ισραήλ θα ήταν φυσικοί σύμμαχοι αν ο Ισλαμισμός δεν ήταν στο δρόμο τους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Η ΜΕΤΑ ΤΟ 1979 ΕΠΟΧΗ

2.1 Ο πόλεμος Ιράν - Ιράκ

Με την εισβολή του Ιράκ στο Ιράν το 1980, το Ισραήλ φοβήθηκε μια ιρακινή επικράτηση και παρείχε ενεργή στρατιωτική βοήθεια στο Ιράν, παραβιάζοντας το εμπάργκο όπλων που είχαν επιβάλλει οι Αμερικάνοι σε αυτό. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι δύο απειλές, η Σοβιετική Ένωση και το Ιράκ που ανάγκασαν το Ιράν και το Ισραήλ να συνάψουν την ανωτέρω «λυκοφυλία», έπαψαν να υφίστανται. Η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε, το Ιράκ ηττήθηκε και ένα καινούργιο γεωπολιτικό περιβάλλον δημιουργήθηκε στο οποίο αισθανόταν και οι δύο πιο ασφαλείς αλλά τηρούσαν μια καχύποπτη στάση ο ένας απέναντι στον άλλον. Το Ισραήλ διακατέχονταν από ένα δίλημμα ασφαλείας επειδή δεν υπήρχε ένα ισχυρό Ιράκ να εξισορροπεί το Ιράν, το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει δυνητική απειλή για την ασφάλειά του.

Το 1980 το Ιράκ εισβάλλει στο Ιράν ταυτόχρονα από ξηράς και αέρος. 680.000 νεκροί και αγνοούμενοι (180.000 Ιρακινοί και 500.000 Ιρανοί) και πάνω από 1,8 εκατομμύρια τραυματίες και ακρωτηριασμένοι. Σ' έναν πόλεμο που δημιούργησε ένα νέο γεωπολιτικό δεδομένο στον Κόλπο. Οι Δυτικοί επέστρεψαν στην περιοχή και η στρατιωτική τους παρουσία (κυρίως η αμερικανική) ενισχύθηκε. Άρχισε επίσης η διείσδυση της Σοβιετικής Ένωσης (και στη συνέχεια της Ρωσίας) και της Κίνας.

Το Ιράκ υποτίθεται νίκησε, αλλά στην πραγματικότητα αποδυναμώθηκε και απομονώθηκε. Το Ιράν, εξαφανίστηκε από τη διεθνή σκηνή. Και οι μοναρχίες του πετρελαίου άρχισαν να ονειρεύονται έναν σημαντικό περιφερειακό ρόλο¹⁸.

Εκείνη την εποχή “γεννήθηκαν” οι Φρουροί της Επανάστασης και η πολιτοφυλακή των μπασιτζί, που πρωταγωνίστησαν σε φονικές επιθέσεις εναντίον

¹⁸ Αυτά λέει στο περιοδικό Νουβέλ Ομπζερβατέρ ο Γάλλος ιστορικός Πιερ Ραζού, στο βιβλίο του «Ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ. Ο πρώτος Πόλεμος του Κόλπου 1980-1988» επισημαίνει, ότι ο πόλεμος εκείνος είχε για το νέο ισλαμικό καθεστώς του Ιράν απροσδόκητα οφέλη. Ο Αγιατολάχ Χομείνι τον είχε χαρακτηρίσει «ευλογία», αφού επέτρεψε στο καθεστώς να ριζοσπαστικοποιηθεί ιδεολογικά και να εξουδετερώσει όλους τους εσωτερικούς του εχθρούς, είτε ήταν λαϊκοί είτε μαρξιστές, φιλελεύθεροι ή μετριοπαθείς θρήσκοι.

του Ιράκ χωρίς όμως να μπορέσουν να αλλάξουν πολλά πράγματα στο πεδίο της μάχης. Η επίσημη ιστορία έγραψε ότι οι Φρουροί της Επανάστασης κέρδισαν τον πόλεμο και όποιος υποστήριζε το αντίθετο κατέληγε στη φυλακή. Στην πραγματικότητα, ο τακτικός στρατός ήταν εκείνος που επέτρεψε στο καθεστώς να αμυνθεί τόσο απέναντι στο Ιράκ όσο και απέναντι στους Κούρδους αυτονομιστές.

Το 1983, υποστηρίζει ο Πιερ Ραζού, οι Ιρακινοί χρησιμοποίησαν για πρώτη φορά χημικά όπλα τόσο εναντίον των ιρανικών στρατευμάτων όσο και εναντίον των Κούρδων, για να τους τιμωρήσουν επειδή διευκόλυναν την προέλαση των ιρανικών στρατευμάτων στο ιρακινό Κουρδιστάν. Μέχρι το 1988, ο Σαντάμ χρησιμοποιούσε τακτικά χημικά όπλα στο μέτωπο, εν γνώσει φυσικά των Αμερικανών και των Ευρωπαίων, που έκαναν τα στραβά μάτια!

Η νίκη του Σαντάμ ήταν όμως «πύρρεια». Εκτός του ότι αποδυνάμωσε το καθεστώς του, τον οδήγησε να εισβάλει το 1990 στο Κουβέιτ, γεγονός που ήταν η αρχή του τέλους του. Η ειρωνεία της ιστορίας είναι ότι με τον τρίτο πόλεμο του Κόλπου, το 2003, ο Τζορτζ Μπους πρόσφερε στους Ιρανούς τη νίκη που ονειρεύονταν επί οκτώ χρόνια.

Η μελέτη του πολέμου Ιράν-Ιράκ, καταλήγει ο γάλλος ιστορικός, δείχνει ότι το ιρακικό καθεστώς κινείται με βάση τη λογική: δέχεται ένα συμβιβασμό όταν κρίνει πως είναι προς το συμφέρον του, όταν τα ταμεία αδειάζουν ή όταν υπάρχει μια σοβαρή εξωτερική στρατιωτική απειλή. Στη σημερινή κατάσταση, το καθεστώς συνειδητοποίησε ότι το συμφέρει να διαπραγματευθεί με τους Δυτικούς για να σώσει την οικονομία του και να αποτρέψει μια κοινωνική έκρηξη

Ο Πόλεμος Ιράν-Ιράκ, είχε διάρκεια από το Σεπτέμβρη του 1980 ως τον Αύγουστο του 1988, χρονικό διάστημα που του έδωσε το θλιβερό προνόμιο του μεγαλύτερου σε διάρκεια συμβατικού πολέμου του 20ου αιώνα. Αρχικώς αναφερόταν στην αγγλική ιστοριογραφία ως *Πόλεμος του Περσικού Κόλπου*. Ο πόλεμος ξεκίνησε στις 22 Σεπτεμβρίου 1980, μετά από μακρά ιστορία συνοριακών διενέξεων καθώς και συνεπεία των έντονων φόβων του Ιράκ για ιρακική βοήθεια με τη μορφή αντάρτικου στην επί δεκαετίες καταπιεζόμενη σιιτική πλειονότητα που κατοικούσε στα εδάφη του υπό την ηγεσία μιας σουνιτικής μειοψηφίας, γεγονός που μετά την Ιρακική Επανάσταση προκάλούσε τρόμο στην ιρακινή πολιτική ελίτ.

Το Ιράκ σκόπευε επίσης να διαδεχθεί το Ιράν στην πολιτική πρωτοκαθεδρία των κρατών του Περσικού Κόλπου. Παρόλο που το Ιράκ ήλπιζε να εκμεταλλευτεί το χάος που είχε προκαλέσει η πρόσφατη επανάσταση στο Ιράν και επιτέθηκε χωρίς επίσημη κήρυξη πολέμου, δεν κατάφερε να επιτύχει παρά περιορισμένη προέλαση εντός της ιρανικής επικράτειας και τελικώς εντός λίγων μηνών αναχαιτίστηκε από τους Ιρανούς που επανέκτησαν όλα τα χαμένα εδάφη τους μέχρι τον Ιούνιο του 1982.

Τα επόμενα έξι χρόνια, το Ιράν ήταν στην επίθεση. Παρόλο που το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε κάλεσε σε κατάπαυση του πυρός τις δυο πλευρές, οι εχθροπραξίες συνεχίστηκαν μέχρι τον Αύγουστο του 1988. Ο πόλεμος τελικώς έληξε με μεσολάβηση του Ο.Η.Ε. που οδήγησε σε κατάπαυση του πυρός κατόπιν του ψηφίσματος 598 του Συμβουλίου Ασφαλείας, ψήφισμα που αποδέχθηκαν τα εμπόλεμα μέρη. Μετά από αρκετές εβδομάδες τα ιρανικά στρατεύματα εγκατέλειψαν την ιρακινή επικράτεια και τα σύνορα των δύο χωρών παρέμειναν όπως ήταν πριν τον πόλεμο (σύμφωνα με τη Συνθήκη του Αλγερίου 1975).

Το 2003, 15 ολόκληρα χρόνια μετά, οι δυο χώρες αντήλλαξαν τους τελευταίους αιχμαλώτους του ανηλεούς εκείνου πολέμου. Ο πόλεμος κόστισε τεράστιο αριθμό ανθρώπινων ζωών, κατέστρεψε την οικονομία και των δύο χωρών και άπλωσε τη βαριά σκιά του πάνω από τον Περσικό Κόλπο για σχεδόν μια δεκαετία, μονοπωλώντας το ενδιαφέρον των διεθνών μέσων ενημέρωσης, ως το σημαντικότερο γεγονός της εποχής σε παγκόσμιο επίπεδο (μαζί με τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν), λίγο πριν την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Περίπου μισό εκατομμύριο στρατιώτες και από τις δυο πλευρές καθώς και άλλοι τόσοι πολίτες σκοτώθηκαν στις πολεμικές επιχειρήσεις ενώ ακόμα μεγαλύτερος ήταν ο αριθμός των τραυματιών, σε έναν πόλεμο που δεν επέφερε καμιά συνοριακή αλλαγή και για τον οποίο καμιά αποζημίωση δεν επιδικάστηκε σε κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη.

Ο πόλεμος συχνά συγκρίνεται με τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς οι πολεμικές τακτικές που ακολουθήθηκαν έμοιαζαν πολύ με αυτές του Μεγάλου Πολέμου, με την ευρείας κλίμακας χρήση χαρακωμάτων, πολυβολείων, κατά

μέτωπον επιθέσεων με χρήση ξιφολόγχης, χρήση συρματοπλεγμάτων, επιθέσεων κατά κύματα μέσα από φονικές ζώνες πυρός και εκτεταμένη και συστηματική χρήση χημικών όπλων όπως το αέριο μουστάρδας εναντίον των Ιρανών στρατιωτών και πολιτών και των Κούρδων του Ιράκ, με διαταγή του Σαντάμ Χουσεΐν, ηγέτη του κόμματος Μπάαθ που κυβερνούσε τότε το Ιράκ.

Την ίδια εποχή το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε έκανε λόγο για χημικά όπλα που είχαν χρησιμοποιηθεί στον πόλεμο. Παρόλα αυτά, το Ιράκ δεν κατονομαζόταν στις σχετικές αναφορές του Οργανισμού, με αποτέλεσμα η διεθνής κοινότητα να δεχτεί επικρίσεις ότι παρέμενε σιωπηλή ενώ το Ιράκ χρησιμοποιούσε όπλα μαζικής καταστροφής εναντίον των Ιρανών και των Ιρακινών Κούρδων. Θεωρείται ότι οι Η.Π.Α εμπόδισαν τον Ο.Η.Ε από το να καταδικάσει φανερά το Ιράκ, καθότι μόλις είχε γίνει η Ιρανική Επανάσταση του 1979 που είχε σημάξει την αποπομπή του σάχη, εκλεκτού των Αμερικανών και την ανάρρηση στην εξουσία των φανατικών ισλαμιστών (οι επονομαζόμενοι Φρουροί της Επανάστασης) υπό την πνευματική καθοδήγηση του Αγιατολάχ Χομείνι, ανώτατου θρησκευτικού ηγέτη του Ιράν, αλλά και επειδή εκείνη την εποχή ο Σαντάμ Χουσεΐν εξυπηρετούσε τα στρατηγικά τους συμφέροντα στην περιοχή, αποτελώντας σύμμαχό τους, τον οποίο εφοδίαζαν κρυφά με οπλισμό και εφόδια.

2.2 Το Παλαιστινιακό ζήτημα

Κατά τη διάρκεια του Α' ΠΠ, οι Βρετανοί που είχαν αναλάβει από τον ΟΗΕ την εντολή στην περιοχή, αναζητώντας συμμάχους στον αγώνα κατά της παρακμάζουσας οθωμανικής αυτοκρατορίας, υποσχέθηκαν τη δημιουργία κράτους στα παλαιστινιακά εδάφη, τόσο προς τους Εβραίους όσο και προς τους Παλαιστίνιους. Παρά το γεγονός ότι ο πληθυσμός της περιοχής συνίστατο περισσότερο από 85% από Παλαιστίνιους Άραβες, η σταδιακή εγκατάσταση των Εβραίων στην Παλαιστίνη κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου (1922-1940) άλλαξε δραματικά την πληθυσμιακή σύνθεση. Μετά από έντονες διεθνείς πιέσεις και μεγάλη διπλωματική μάχη, το 1947 τα Ηνωμένα Έθνη τάχθηκαν υπέρ της δημιουργίας δυο ανεξάρτητων κρατών στην Παλαιστίνη, ενός Ισραηλινού και ενός

Παλαιστινιακού. Οι Παλαιστίνιοι Άραβες δεν δέχτηκαν αυτή την απόφαση και υποστηρίξαν τη διατήρηση μιας ενοποιημένης Αραβικής Παλαιστίνης¹⁹.

Με την αποχώρηση των Βρετανών τον Μάιο του 1948, οι Ισραηλινοί ανακήρυξαν το δικό τους κράτος σύμφωνα με το σχέδιο του ΟΗΕ. Οι Άραβες όμως δεν ήταν διατεθειμένοι να το δεχτούν και οι χώρες του Αραβικού Συνδέσμου, (Αίγυπτος, Ιορδανία, Ιράκ, Συρία και Λίβανος), κηρύξαν πάραυτα τον πόλεμο στο νεοϊδρυθέν κράτος. Στην αρχή οι Άραβες υπερτερούσαν, μετά όμως οι Ισραηλινοί ανέκτησαν τον έλεγχο των επιχειρήσεων, αντεπιτέθηκαν και τους εξώθησαν κερδίζοντας τον πόλεμο²⁰.

Οι συνθήκες υπό τις οποίες συστάθηκε το κράτος του Ισραήλ και η διαχρονική αντιπαλότητά του με τους Παλαιστίνιους και τα άλλα αραβικά κράτη, γέννησαν μια συλλογική υπαρξιακή αγωνιά και τον φόβο ενός απροσδιόριστου θανάτου του κράτους του Ισραήλ. Η υπέρτατη αξία της εθνικής ασφάλειας και επιβίωσης του κράτους εν μέσω απειλών είναι εμποτισμένα στο εβραϊκό γενετικό κώδικα και θυμικό και γι' αυτό κατά τη γνώμη μου μετουσιώθηκαν σε στρατηγικό δόγμα. Η συμπεριφορά του Ισραήλ, σε ένα μεγάλο βαθμό, έχει τις ρίζες της στη βαθιά υπαρξιακή ανασφάλειά του ²¹.

Ως προς τη σημερινή κατάσταση, χαρακτηριστικά είναι τα λόγια κορυφαίου αξιωματούχου της Χαμάς ανέφερε σε συνέντευξή του ότι οι σχέσεις Χαμάς - Ιράν ήταν οι στενότερες από τότε που ξέσπασε ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία το 2011. Αυτή η «προσέγγιση» εκδηλώθηκε από τον αυξανόμενο αριθμό επισκέψεων των αντιπροσωπειών της Χαμάς στο Ιράν και από δημόσιες δηλώσεις υψηλόβαθμων αξιωματούχων της Χαμάς σχετικά με τη σημασία της στρατιωτικής υποστήριξης του Ιράν. Η δήλωση αυτή ανέφερε επίσης ότι «η δήλωση του προέδρου των ΗΠΑ Ντόναλντ Τράμπ και η αναγνώριση από την Αμερική της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσας του Ισραήλ παρείχε στο Ιράν μια ακόμη ευκαιρία να τονίσει την υποστήριξή του προς τους Παλαιστίνιους και τη Χαμάς, καθώς και την

¹⁹ “Το Παλαιστινιακό Πρόβλημα: Σύντομη Ιστορική Επισκόπηση”, Πηγή: http://ecynical.blogspot.com/2008/12/blog-post_31.html, Τετάρτη, 31 Δεκεμβρίου 2008.

²⁰ Τον Μάρτιο του 1949 επετεύχθη συμφωνία μόνιμης κατάπαυσης του πυρός κατά την οποία ορίστηκαν τα εσωτερικά όρια του Ισραήλ γνωστά και ως «Πράσινη Γραμμή».

²¹ Mikala Messerschmidt, «The Demographic Demon – Jewish existential uncertainty», σελ. 60 – 62.

ενθάρρυνση μιας νέας «Ιντιφάντα»²² κατά του Ισραήλ. Παρόλα αυτά ορισμένοι κάτοικοι της Γάζας ως σουνίτες, επικρίνουν τη Χαμάς για τη συνεργασία με το Ιράν, την καρδιά του σιιτικού αντίπαλου δόγματος.

Επιπλέον η Παλαιστινιακή Αρχή επικρίνει σθεναρά τη συνεργασία της Χαμάς με το Ιράν και δεν επιτρέπει ξένες παρεμβάσεις στις παλαιστινιακές υποθέσεις. Λόγω της εμπόλεμης κατάστασης μεταξύ του Ισραήλ και της σουνιτικής Χαμάς που ασκεί τον πλήρη έλεγχο στη λωρίδα της Γάζας, το Ισραήλ και οι υποστηρικτές του, χαρακτηρίζουν τη Χαμάς και την Ισλαμική Τζιχάντ (PIJ)²³, όχι ως δάκτυλο και «μακρύ χέρι» του Ιράν όπως η σιιτική Χεσμπολάχ αλλά δύο άκρως υπολογίσιμους (έστω και κατά συνθήκη) συμμάχους του Ιράν αφού πολεμάνε το Ισραήλ. Ορισμένοι Πέρσες εμπειρογνώμονες πάντως ισχυρίζονται ότι το Ιράν δεν ασκεί μεγάλη επιρροή στα ενδοπαλαιστινιακά ζητήματα και κατ' επέκταση στη Χαμάς και την Ισλαμική Τζιχάντ παρά την εκτεταμένη και συνεχή χρηματοδότηση που απολαμβάνουν οι δύο οργανώσεις από την Ισλαμική Δημοκρατία²⁴.

2.3 Οι Πόλεμοι των ΗΠΑ στο Ιράκ (1990-91 και 2003)

Ο Πόλεμος του Κόλπου (2 Αυγούστου 1990 - 28 Φεβρουαρίου 1991) ήταν πολεμική σύρραξη μεταξύ διεθνούς συμμαχίας από τουλάχιστον 31 κράτη υπό την καθοδήγηση των Η.Π.Α. και την εξουσιοδότηση του Ο.Η.Ε. κατά του Ιράκ, για την απελευθέρωση του Κουβέιτ.

Τι όμως συνέβη; Οι Σιίτες του Ν.Ιράκ δεν εξεγέρθηκαν. Είχαν την κακή εμπειρία του 1ου Πολέμου στον Περσικό Κόλπο, οπότε προδόθηκαν από τις ΗΠΑ

²² Ο Αραβικός όρος «Ιντιφάντα» υποδηλώνει αφύπνιση ή εξέγερση και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια της εξέγερσης του 1987 εναντίον του Ισραήλ. Στην παλαιστινιακή ιστορική αφήγηση συναντάται επίσης με την έννοια του "ταρακουνήματος ή της αφύπνισης" του κόσμου και του Ισραήλ σε όλες τις αδικίες που υπέστησαν οι Παλαιστίνιοι εξαιτίας της ισραηλινής "κατοχής".

²³ Η Χαμάς και το PIJ απασχολούν διαφορετικές τακτικές αλλά μοιράζονται τον ίδιο στόχο να αντικαταστήσουν το Ισραήλ με ένα ισλαμικό κράτος. Η Χαμάς έχει οπαδούς τόσο στη Γάζα όσο και στη Δυτική Όχθη. Το PIJ είναι πιο μαχητική παράταξη, δραστηριοποιείται κυρίως στη Γάζα αλλά διατηρεί και θύλακες στη Δυτική Όχθη. Η χρηματοδότηση από το Ιράν ποικίλλει ανάλογα με το πόσο οι δηλώσεις και οι δράσεις των δύο κινήματων αντανάκλουν τα περιφερειακά συμφέροντά του. Το PIJ αντικατοπτρίζει συχνότερα τις θέσεις της Τεχεράνης. Ως κυρίαρχα σιιτική χώρα το Ιράν έχει αναπτύξει δεσμούς με τη Χαμάς και την PIJ - και τα δύο είναι σουνιτικά κινήματα - για να γεφυρώσει το θρησκευτικό χάσμα και να το εμπορευθεί ως πανισλαμική δύναμη. Πηγή: Daniel Levin, United States Institute of Peace, "Iran, Hamas and Palestinian Islamic Jihad": <http://iranprimer.usip.org/blog/2018/jul/09/>.

²⁴ Council on Foreign Affairs, «Iran Supports Hamas, but Hamas Is No Iranian “Puppet”». Πηγή: <https://www.cfr.org/interview/>.

και τους συνέτριψε ο Σαντάμ. Οι Σιίτες δεν ξέχασαν αυτό καίτοι στον δετή πόλεμο Ιράν-Ιράκ πολέμησαν στο πλευρό του Ιράκ κατά του Σαντάμ. Επιπλέον, ο Ιρακινός λαός, παρά τις όποιες αντιθέσεις προς τον Σαντάμ, είδε ως εισβολή στη χώρα του την ενέργεια των Αμερικανών ως αποικιακό πόλεμο για το πετρέλαιο και προς όφελος του Ισραήλ και σε βάρος των Παλαιστινίων. Είδε την 10ετή επιβολή οικονομικών κυρώσεων ως καταστροφή του και της εναντίον της ισχύος του Σαντάμ. Πολλοί εξόριστοι Ιρακινοί και πρώην αντίπαλοι του Σαντάμ επέστρεψαν και κυρίως μέσω της Ιορδανίας, για να πολεμήσουν τώρα κατά των συμμάχων.

Η παρούσα σχετική ηρεμία στο Μουσουλμανικό κόσμο, είναι μία άλλη έκπληξη αυτού του πολέμου και φανερώνει την έλλειψη υποστήριξης προς τον Σαντάμ. Στο Ιράν, π.χ. πιθανόν δεν ήταν επιθυμητός ο πόλεμος, αλλά είναι βέβαιο ότι είναι πολύ ικανοποιημένοι από το ότι το καθεστώς του Σαντάμ εξέλειψε. Το Ιράν προσπαθεί μέσω των Σιϊτών να επηρεάσει προς όφελός του τις εξελίξεις στο μετά Σαντάμ Ιράκ. Στις χώρες του Περσικού Κόλπου υπήρξε περισσότερο συγκρατημένος θυμός και λιγότερη απογοήτευση από ό,τι ανεμένετο, για την επίθεση κατά μιας μουσουλμανικής χώρας, χωρίς να αποκλεισθεί πιθανή καθυστερημένη αντίδραση. Αλλά, γενικά οι άνθρωποι δεν θέλουν χάος. Αντιλαμβάνονται ότι δεν πρόκειται να κάνουν κάτι καλύτερο εάν στραφούν εναντίον των ίδιων των Κυβερνήσεών τους, που τώρα τους ελέγχουν. Η Συρία, που στον προηγούμενο πόλεμο του Κόλπου και στο Ιράν-Ιράκ δετή πόλεμο ήταν εναντίον του Σαντάμ, τώρα και όπως ισχυρίζονται οι ΗΠΑ, αφανώς υποστήριζαν το Ιράκ.

Ο δεύτερος πόλεμος στο Ιράκ χωρίζεται σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση ξεκινά με την εισβολή των Αμερικανικών δυνάμεων στο Ιράκ, στις 20 Μαρτίου 2003, και ολοκληρώνεται στα τέλη Απριλίου του 2003 με τα γεγονότα της πτώσης της Βαγδάτης στις 9 Απριλίου 2003 και την πτώση της κυβέρνησης Χουσεΐν. Ακολούθησε η σύλληψη των ηγετικών στελεχών της κυβέρνησης Χουσεΐν το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς και η σύλληψη του ίδιου του Χουσεΐν στις 13 Δεκεμβρίου του 2003, ο οποίος τελικά απαγχονίστηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2006. Η δεύτερη και μακρύτερη φάση του πολέμου ξεκινά με την εξέγερση Ιρακινών κατά των δυνάμεων κατοχής και της νέας Ιρακινής κυβέρνησης το 2004. Η

συνεχιζόμενη ένταση οδήγησε στον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ Σιιτών και Σουνιτών από το Φεβρουάριο του 2006 έως τον Μάιο του 2008.

2.4 Η Αραβική Άνοιξη

Τα γεγονότα της «Αραβικής Άνοιξης» επηρέασαν σχεδόν τις περισσότερες αραβικές χώρες. Η ανάγκη για μια πολιτική αλλαγή επειδή οι πολίτες επιθυμούσαν την πτώση των απολυταρχικών ηγετών είχε ως αποτέλεσμα να προκύψει ένα ντόμινο εξεγέρσεων στις περισσότερες χώρες. Συγκεκριμένα, χώρες όπως η Αίγυπτος, η Λιβύη, η Συρία επηρεάστηκαν βαθύτατα από τα γεγονότα αυτά. Πλέον, μετά από οκτώ χρόνια, η αστάθεια στην Μέση Ανατολή έχει διογκωθεί, στη Συρία μαίνεται ακόμα ο Εμφύλιος Πόλεμος, η αποσύνθεση του Ιρακινού Κράτους επέφερε τρομερές συνέπειες, η Υεμένη και η Λιβύη βρίσκονται σε αναρχία και τέλος, έχει κάνει την εμφάνισή του το «Ισλαμικό Κράτος». Η απάντηση του Ισραήλ σε όλα αυτά τα γεγονότα, υπήρξε περιορισμένη έως και παθητική.

Το Τελ Αβίβ δεν μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης. Το Ισραήλ έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην διατήρηση των καθεστώτων της Αιγύπτου και της Ιορδανίας, διότι με αυτές τις χώρες είχε προβεί σε ειρήνη και επίσης συνεργαζόταν στους τομείς της ασφάλειας και της καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Όμως, το Ισραήλ δεν διέθετε την ικανότητα να μπορέσει να στηρίξει έμπρακτα αυτά τα καθεστώτα.

Από την άλλη πλευρά, η επέκταση της ιρανικής επιρροής στο Ιράκ αποτέλεσε για αυτούς μια πηγή μεγάλης ανησυχίας, η οποία ενισχύθηκε έκτοτε, ειδικά με τη νέα επέκταση της ιρανικής επιρροής με την ευκαιρία της λεγόμενης «Αραβικής Άνοιξης». Το Ιράν επωφελείται από την αποσταθεροποίηση της Αραβικής Μέσης Ανατολής: πρώτα από την αποσταθεροποίηση που προκάλεσε η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και ύστερα απ' αυτήν που προκλήθηκε από την «Αραβική Άνοιξη» λίγα χρόνια αργότερα. Μετά το Ιράκ, το Ιράν παρενέβη στη Συρία από το 2013, με περιφερειακούς βοηθούς αλλά και με Ιρανούς στην περιοχή. Ύστερα ήταν η στροφή της Υεμένης, όπου οι Χούθι²⁵ υποστηρίχτηκαν

²⁵ Οι Ανσάρ Αλλάχ (αραβικά: *انصار*, *anṣār allāh*, "Υποστηρικτές του Θεού"), γνωστοί περισσότερο ως Χούθι, είναι ομάδα που δραστηριοποιείται στην Υεμένη. Η ομάδα αντλεί την ονομασία της από τον Χουσεΐν Μπαντρεντίν αλ-Χούθι, ο οποίος ξεκίνησε επανάσταση στην Υεμένη το 2004 και

από την Τεχεράνη, αν και ο ιρανικός στρατιωτικός ρόλος παραμένει περιορισμένος σε αυτή τη χώρα σε σύγκριση με το Ιράκ και τη Συρία.

σκοτώθηκε από τις Ένοπλες δυνάμεις της Υεμένης τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Καθοδηγούμενοι από τον Αμπντούλ-Μαλίκ αλ-Χούθι, πέτυχαν στο πραξικόπημα του 2014-2015 να αποκτήσουν τον έλεγχο σημαντικών εδαφών, της πρωτεύουσας Σαναά και του κοινοβουλίου. Οι Χούθι φέρεται ότι λάμβαναν σημαντική υποστήριξη από το Ιράν με τη μορφή όπλων, χρημάτων και εκπαίδευσης ήδη από το 2004.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

3.1 Η Στρατηγική του Ισραήλ

Το Ισραήλ είναι ένα μικρό κράτος με περίπου οχτώ εκατομμύρια κατοίκους, και έχει, εν πολλοίς, πεδινή γεωμορφολογία. Επιπρόσθετα, στην περιφέρειά του αντιμετωπίζει, παραδοσιακά, σειρά από ισχυρότερους στρατιωτικά αντιπάλους, με δεδομένη βούληση να το πλήξουν, καθώς επίσης έναν ευμεγέθη εσωτερικό εχθρό στο πρόσωπο των Παλαιστινίων, που τακτικά επιτίθεται εναντίον του.

Η κατάσταση αυτή σημαίνει ότι η τήρηση άμυνας ως στρατηγική απορρίπτεται, καθώς η χώρα δεν έχει στρατηγικό βάθος στο οποίο μπορεί να υποχωρεί, κατά τη διάρκεια μίας αμυντικής προσπάθειας. Επίσης, σε περίπτωση υποχώρησης, ο πληθυσμός που θα έπεφτε στα χέρια του εχθρού, δεν θα τύγχανε της μεταχείρισης που προβλέπεται στο Διεθνές Δίκαιο – γεγονός που το Ισραήλ δεν μπορεί να κάνει δεκτό²⁶. Παράλληλα, η απουσία φυσικών εμποδίων στη χώρα, όπως μεγάλων οροσειρών, δυσκολεύουν ακόμα περισσότερο την άμυνα.

Από τις εφαρμογές του ισραηλινού δόγματος στην πράξη, καμία δεν ήταν τόσο υποδειγματική όσο ο Πόλεμος των Έξι Ημερών. Ανάλογο δόγμα εφαρμόστηκε και σε άλλες συρράξεις, όπως στην Κρίση του Σουέζ (1956), τους δύο πολέμους του Λιβάνου (1982 και 2006), καθώς και σε μικρότερη κλίμακα στις επιχειρήσεις Litani (1978), Cast Lead (2008) και Protective Edge (2014).

Κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών, ωστόσο, το Ισραήλ αντιμετώπισε ισχυρούς στρατούς σε όλα τα μέτωπα, και κατάφερε να επικρατήσει κατά πάντων με ελάχιστες απώλειες.

Από το 1948 και τη συγκρότηση του εβραϊκού κράτους, την επαύριο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, τα γειτονικά του κράτη σταθερά το επιβουλεύονταν και οργάνωναν την εξόντωσή του. Κύριο άξονα του εν λόγω σχεδίου αποτελούσαν η Αίγυπτος και η Συρία, ενώ σε αυτόν προστίθεντο

²⁶ Ben-Horin, Y. and Posen, B. (1981). *Israel's strategic doctrine*. 1st ed. Santa Monica, CA: RAND.

διάφοροι, κατά καιρούς, εταίροι, όπως η Ιορδανία, το Ιράκ, η Αλγερία, το Σουδάν κ.α., οι οποίοι, είτε με στρατεύματα είτε με χρήματα και όπλα, ενίσχυαν την πολεμική προσπάθεια κατά του Ισραήλ. Σε αυτούς, βέβαια, πρέπει να προστεθεί η Παλαιστίνη, που ήταν το «μήλο της έριδος» για όλη την αραβο-ισραηλινή διένεξη.

Στα τέλη Μαΐου του 1967 η Αίγυπτος δημιούργησε έναν άξονα δυνάμεων, αποτελούμενο από την Ιορδανία, τη Συρία και την Παλαιστίνη, και έκλεισε τα Στενά του Τιράν²⁷ ενώ, παράλληλα, ανέπτυξε στρατεύματα στο Σινά, αφού πρώτα έδωσε ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ²⁸. Παράλληλα, η Ιορδανία ανέπτυξε στρατεύματα στα ανατολικά σύνορα του Ισραήλ με την Αίγυπτο, προκειμένου να στέλνει και εκεί στρατεύματα. Βλέποντας την απειλή μπροστά του, το Ισραήλ διεξήγαγε τρεις διαδοχικούς «μικρούς» πολέμους εναντίον του κάθε εχθρού του. Κλειδί της επιτυχίας για τις μικρές ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις ήταν ο απόλυτος αιφνιδιασμός. Στις 5 Ιουνίου 1967 το Ισραήλ εξαπέλυσε την επιχείρηση Focus, με την οποία, μέσα σε λίγες ώρες, κατέστρεψε ολοσχερώς την Αιγυπτιακή Αεροπορία, αφαιρώντας από την Αίγυπτο την ικανότητα να μετακινεί στρατεύματα καθώς, πλέον, θα ήταν εύκολος στόχος για την Ισραηλινή Αεροπορία. Μέχρι τις 8 Ιουνίου είχε καταληφθεί η Λωρίδα της Γάζας και ολόκληρο το Σινά, με τον Αιγυπτιακό Στρατό να ηττάται και να υποχωρεί άτακτα προς την Αλεξάνδρεια ενώ, ταυτόχρονα, ο Ισραηλινός Στρατός να τον κυνηγά.

Την ίδια στιγμή, οι Ισραηλινοί στράφηκαν κατά της Ιορδανίας, από την οποία απέσπασαν τη Δυτική Όχθη. Τέλος, στο διάστημα μεταξύ 9 και 10 Ιουνίου, κατέλαβαν από τους Σύρους τα υψώματα του Γκολάν, οι οποίοι τις προηγούμενες ημέρες είχαν ανεπιτυχώς προσπαθήσει να διασπάσουν την ισραηλινή γραμμή.

²⁷ Τα Στενά του Τιράν αποτελούν την μόνη πρόσβαση του Ισραήλ από τον Κόλπο της Άκαμπα στην Ερυθρά Θάλασσα, και ο αποκλεισμός τους από Αίγυπτο στις 22 Μαΐου του 1967 ήταν η αφορμή του Ισραήλ για τον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Το Τιράν είναι στρατηγικής σημασίας στην περιοχή, καθώς αποτελεί το στενότερο τμήμα των Στενών του Τιράν, το οποίο είναι ένα σημαντικό θαλάσσιο πέρασμα για τα μεγάλα λιμάνια της Άκαμπα στην Ιορδανία και Ειλάτ στο Ισραήλ. Το Ισραήλ κατέλαβε το νησί κατά τη διάρκεια της κρίσης του Σουέζ και πάλι το 1967-1982 μετά την Πόλεμο των Έξι Ημερών. Το νησί σήμερα κατοικείται μόνο από στρατιωτικό προσωπικό από την Αίγυπτο και την Πολυεθνική δύναμη και παρατηρητές [MFO].

²⁸ Oren, M. (2012). *Six Days Of War: June 1967 And The Making Of The Modern Middle East*. 1st ed. New York: Ballantine Books.

Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών μας προσφέρει πολύτιμα μαθήματα για το πώς μπορεί να εφαρμοστεί το «πρώτο χτύπημα» στην πράξη, και ποια είναι τα χαρακτηριστικά που πρέπει αυτό να έχει, ώστε ο Δαβίδ να μπορέσει να νικήσει τον Γολιάθ.

3.2 Σχέσεις με ΗΠΑ

Στις 14 Μαΐου 1948 ο Νταβίντ Μπεν Γκουριόν κηρύσσει τη δημιουργία του κράτους του Ισραήλ. Ο Αμερικανός πρόεδρος Χάρι Τρούμαν αναγνωρίζει το νέο κράτος έντεκα λεπτά μετά τη δημιουργία του. Ωστόσο οι διμερείς σχέσεις είναι ταραγμένες τα πρώτα χρόνια. Η Ουάσινγκτον συνειδητοποιεί ότι μια υπερβολική προσέγγιση με το Ισραήλ θα θέσει σε κίνδυνο τις σχέσεις των ΗΠΑ με τον αραβικό κόσμο.

Οι ΗΠΑ αποδοκιμάζουν την εκστρατεία του Σινά κατά της Αιγύπτου το 1956, που ξεκίνησε το Ισραήλ σε συνεργασία με τη Γαλλία και τη Βρετανία. Μια διαταγή του Ντουάιτ Αϊζενχάουερ προς τον Γκουριόν αναγκάζει το Ισραήλ να υποχωρήσει από το Σινά.

Ο πόλεμος του 1967 αποτέλεσε σημείο καμπής για τις σχέσεις ΗΠΑ-Ισραήλ, με την Ουάσινγκτον να ανάγονται σε βασικό υποστηρικτή του εβραϊκού κράτους. Τον Οκτώβριο του 1967 ο Αμερικανός πρόεδρος Λίντον Τζόνσον αποφάσισε να ξεκινήσει να παρέχει μαζικά όπλα στο Ισραήλ. Επανειλημμένα η Ουάσινγκτον θα προσπαθήσει να συνδέσει τον ρόλο του βασικού υποστηρικτή του Ισραήλ με αυτόν του μεσολαβητή στην ισραηλινοπαλαιστινιακή σύγκρουση.

Τον Σεπτέμβριο του 1978 ο Τζίμι Κάρτερ κάλεσε τον Ισραηλινό πρωθυπουργό Μεναχέμ Μπεγκίν και τον Αιγύπτιο πρόεδρο Ανουάρ αλ Σαντάτ στο Καμπ Ντέιβιντ, κοντά στην Ουάσινγκτον. Οι συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ άνοιξαν τον δρόμο σε μια ειρηνευτική συμφωνία μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ, που υπογράφηκε την επόμενη χρονιά.

Τον Σεπτέμβριου του 1993 ο Μπιλ Κλίντον οργάνωσε στον Λευκό Οίκο μια ιστορικής σημασίας χειραψία μεταξύ του Ισραηλινού Γιτζάκ Ραμππίν και του

Παλαιστίνιου Γιάσερ Αραφάτ που υπογράφουν μια Διακήρυξη αρχών για μια πενταετή μεταβατική παλαιστινιακή αυτονομία.

Το 2000 ο Κλίντον επιρρίπτει στον Αραφάτ το μεγαλύτερο μερίδιο της ευθύνης για την αποτυχία των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων του Καμπ Ντέιβιντ, που διήρκησαν από τις 11 ως τις 25 Ιουλίου.

Μετά την ανάληψη της προεδρίας των ΗΠΑ από τον Μπαράκ Ομπάμα το 2009 οι σχέσεις του με τον πρωθυπουργό του Ισραήλ Μπενιαμίν Νετανιάχου είναι τεταμένες. Τον Ιούνιο ο Ομπάμα πιέζει το Ισραήλ να σταματήσει τον εποικισμό και εκφράζει τη στήριξή του υπέρ της δημιουργίας ενός παλαιστινιακού κράτους, δίπλα στο Ισραήλ.

Τον Μάρτιο του 2010 η άδεια για την κατασκευή εβραϊκών κατοικιών σε μια συνοικία της κατεχόμενης Ανατολικής Ιερουσαλήμ στη διάρκεια της επίσκεψης του αντιπροέδρου Τζο Μπάιντεν στο Ισραήλ προκαλεί σοβαρό πάγωμα στις διμερείς σχέσεις.

Τον Μάρτιο του 2015 ο Νετανιάχου αφηφά τον Ομπάμα και εκφωνεί ομιλία ενώπιον του αμερικανικού Κογκρέσου κατά της συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, την οποία στήριζε ο Αμερικανός πρόεδρος. Από την πλευρά του ο Ομπάμα αρνείται να συναντήσει τον Ισραηλινό πρωθυπουργό στη διάρκεια της επίσκεψής του στις ΗΠΑ. Όμως τον Σεπτέμβριο του 2016 οι δύο αξιωματούχοι υπογράφουν στην Ουάσινγκτον ένα πρωτόκολλο συμφωνίας που αφορά την παροχή στρατιωτικής βοήθειας προς το Ισραήλ αξίας 38 δισεκατομμυρίων δολαρίων για την περίοδο 2019-2028. Πρόκειται για την πιο γενναιόδωρη βοήθεια που έχουν παράσχει οι ΗΠΑ στην Ιστορία τους.

Τον Δεκέμβριο του 2016 οι διμερείς σχέσεις οδηγούνται σε ανοικτή κρίση μετά την άρνηση των ΗΠΑ, για πρώτη φορά από το 1979, να ασκήσουν βέτο σε μια απόφαση του Συμβουλίου ασφαλείας του ΟΗΕ η οποία καταδίκασε τον εβραϊκό εποικισμό.

Τον Ιανουάριο του 2017 ο Μπενιαμίν Νετανιάχου δήλωσε ότι αναμένει η συμμαχία Ισραήλ- ΗΠΑ να γίνει «πιο ισχυρή από ποτέ» μετά την ορκωμοσία του

Ντόναλντ Τραμπ. Στις 15 Φεβρουαρίου στη διάρκεια κοινής συνέντευξης Τύπου μαζί με τον Νετανιάχου από τον Λευκό Οίκο, ο Τραμπ εκτίμησε ότι η «λύση των δύο κρατών» δεν είναι η μοναδική για την επίλυση της ισραηλινοπαλαιστινιακής σύγκρουσης.

Στις 15 Μαΐου ο Ντέιβιντ Φρίντμαν, στενός συνεργάτης του Αμερικανού προέδρου και γνωστός για τις αμφιλεγόμενες απόψεις του υπέρ του εβραϊκού εποικισμού, έφτασε στο Ισραήλ για να αναλάβει καθήκοντα ως πρεσβευτής των ΗΠΑ. Στις 22 Μαΐου ο Τραμπ προσευχήθηκε μπροστά στο Τείχος των Δακρύων, κάτι που δεν έχει ξανακάνει Αμερικανός πρόεδρος. Την επομένη ο Νετανιάχου ανακοίνωσε ότι η χώρα του θα λάβει επιπλέον στρατιωτική βοήθεια αξίας 75 εκατομμυρίων δολαρίων από τις ΗΠΑ.

Στις 6 Δεκεμβρίου του 2018, ο Τραμπ αναγνώρισε την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ και ζήτησε να «προετοιμαστεί η μεταφορά της αμερικανικής πρεσβείας από το Τελ Αβίβ στην Ιερουσαλήμ». Ωστόσο τόνισε ότι οι ΗΠΑ εξακολουθούν να στηρίζουν τη «λύση των δύο κρατών».

3.3 Σχέσεις με Ρωσία

Η ιστορία των διμερών σχέσεων Μόσχας-Ιερουσαλήμ είναι αρκετά περίπλοκη. Το 1948 η ΕΣΣΔ υποστήριξε τη δημιουργία του κράτους του Ισραήλ, αλλά κατόπιν στράφηκε υπέρ των Αράβων και ακόμα-ακόμα απείλησε το Ισραήλ το 1967 και το 1973.

Όταν το Ισραήλ ήταν στενός στρατηγικός εταίρος των Η.Π.Α αντιμετωπιζόταν από τη Ρωσία με καχυποψία (μαζί με την Τουρκία), επειδή εξυπηρετούσε τα αμερικανικά συμφέροντα. Η Σοβιετική Ένωση, στην προσπάθειά της να προασπίσει τα γεωστρατηγικά της συμφέροντα, είχε υιοθετήσει μια φιλοαραβική πολιτική, μολονότι ήταν από τα πρώτα κράτη που αναγνώρισαν το κράτος του Ισραήλ. Μετά τον πόλεμο των έξι ημερών οι σχέσεις τους θα λέγαμε ότι έγιναν σχεδόν εχθρικές. Κατά τη δεκαετία του 1990 υπήρξε μια βελτίωση στις οικονομικές σχέσεις των δύο κρατών αλλά σε διπλωματικό επίπεδο οι σχέσεις παρέμειναν σε χαμηλό επίπεδο, καθώς η Ρωσία συνέχιζε να παρέχει οικονομική,

διπλωματική και στρατιωτική υποστήριξη στις αραβικές χώρες και στους Παλαιστίνιους²⁹.

Στο πρόσωπο του Πούτιν το Ισραήλ βρήκε τον πλέον φιλικό προς αυτό Ρώσο ηγέτη. Το 2014 ο Πούτιν ουσιαστικά στήριξε το Ισραήλ στις επιχειρήσεις κατά της Χαμάς. Το 2005 ο Πούτιν ήταν ο πρώτος Ρώσος ηγέτης που επισκέφθηκε το Ισραήλ, αποτιμώντας φόρο τιμής στο Δυτικό Τείχος, το ιερότερο μέρος για τον Ιουδαϊσμό και στο μουσείο του Ολοκαυτώματος. Ο Πούτιν ξαναπήγε στο Ισραήλ το 2012. Παρόλα αυτά όμως ο Πούτιν εξυπηρετεί αποκλειστικά τα ρωσικά συμφέροντα. Η ενίσχυση της στρατιωτικής ρωσικής παρουσίας, δε μπορεί να ενισχύσει ή και να καταπολεμήσει τα ισραηλινά συμφέροντα³⁰.

Το Ισραήλ, μετά και τις επαφές του Μπέντζαμιν Νετανιάχου με τον Βλαντιμίρ Πούτιν, θεωρεί ότι η Ρωσία σέβεται την ισραηλινή «κόκκινη» γραμμή σχετικά με τη Χεζμπολάχ. Ωστόσο υπάρχουν αναφορές ότι η Ρωσία εξοπλίζει απευθείας τη Χεζμπολάχ θεωρώντας την ως πιο αξιόπιστη δύναμη έναντι του Συριακού στρατού. Αν οι αναφορές αυτές αληθεύουν προκύπτουν δύο ερωτήματα, πόσο προηγμένα όπλα η Ρωσία παραχωρεί στη Χεζμπολάχ και αν θα επιτρέψει στη Χεζμπολάχ να τα χρησιμοποιήσει σε ενδεχόμενη κρίση, έναντι του Ισραήλ. Είτε το ένα ισχύει, είτε το άλλο, ο Νετανιάχου πρέπει να διατηρήσει καλές σχέσεις με τον Πούτιν, ώστε η Μόσχα να διατηρεί τη Χεζμπολάχ υπό έλεγχο³¹.

Το Ισραήλ ανησυχεί επίσης για την παράδοση ρωσικών όπλων στο Ιράν και κυρίως για τους πυραύλους S-300, μετά την συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης. Η εξέλιξη αυτή αυξάνει κατακόρυφα τις αντιαεροπορικές δυνατότητες του Ιράν. Αυτό που όμως ανησυχεί περισσότερο το Ισραήλ είναι μην τυχόν τα ιρανικά S-300 καταλήξουν στη Χεζμπολάχ.

Επίσης σημείο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος στις σχέσεις Ρωσίας-Ισραήλ είναι και οι 200.000 περίπου Εβραίου που ζουν στη Ρωσία. Ο Πούτιν διατηρεί άριστες

²⁹ Δρίβας Αλέξανδρος, "Η εξέλιξη της εξωτερικής εξισορρόπησης του Ισραήλ. Μια νέα περιφερειακή πολιτική", Πηγή: http://ceregreece.blogspot.com/2017/01/blog-post_89.html.

³⁰ <https://hellasjournal.com/2016/01/giati-to-israil-ofili-na-echi-aristes-schesis-me-ti-rosia/>

³¹ <http://blogs.reuters.com/great-debate/2016/01/14/vladimir-putin-is-the-closest-thing-to-a-friend-israel-has-ever-had-in-moscow//strong>

σχέσεις με την εβραϊκή κοινότητα και έχει λάβει μέτρα προστασίας της κοινότητας. Ωστόσο σε περίπτωση διατάραξης των σχέσεων Ισραήλ-Ρωσίας, το Ισραήλ θεωρεί, ότι θα υπάρχουν δυσάρεστες επιπτώσεις για την ρωσική εβραϊκή κοινότητα.

Ο εν δυνάμει αυτός κίνδυνος υποχρεώνει το Ισραήλ να διατηρήσει άριστες σχέσεις με τη Μόσχα. Όταν η Ρωσία προσάρτησε την Κριμαία, το Ισραήλ δεν ψήφισε εναντίον της στον ΟΗΕ και γενικά το Ισραήλ τήρησε φιλική στάση έναντι της Ρωσίας στην σύγκρουση με την Ουκρανία, προκαλώντας την οργή των ΗΠΑ. Έτσι με τη ρωσική άρκτο να βρίσκεται πλέον σταθερά εγκατεστημένη στα βόρεια σύνορά του, το Ισραήλ συνεχίζει να παρακολουθεί στενά την πολιτική Πούτιν. Το γεγονός αυτό μπορεί κάλλιστα να έχει επίπτωση και στην προσπάθεια επαναπροσέγγισης Τουρκίας-Ισραήλ.

3.4 Σχέσεις του Ισραήλ με τα Αραβικά Κράτη

Στη Μέση Ανατολή δεν υπάρχει εποχή μετά το 1948, που να μην συμβαίνει κάτι που να σχετίζεται με την Αραβοϊσραηλινή σύγκρουση. Το Ισραήλ είναι μια μικρή χώρα, που στη σύγχρονη ιστορία επιθυμεί όσο κανένας άλλος στην περιοχή, την ειρήνη, την σταθερότητα, καθώς παρά το «νεαρό» του κράτους, είναι μία χώρα που έχει αξιοσημείωτη συνεισφορά στην επιστήμη, στην ιατρική και στην τεχνολογία.

Για τους Εβραίους η ιστορική και θρησκευτική σύνδεση με το Ισραήλ (και κυρίως την Ιερουσαλήμ) είναι ιδιαίτερα σημαντική. Οι Άραβες από την άλλη μεριά, βλέπουν τους Εβραίους ως «ξένους κατόχους» ή ως «αποικιοκράτες».

Από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, οι γειτονικές του χώρες και ο τοπικός Αραβικός πληθυσμός, απέρριψαν και δε δέχτηκαν ποτέ του Εβραίου στην περιοχή. Ουσιαστικά αυτή η άρνηση, αποτέλεσε τον πυρήνα της σύγκρουσης.

Τον Σεπτέμβριο του 1978, υιοθετήθηκε η συμφωνία του Camp David, από την Αίγυπτο και το Ισραήλ. Η συμφωνία αυτή περιλάμβανε ένα γενικό πλαίσιο ειρήνης, αλλά και μια μικρή αυτοδιαχείριση της Παλαιστίνης. Το εντυπωσιακό για

τις σχέσεις της Αιγύπτου και η Ισραήλ, ήταν ότι από την πλευρά της Αιγύπτου υποστηρίχτηκε από τον Σαντάτ, ο οποίος ήταν φανατικά αντι-Ισραηλινός και συνεργάστηκε με τη Συρία στον πόλεμο που κήρυξε η Αίγυπτος στο Ισραήλ το 1973. Από την άλλη πλευρά, πρωθυπουργός του Ισραήλ ήταν ο δεξιός Μοναχέμ Μπεγκίν, ο πρώτος πρόεδρος του κόμματος του Λικούντ³².

Ακολούθησε μία εξαιρετική διαδικασία ειρήνης η οποία έθεσε ένα τέρμα σε 31 χρόνια πολέμου μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ. Όμως το μίσος και το μένος των υπολοίπων Αραβικών κρατών (πλην του Σουδάν και του Ομάν), φάνηκε από τη διακοπή των διπλωματικών τους σχέσεων με την Αίγυπτο. Παρόλα αυτά όμως το Ισραήλ κατέδειξε την επιθυμία του για σταθερότητα, επιστρέφοντας τα εδάφη του Σινά, παραιτήθηκε από την κατοχή ορισμένων πετρελαιοπηγών και έκλεισε αεροπορικές βάσεις και θύλακες στην περιοχή.

Η επόμενη συμφωνία ειρήνης του Ισραήλ με Αραβική χώρα είναι η συμφωνία του 1994 με την Ιορδανία. Οι δύο χώρες είχαν βέβαια ήδη καλές σχέσεις που βασιζόνταν κυρίως σε κοινά συμφέροντα, όμως με τη Συμφωνία ρυθμίστηκαν θέματα συνόρων, αλλά και κοινής χρήσης υδάτων.

Η Αίγυπτος και η Ιορδανία επηρέασαν πολλές Αραβικές χώρες, ώστε αυτές να αποφασίσουν να συνάψουν σχέσεις με το Ισραήλ. Η Μαυριτανία απέκτησε επίσημες διπλωματικές σχέσεις (παρόλο που στη συνέχεια κυρίως για πολιτικούς λόγους αυτές διακόπηκαν). Πολιτικούς και οικονομικούς δεσμούς επεδίωξαν και άλλα κράτη, όπως το Μαρόκο, το Ομάν, το Κατάρ και η Τυνησία. Αρκετές χώρες επίσης προτιμούν να κρατήσουν μυστικές τις σχέσεις με το κράτος του Ισραήλ. Οι κοινές ανησυχίες για τις φιλοδοξίες του Ιράν, ώθησαν πολλές Αραβικές χώρες να έχουν επαφές με το Ισραήλ, επαφές που συνήθως δε βλέπουν το φως της δημοσιότητας.

³² Το **Λικούντ** (εβραϊκά: *ליכוד*) είναι η βασική κεντροδεξιά παράταξη στο Ισραήλ. Ιδρύθηκε το 1973 αρχικά ως ένας συνασπισμός διάφορων δεξιών και φιλελεύθερων κομμάτων και το 1988 έγινε η μετατροπή του σε ενιαίο κόμμα. Η νίκη του κόμματος στις εκλογές του 1977 αποτέλεσε μία καθοριστική στιγμή για την πολιτική ιστορία του Ισραήλ καθώς ήταν η πρώτη φορά που η αριστερά έχασε την εξουσία. Στη συνέχεια το Λικούντ κυριάρχησε σε πολλές εκλογικές αναμετρήσεις, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 80. Το 2005 το Λικούντ αντιμετώπισε μία μεγάλη εσωκομματική κρίση η οποία οδήγησε τελικά στην διάσπαση καθώς ο τότε αρχηγός Αριέλ Σαρόν αποχώρησε ιδρύοντας ένα νέο κόμμα, το Καντίμα. Σήμερα ηγέτης του Λικούντ και πρωθυπουργός του Ισραήλ είναι ο Μπενιαμίν Νετανιάχου.

Η σύγκλιση των συμφερόντων μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ισραήλ, επιβεβαίωσε ένα από τα αρχαιότερα δόγματα της στρατηγικής και της εξωτερικής πολιτικής³³, «ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου». Η ισλαμική επανάσταση του 1979 συνέβαλλε στην προσέγγιση των δύο κρατών. Η Σαουδική Αραβία δαιμονοποιήθηκε από τον Χομεϊνί ως «προδοτικό κράτος» για τον αραβικό κόσμο και «σατανικός σύμμαχος των Η.Π.Α.». Το Βασίλειο ισχυρίζονταν ότι το Ιράν χρησιμοποιούσε εργαλειακά το καθεστώς Χομεϊνί για να δεισδύσει πολιτικά στις μοναρχίες της Αραβικής Χερσονήσου όπου υπάρχουν σιτικές μειονότητες. Δημοσιεύματα της Sunday Times παρείχαν πληροφορίες που ήθελαν το Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία να έχουν στενές στρατιωτικές σχέσεις από τότε που το Ιράν άρχισε να γίνεται απειλητικό.

Μάλιστα το Ισραήλ, η Σαουδική Αραβία και τα Η.Α.Ε, ήρθαν σε συμφωνία (σύμφωνα με Telegraph και Sunday Times) για ανταλλαγή πληροφοριών, κοινή χρήση σταθμού ραντάρ και αντιπυραυλική άμυνα.

Η σύσφιξη των σχέσεων Ισραήλ και Σαουδικής Αραβίας εδράζεται σε καθαρά ρεαλιστική βάση, καθόσον η Σαουδική Αραβία θεωρεί ότι διατρέχει τον ίδιο υπαρξιακό κίνδυνο με το Ισραήλ σε περίπτωση που το Ιράν επιτύχει την κατοχή πυρηνικών όπλων. Επίσης η Τουρκία δεν εκλαμβάνεται ως αξιόπιστος στρατηγικός εταίρος για το Ισραήλ, λόγω του καιροσκοπισμού που την διακρίνει στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής. Παρόλα αυτά, η Σαουδική Αραβία προσπαθεί να διατηρήσει - και να διευρύνει - τον προεξάρχοντα ρόλο και την επιρροή που ασκεί στα αραβικά και μουσουλμανικά έθνη - κράτη. Είναι γεγονός ότι τα κράτη αυτά δεν θα επιδοκίμαζαν μια ειδική σχέση μεταξύ του Βασιλείου και του Ισραήλ. Η διάρκεια μιας υποτιθέμενης στρατηγικής σχέσης δε θα είναι μεγάλη σε περίπτωση που το ιρανικό ζήτημα επιλυθεί διπλωματικά.

3.5 Σχέσεις του Ισραήλ με Ελλάδα – Τουρκία και ο ρόλος της ΕΕ

Η Τουρκία ενοχλείται από την προσέγγιση του Ισραήλ με Κύπρο και Ελλάδα. Αρχικά αυτή η προσέγγιση είχε σχέση με τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας και της εκμετάλλευσης του φυσικού πλούτου της περιοχής. Η Ελλάδα σε

³³ "Saudi Arabia and Israel - Let's <http://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/>.

αυτόν τον τομέα καλείται να παίξει έναν διαμετακομιστικό ρόλο για τη μεταφορά της ενέργειας με την ενεργό συμμετοχή της. Στη συνέχεια αυτή η συνεργασία εξελίσσεται σε θέματα ασφάλειας και αμυντικά ζητήματα. Πλέον γίνονται κοινές αεροναυτικές ασκήσεις, υπάρχει συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών ασφαλείας, σε οικονομικά θέματα, αλλά και στον τομέα της καινοτομίας όπου το Ισραήλ πρωτοπορεί. Όλα αυτά βέβαια εμπλουτίζουν τη σύμπραξη και φαίνεται να ενοχλούν την Τουρκία, η οποία όμως ανησυχεί και για έναν άλλο σημαντικό λόγο: η εμπλοκή της Αιγύπτου, την οποία η Τουρκία την αντιλαμβάνεται ως έναν μεγάλο ανταγωνιστή (ως μεγαλύτερη αραβική χώρα), αν ολοκληρωθούν τα υπό εξέταση ενεργειακά σχέδια, θα συνδράμει στη ανάπτυξη μιας εταιρικής σχέσης, στην οποία θα «δέσουν» ευρύτερα συμφέροντα των τεσσάρων χωρών.

Ένας άλλος προβληματισμός για την Τουρκία, είναι και η πρόθεση του Ισραήλ να συμμετέχει στο East Med, τον υποθαλάσσιο αγωγό που θα συνδέει τα ενεργειακά ισραηλινά και κυπριακά κοιτάσματα με την ευρωπαϊκή αγορά μέσω της Ελλάδας. Η επιλογή του Ισραήλ να μην κατευθύνει τους φυσικούς της πόρους από την Τουρκία στην ευρωπαϊκή αγορά, έχει να κάνει με τη σταθερότητα της χώρας και όχι με οικονομικούς λόγους, αφού σαφέστατα ο τρόπος μεταφορά φυσικού αερίου μέσω ξηράς είναι πιο οικονομικός από έναν θαλάσσιο αγωγό.

Έτσι η Τουρκία έφτασε αναγκαστικά να προκρίνει την πρόκληση των εντάσεων, με την εκτόξευση απειλών, προκειμένου να επιβάλλει τη συμμετοχή της στα δρώμενα, αφού είναι υπαρκτή πλέον η αδυναμία της να συνομιλήσει με τους περιφερειακούς δρώντες και να επηρεάσει με διαφορετικό τρόπο τη ροή των εξελίξεων.

Έχουμε φτάσει λοιπόν στο σημείο το Ισραήλ να μην εμπιστεύεται την ισλαμική Τουρκία και δη με τα σημερινά γνωρίσματα. Πλέον η αναζήτηση νέων συμμάχων την κατεύθυνε προς την Κύπρο και την Ελλάδα, η οποία φαίνεται ότι εκμεταλλεύτηκε το γεγονός αξιοποιώντας την κατάλληλη χρονική συγκυρία, κυρίως μετά το 2010.

Αν και η Ελλάδα και η Κύπρος δεν είναι κορυφαία κράτη της ΕΕ, η ανάγκη της τελευταίας για συναίνεση στις ψηφοφορίες σε ζητήματα ασφάλειας και εξωτερικών υποθέσεων, τους παρέχει μια θέση ισότιμη με εκείνη των πιο ισχυρών

κρατών – μελών. Οι απόψεις της Ελλάδας και της Κύπρου για το Ισραήλ, συνδέονται με ένα από τα βασικά θέματα της ΕΕ, που είναι η Τουρκία. Η επιδείνωση των ισραηλινοτουρκικών σχέσεων, έχει επιταχύνει τη διαδικασία να καλλιεργηθούν σχέσεις μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ.

Η ΕΕ αναβαθμίζει την εικόνα της Τουρκίας, αναμένοντας η τελευταία να παίξει καθοριστικό ρόλο κυρίως στον πόλεμο της Συρίας, αλλά και στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, οι οποίοι κυρίως διασχίζουν την Τουρκία με προορισμό την ΕΕ. Το 2015 η ΕΕ κατανόησε αυτή την προσπάθεια της Τουρκίας, προσφέροντάς της την ευκαιρία να επιταχύνει τις ενταξιακές της συνομιλίες. Παρόλα αυτά, μέχρι σήμερα μπορούμε να πούμε ότι αυτό δεν έχει επιτευχθεί, επειδή κυρίως η Τουρκία αντιπαρατίθεται στο δυτικό κόσμο της Ευρώπης. Αγκάθια βέβαια αποτελούν οι διενέξεις με την Κύπρο, αλλά κυρίως η καταδικαζόμενη συμπεριφορά σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Από την άλλη πλευρά οι σχέσεις της ΕΕ με το Ισραήλ μένουν αμετάβλητες. Η ΕΕ έχει αποστασιοποιηθεί κυρίως λόγω της «ισραηλινής κατοχής» των παλαιστινιακών εδαφών. Υποστηρίζει τη διαδικασία ειρήνης μεταξύ του Ισραήλ και της Παλαιστίνης στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου, αφού εκλαμβάνει την ισραηλινή κυριαρχία επί των Παλαιστινίων, ως στρατιωτική κατοχή που επιβάλλεται αποκλειστικά από τις Ένοπλες Δυνάμεις. Η ΕΕ θεωρεί τη διάλυση των εποικισμών ως το βασικό ζήτημα των δύο πλευρών για την επίτευξη λύσης. Αντίθετα το ερώτημα είναι αν το Ισραήλ μπορεί να εγκαταλείψει την πρακτική του, ασκώντας μια πολιτική στο ζήτημα των δυτικοευρωπαϊκών προτύπων, που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και στο διεθνές δίκαιο.

Με βάση τη λογική ότι το Ισραήλ και η ΕΕ συμμερίζονται τις αξίες της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ότι το Ισραήλ επιχειρεί στο έδαφος για να τελειώσει την κατοχή των παλαιστινιακών εδαφών, η ΕΕ έχει υπογράψει συμφωνίες συνεργασίας με το Ισραήλ, που έχουν μειώσει την απόσταση μεταξύ των δύο. Προσφάτως όμως αυξάνονται οι φωνές αξιωματούχων της ΕΕ ότι στην πραγματικότητα, η απόφαση της ισραηλινής κυβέρνησης να περιορίσει τις ελευθερίες λειτουργίας των ΜΚΟ, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και

η πολιτική της προσάρτησης de facto του μεγαλύτερου μέρους της δυτικής όχθης, διευρύνει την απόσταση μεταξύ ΕΕ και Ισραήλ.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η προσέγγιση της ΕΕ με την Τουρκία γίνεται με ευνοϊκότερους όρους από ότι με το Ισραήλ, αν και στις δύο χώρες υπάρχουν σχεδόν όμοιες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου, και στις δύο περιπτώσεις η ΕΕ αντιμετωπίζει ένα στρατηγικό, πολιτικό και ηθικό δίλημμα και για τις δύο χώρες, χωρίς να φαίνεται να επιλέγει την αποστασιοποίηση.

3.6 Συμμαχίες του Ισραήλ

Το Ισραήλ τα τελευταία χρόνια έχει βελτιώσει σε πολλά επίπεδα τις σχέσεις του με πολλές Αραβικές και Μουσουλμανικές χώρες. Αλλαγή πλεύσης όμως παρατηρείται, όπως αναλύσαμε και πιο πάνω, με την Τουρκία. Η Τουρκία δεν είναι πια φιλική με το Ισραήλ χώρα. Έχουν σχέση ανταγωνιστική, η οποία χαρακτηρίζεται από διπλωματικές κρίσεις και ανταλλαγή βαριών κατηγοριών³⁴. Οι τριμερείς συμφωνίες Ελλάδας- Κύπρου- Ισραήλ και Ελλάδας- Κύπρου- Αιγύπτου, φέρνουν την Τουρκία σε δύσκολη θέση και την αναγκάζουν να αντιδράσει (Συμφωνία για ΑΟΖ με Λιβύη).

Οι σχέσεις της με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, με κέντρο βάρους και σύνδεσης την Κυπριακή Δημοκρατία, ελκύουν το ενδιαφέρον στρατιωτικών και διπλωματών στην Ουάσιγκτον. Στις εκθέσεις των αμερικανικών υπηρεσιών τονίζεται emphaticά ο ρόλος των τριμερών συναντήσεων, καθώς συμμετέχουν χώρες απόλυτα πιστές στην αμερικανική υπερδύναμη, που μπορούν να προσφέρουν λύσεις στο στρατιωτικό και το διπλωματικό κατεστημένο των ΗΠΑ. Πρόκειται για λύσεις στρατηγικής σημασίας, που αδυνατεί να δώσει η πολύ προβληματική Τουρκία, η οποία αντίθετα έχει διαλύσει τη νότια πτέρυγα του ΝΑΤΟ και την ίδια στιγμή εξυπηρετεί τη Ρωσία σε όλα τα επίπεδα³⁵.

³⁴

Γιάννος
<https://www.sigmalive.com/blog/charalambidesg/2018/02/2348/giati-to-israil-den-volevetai-me-ti-lysi-tis-omospondias>

Χαραλαμπίδης,

Πηγή:

³⁵ <https://www.pentapostagma.gr/2019/12/προς-ενεργοποίηση-των-συμμαχιών-στην.html>

3.7 Ο Ρόλος του ενεργειακού πλούτου ως παράγοντας εθνικής ασφάλειας του Ισραήλ

Οι ρεαλιστικές θεωρήσεις δίνουν μεγάλη βαρύτητα στην υλική βάση της ισχύος. Εκτός από τα προφανή οικονομικά οφέλη που εξασφάλισε το Ισραήλ με την είσοδό του στον ενεργειακό χάρτη της Μεσογείου, απέκτησε και αρκετά γεωστρατηγικά πλεονεκτήματα.

Η ενεργειακή αυτονομία, η οποία σε περίοδο πολέμου μετατρέπεται σε καθοριστικό στρατηγικό και κατ' επέκταση τακτικό πλεονέκτημα. Σε περίπτωση εξαγωγής του φυσικού αερίου, το Ισραήλ προάγει τη διαφοροποίηση της παγκόσμιας αγοράς φυσικού αερίου. Χώρες οι οποίες μελλοντικά δεν θα είναι εις θέση να προμηθευτούν ρωσικό αέριο μπορούν να στραφούν στο Ισραήλ. Αυτό προσδίδει συγκριτικό πλεονέκτημα στο Ισραήλ σε περίπτωση που πιθανοί αγοραστές ισραηλινού αερίου είναι αραβικά κράτη. Τότε αυτά θα επιδιώξουν να εξομαλύνουν τις σχέσεις τους με το Ισραήλ, αναθεωρώντας απειλητικές στάσεις και ρητορικές εναντίον του³⁶.

Ως παραγωγός και διανομέας φυσικού αερίου το Ισραήλ θα απολαμβάνει ένα διεθνές πλέγμα ασφάλειας. Σε ενδεχόμενη επίθεση κατά του Ισραήλ, εκτός της εθνικής ασφάλειας του ιδίου, θα διακυβεύονται και τα τεράστια οικονομικά συμφέροντα των ενεργειακών κολοσσών με τους οποίους συνεργάζεται. Η αποτελεσματική διεξαγωγή του πολέμου δεν περιορίζεται απλώς και μόνον στη νικηφόρα έκβαση αυτού αλλά και στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη οικονομία δυνάμεων και εθνικών πόρων³⁷.

Ο Κ. Κολιόπουλος επεκτείνει την περίφημη τριάδα του Clausewitz (λαός – στρατός – κυβέρνηση), με μια τέταρτη πλευρά που είναι η τεχνολογία και η οικονομία³⁸. Ο ενεργειακός πλούτος και η εκμετάλλευσή του από το κράτος του Ισραήλ, σαφέστατα αυξάνει την γενικότερη ισχύ της χώρας.

³⁶ Δρίβας Αλέξανδρος, «Η εξέλιξη της εξωτερικής εξισορρόπησης του Ισραήλ. Μια νέα περιφερειακή πολιτική». Πηγή: http://ceregreece.blogspot.com/2017/01/blog-post_89.html.

³⁷ Λίτσας Σπυρίδων, «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ, θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές» (Η κλασική στρατηγική και η ορθολογική διάσταση), σελ. 257, Εκδόσεις Ποιότητα.

³⁸ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, «Η Στρατηγική Σκέψη (Από την αρχαιότητα έως σήμερα)», Η φύση του πολέμου και η σχέση του με την πολιτική (σελ 155), Ποιότητα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝ

4.1 Η Στρατηγική του Ιράν

Το ισλαμικό καθεστώς του Ιράν συνειδητά συντηρεί έναν ορισμένο βαθμό συγκρουσιακής διεθνούς συμπεριφοράς. Το Ιράν λόγω της τεράστιας γεωπολιτικής του θέσης καθότι βρέχεται από τον Περσικό Κόλπο, την Κασπία Θάλασσα, ελέγχει τα στενά του Ορμούζ και λόγω των τεράστιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου που διαθέτει, αποτέλεσε το μήλο της έριδος και πεδίο ανταγωνισμού για τις Μεγ. Δυνάμεις, για τις οποίες αποτελούσε διαχρονικά μια περιοχή ζωτικών στρατηγικών συμφερόντων στο πλαίσιο της αποικιακής πολιτικής που εφάρμοζαν. Οι Βρετανοί οι οποίοι ασκούσαν την εντολή στο Ιράν από τη λήξη του Α΄ ΠΠ, εκμεταλλεύονταν το πετρέλαιο του Ιράν εις βάρος του ιρανικού πληθυσμού που ζούσε στην ανέχεια. Το Ιράν όμως αντέδρασε και ο πρόεδρος Μοσαντέκ το 1953 εθνικοποίησε τα πετρέλαια, με τους Βρετανούς να απαντούν με επιβολή εμπορικού αποκλεισμού στο Ιράν, βυθίζοντας την οικονομία του.

Ο πόλεμος μεταξύ Ιράν – Ιράκ κατέδειξε το πείσμα, την αποφασιστικότητα και το πολεμικό ήθος των Περσών³⁹ παρά την αποδεδειγμένη κατωτερότητα του στρατιωτικού υλικού σε σχέση με το Ιράκ. Καταδείχθηκε επίσης η επικράτηση της εθνικής τους ταυτότητας έναντι της θρησκευτικής, πράγμα το οποίο αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι σίιτες του Ιράκ επί οκτώ χρόνια πολεμήσαν εναντίον των ομοθρήσκων τους, σιιτών στο Ιράν. Αντίστοιχη ήταν και η στάση των Ιρανών οι οποίοι πολέμησαν σκληρά για να αποκρούσουν την επίθεση του Ιράκ.

Το τέλος του Ψυχρού πολέμου και του διπολισμού, συμπίπτει πρακτικά με το τέλος του πολέμου Ιράκ - Ιράν, από τον οποίο ουσιαστικά και σε βάθος χρόνου νικητής είναι το Ιράν⁴⁰, αφού ο βασικός του αντίπαλος το Ιράκ σταθερά πλέον

³⁹ Ο Αγιατολάχ Χομείνι τον είχε χαρακτηρίσει «ευλογία», αφού επέτρεψε στο καθεστώς να ριζοσπαστικοποιηθεί ιδεολογικά και να εξουδετερώσει όλους τους εσωτερικούς του εχθρούς, είτε ήταν λαϊκοί είτε μαρξιστές, φιλελεύθεροι ή μετριοπαθείς θρησκόι.

⁴⁰ Η νίκη του Ιράκ ήταν «πύρρεια». Εκτός του ότι αποδυνάμωσε το καθεστώς του, τον οδήγησε να εισβάλει το 1990 στο Κουβέιτ, γεγονός που ήταν η αρχή του τέλους του ιδιότυπου μπάαθικου

χάνει τη δύναμή του αλλά και τη διεθνή υποστήριξη που είχε. Από τη δεκαετία του '90 λοιπόν, το Ιράν αρχίζει να θέτει σε εφαρμογή το πυρηνικό του πρόγραμμα, το οποίο ήταν κληρονομιά από την εποχή του Σάχη. Ήδη πριν από το 1979, ο Σάχης είχε διαμορφώσει ένα πλάνο για την κατασκευή δώδεκα πυρηνικών εργοστασίων επενδύοντας είκοσι δισεκατομμύρια δολάρια. Παράλληλα, το Ιράν αποκτά στενότερες σχέσεις με δύο άλλες ισλαμικές οργανώσεις, οι οποίες επρόκειτο να διαδραματίσουν πολύ σημαντικό ρόλο στη Μέση Ανατολή, τη σιιτική λιβανική Χεζμπολάχ και τη σουνιτική παλαιστινιακή Χαμάς⁴¹.

Η μελέτη του πολέμου Ιράν-Ιράκ δείχνει ότι το ιρανικό καθεστώς κινείται με βάση τη λογική, αποδέχεται δηλαδή έναν συμβιβασμό όταν κρίνει πως είναι προς το συμφέρον του (όταν υπάρχει οικονομική στενότητα ή όταν υπάρχει μια σοβαρή εξωτερική στρατιωτική απειλή). Έτσι, κάνοντας μια αναγωγή στη σημερινή διεθνοπολιτική κατάσταση, το καθεστώς συνειδητοποίησε ότι μάλλον το συμφέρει να διαπραγματευθεί με τις Δυτικές Δυνάμεις για να σώσει την οικονομία του και να αποτρέψει μια κοινωνική έκρηξη και την επαναφορά στον στείρο απομονωτισμό⁴².

Το Ιράν μπορεί να επηρεάσει τις εξελίξεις στην ταραγμένη περιοχή της Μέσης Ανατολής αλλά και στην παγκόσμια οικονομία, καθώς ένα σημαντικό μέρος των παγκόσμιων θαλάσσιων μεταφορών πετρελαίου διέρχονται από τα Στενά του Ορμούζ τα οποία ελέγχονται από το Ιράν και συγκεκριμένα από τους Φρουρούς της Επανάστασης. Οι Φρουροί της Ισλαμικής Επανάστασης (Sepāh) είναι οι θεματοφύλακες του θεοκρατικού καθεστώτος, αποτελούν ένα πανίσχυρο πυλώνα για το σύγχρονο Ιράν και θεωρούνται ως η ελίτ της ιρανικής κοινωνίας. Δημιουργήθηκαν αμέσως μετά την ισλαμική επανάσταση του 1979, η οποία ανέτρεψε τον σάχη Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί, με αρχικό σκοπό την καταστολή και εξάλειψη των «αντεπαναστατικών στοιχείων». Ο Αγιατολάχ Χομείνι μερίμνησε ώστε να μην έχει την ίδια μοίρα με τον εθνικιστή πρωθυπουργό Μοχάμεντ Μοσαντέκ, ο οποίος ανατράπηκε το 1953 από φιλοδυτικό στρατιωτικό πραξικόπημα, γι' αυτό και δημιούργησε τους Φρουρούς της Επανάστασης ως

σοσιαλιστικού καθεστώτος. Η ειρωνεία της ιστορίας είναι ότι με τον τρίτο πόλεμο του Κόλπου το 2003, ο Τζορτζ Μπους πρόσφερε στους Ιρανοί τη νίκη που ονειρεύονταν επί οκτώ χρόνια.

⁴¹ Brandon Friedman, Center for Iranian Studies - Tel Aviv University, «The Principles and Practice of Iran's Post-Revolutionary Foreign Policy», σελ. 13.

⁴² Καρβουνόπουλος Π., "Ο φονικός πόλεμος Ιράν-Ιράκ και τι προκάλεσε", Πηγή: <https://www.militaire.gr/.22/09/2017,00:02>.

δικλείδα ασφαλείας έναντι του - αμφιβόλου εμπιστοσύνης τότε - στρατού. Η συμμετοχή τους στον πόλεμο μεταξύ Ιράν και Ιράκ (1980- 1988) ήταν καταλυτική και έκτοτε απολαμβάνουν μεγάλου κύρους στην ιρανική κοινωνία.⁴³

Οι Φρουροί κατά τη διάρκεια της προεδρίας του μεταρρυθμιστή Μοχαμάντ Χαταμί (1997-2005) άρχισαν να εγκαθιστούν ένα βαθύ κράτος με δομές παράλληλες με τις κρατικές ως αντίδραση στις πολιτικές φιλελευθεροποίησης του τελευταίου. Η πολιτική τους επιρροή αυξήθηκε κατακόρυφα με την εκλογή του ριζοσπάστη συντηρητικού Μαχμούτ Αχμαντινετζάντ ως προέδρου το 2005 ο οποίος παραχώρησε δεκατέσσερα από τα εικοσιένα υπουργεία της κυβέρνησής του σε πρώην Φρουρούς. Ο ανώτατος ηγέτης της χώρας Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ κάλεσε τους Φρουρούς να μείνουν εκτός πολιτικής και να περιοριστούν στα συνταγματικά τους καθήκοντα. Οι Φρουροί επίσης έχουν αναπτύξει σταδιακά ένα τεράστιο δίκτυο επιχειρήσεων σε όλους τους τομείς της ιρανικής οικονομίας⁴⁴. Επιπρόσθετα, το Ιράν προκειμένου να εξασφαλίσει την επιβίωσή του αυξάνει με πολύ γρήγορους ρυθμούς την αποτρεπτική του ικανότητά μέσω της απόκτησης πυραύλων και σύγχρονων οπλικών συστημάτων που προμηθεύεται κατά κύριο λόγο από τη Ρωσία και την Κίνα.

Η ισλαμική επανάσταση προκάλεσε αναστάτωση στο σύνολο του μουσουλμανικού αλλά και του δυτικού κόσμου, καθώς εμφανίζεται στο προσκήνιο για πρώτη φορά στη σύγχρονη ιστορία, μία ενιαία ιδεολογική, πολιτική και θρησκευτική εξουσία, η οποία καταλαμβάνει με επαναστατικό τρόπο τη διακυβέρνηση μίας μεγάλης και σημαντικής χώρας όπως το Ιράν. Το σιίτικο Ισλάμ, βγήκε από την αφάνεια, έδειξε τη δύναμή του και ανέδειξε το πολιτικό Ισλάμ. Ο θρίαμβος του Χομεϊνί και η επικράτηση της «ισλαμικής επανάστασης» συγκλόνησε τους απανταχού σίιτες και ανησύχησε τους σουνίτες, οι οποίοι ένιωσαν ότι χάνουν την πρωτοκαθεδρία στο Ισλάμ. Το θέλγητρο της ιρανικής επανάστασης ήταν τόσο δυνατό, ώστε νεαροί σουνίτες συμμάχησαν με το σιισμό. Αλλά και στη Δύση, έχει

⁴³ Brandon Friedman, Center for Iranian Studies - Tel Aviv University, «The Principles and Practice of Iran's Post-Revolutionary Foreign Policy», σελ. 15.

⁴⁴ Οι Φρουροί έχουν αναπτύξει σταδιακά ένα τεράστιο δίκτυο επιχειρήσεων σε όλους τους τομείς της ιρανικής οικονομίας. Εκτιμάται ότι συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με 100 επιχειρήσεις. Σύμφωνα με αναλυτές, έχουν στα χέρια τους το 1/3 της ιρανικής οικονομίας. Η οικονομική τους δραστηριοποίηση εγκαινιάστηκε μετά τον πόλεμο με το Ιράκ, όταν ο τότε πρόεδρος Ακμπάρ Χασεμί Ραφσαντζανί προέτρεψε τους Φρουρούς να αναλάβουν την ανοικοδόμηση της χώρας.

γίνει πλήθος αναλύσεων είτε στα μέσα ενημέρωσης είτε σε ακαδημαϊκές μελέτες σχετικά με τα χαρακτηριστικά του ιρανικού πολιτικού συστήματος, το οποίο οι Δυτικοί θεωρούν τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια, μάλλον θνησιγενές. Όμως διάφοροι εσωτερικοί ή εξωτερικοί παράγοντες διέψευσαν τις προβλέψεις αυτές.

Όσον αφορά τους εσωτερικούς παράγοντες που συνέβαλαν στην εδραίωση του καθεστώτος, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η επιτυχής σύζευξη θεσμών δυτικού τύπου, όπως το Σύνταγμα, η διάκριση των εξουσιών και το Κοινοβούλιο, με την ισλαμική παράδοση. Έτσι η ισλαμική δημοκρατία του Ιράν εμφορείται από δύο αρχές, η μία είναι η δημοκρατία και η άλλη είναι θρησκεία του Ισλάμ.⁴⁵ Ωστόσο, στην ιστορία του Ιράν είναι διάχυτη η «διπολικότητα» της εξουσίας που κινείται ανάμεσα στο κοσμικό και το θρησκευτικό, το δημοκρατικό και το αυταρχικό μοντέλο. Η κατάσταση αυτή όμως φαίνεται να χαρακτηρίζει την πολιτική ιστορία του Ιράν ήδη από τον 19ο αιώνα, αφού όπως αποκαλύπτεται από την ιστορική μελέτη, οι περισσότεροι ηγέτες της χώρας ήταν ταυτόχρονα παντοδύναμοι και ανίσχυροι.⁴⁶

Η ιρανική επανάσταση επρόκειτο να γνωρίσει μια καινούργια ώθηση όταν το 1997 εκλέχτηκε ως πρόεδρος ο Μουχάμαντ Χαταμί ο οποίος εμφανίζεται ως εκπρόσωπος της μεταρρυθμιστικής τάσης¹³⁴ η οποία δεν αμφισβητεί την ουσία του θεοκρατικού καθεστώτος, αλλά φαίνεται να είναι περισσότερο ανεκτική στην εφαρμογή του ισλαμικού νόμου. Ίσως διότι οι μεταρρυθμιστές επιθυμούν να έχουν διαπιστευτήρια εσωτερικής νομιμότητας. Επίσης στη Δύση γίνεται αντιληπτό ότι από την πλευρά του Ιράν υπάρχει περισσότερη διάθεση για διάλογο και μεγαλύτερη κατανόηση.

Όσον αφορά τους εξωτερικούς παράγοντες, το Ιράν έχοντας συνειδητοποιήσει τις δυνατότητές του ως χώρα, γνωρίζοντας τη γεωστρατηγική του σημασία και έχοντας ν' αντιμετωπίσει ένα εχθρικό περιβάλλον, είτε πρόκειται

⁴⁵ Στο πρώτο άρθρο του Συντάγματος αναφέρεται ότι: «Η κυβέρνηση του Ιράν είναι μια ισλαμική δημοκρατία που το ιρανικό έθνος, στη βάση της πίστης του στην κυβέρνηση δικαίου και δικαιοσύνης του Κορανίου, υιοθέτησε με δημοψήφισμα...». Φαίνεται ότι το πολιτικό σύστημα συνδέει το θρησκευτικό δεσποτισμό, του οποίου η εξουσία πηγάζει από το Θεό με ένα εκλογικό μοντέλο το οποίο στηρίζεται στην αντιπροσωπευτικότητα, γίνεται δηλ. ένας συμβιβασμός μεταξύ του κοσμικού και του ιερού στοιχείου. Πηγή: Azadech Kian Thiebant, σελ. 52 .

⁴⁶ Rodger Howard, «IPAN και κρίση» σελ. 140 -146.

για σουνιτικές χώρες είτε για χώρες που ελέγχονται ή υποστηρίζονται από τις ΗΠΑ, με τις οποίες βρίσκονται σε διαρκή αντιπαλότητα, διαμορφώνει μια τέτοιου είδους εξωτερική πολιτική η οποία θεωρείται από τους Δυτικούς ως δύστροπη, αδιάλλακτη, ενώ για ορισμένους αποτελεί τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την ασφάλεια στη Μέση Ανατολή και για την ασφάλεια της ίδιας της Δύσης. Σε αυτήν την τελευταία περίπτωση οι αιτιάσεις εναντίον του Ιράν εστιάζονται στο ότι απειλεί ευθέως το Ισραήλ, αναπτύσσει πυρηνικό οπλοστάσιο, ότι απειλεί με πετρελαϊκό αποκλεισμό και βεβαίως ότι υποθάλπει την ισλαμική τρομοκρατία.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να αντιληθούμε στα βασικά στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής του Ιράν την προσπάθεια πολιτικής εκμετάλλευσης της ενεργειακής του ισχύος και της γεωστρατηγικής του θέσης, καθώς ελέγχει τα Στενά του Ορμούζ, από όπου διέρχεται ένα σημαντικό μέρος των παγκοσμίων θαλασσίων μεταφορών πετρελαίου.⁴⁷

Σημαντικό ρόλο επίσης κατέχει και η εμπλοκή της χώρας στο Λίβανο, μέσω της στρατιωτικής και οικονομικής στήριξης της Χεζμπολάχ, τόσο αμυντικά, αντιδρώντας στην πίεση των ΗΠΑ και του Ισραήλ όσο και σ' ένα επιθετικό ρόλο για την αύξηση της ιρανικής επιρροής στην ευρύτερη περιοχή.

Το Ιράν προσπαθεί να αυξήσει την αποτρεπτική του ικανότητα και την περιφερειακή του επιρροή, καθώς η Τεχεράνη δεν έχει εγκαταλείψει τον πάγιο περσικό/ιρανικό στόχο ανάδειξής της σε κυρίαρχη περιφερειακή δύναμη στην περιοχή του Κόλπου, μέσω της απόκτησης πυρηνικών όπλων, εξέλιξη που χρήζει ξεχωριστής ανάλυσης.

Η περιφερειακή πολιτική του Ιράν υπέστη μεταβολές λόγω ορισμένων εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων. Οι εσωτερικοί παράγοντες (δεύτερο επίπεδο ανάλυσης του Kenneth Waltz) που διαμορφώνουν ως ένα βαθμό τις περιφερειακές στρατηγικές της χώρας, επηρεάζονται από την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική.

⁴⁷ Κεφαλά Βιβή, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, «ΙΡΑΝ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ», σελ. 204, Εκδόσεις Παπαζήση.

Οι ιρανικές προεδρικές εκλογές το 2013 άνοιξαν ένα νέο κεφάλαιο για τις στρατηγικές εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Η μετριοπαθής προσέγγιση του προέδρου Ρουχανί μετατόπησε τη στάση της χώρας προς τη Δύση, ιδιαίτερα όσον αφορά το πυρηνικό της πρόγραμμα, ενώ η περιφερειακή στρατηγική του Ιράν παραμένει σε γενικές γραμμές αμετάβλητη. Το Ιράν έχει καταβάλει μεγάλες προσπάθειες για να περιορίσει την επιρροή των ΗΠΑ στην περιοχή και έχει επιδείξει υψηλό βαθμό φιλοδοξίας στη διατήρηση μιας ηγετικής θέσης ως η κατεξοχήν σιιτική χώρα, επιδιώκοντας ταυτόχρονα να εξισορροπήσει την επιρροή της Σαουδικής Αραβίας σε διαπεριφερειακό επίπεδο.

Σε παράλληλη τροχιά, το αμυντικό δόγμα του Ιράν έχει διαμορφωθεί στη βάση της εμπειρίας που αποκτήθηκε κατά τον οκταετή ιρανο - ιρακινό πόλεμο που διεξήχθη την περίοδο 1980-1988, τον πρώτο και δεύτερο πόλεμο στον Κόλπο το 1990 και 2003 αντίστοιχα, καθώς και τη στρατιωτική αντιπαράθεση του Ισραήλ με τον Λίβανο το 2006. Στη βάση της αποκτηθείσας εμπειρίας, η αποτρεπτική ικανότητα του Ιράν διαφοροποιήθηκε από τη συμβατική λογική, με δεδομένο ότι δεν στηρίζεται στην αριθμητική υπεροχή των στρατιωτικών δυνάμεων που διαθέτει, αλλά σε δύο διαφορετικούς πυλώνες.

Τον πρώτο πυλώνα αποτροπής αποτελεί το πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων του Ιράν⁴⁸ έχοντας αναπτύξει διαφορετικές παραλλαγές πυραύλων με εμβέλεια που φθάνει χώρες της περιοχής συμπεριλαμβανομένου του Ισραήλ.⁴⁹ Ο δεύτερος πυλώνας αποτρεπτικής ισχύος του Ιράν είναι η διεξαγωγή πολεμικών δραστηριοτήτων εντός της επικράτειας μεσανατολικών χωρών δια πληρεξουσίων είτε πρόκειται για οργανώσεις όπως η σιιτική Χεζμπολάχ, είτε πρόκειται για μισθοφόρους και παραστρατιωτικές οργανώσεις.

Αναγνωρίζοντας τις ελάχιστες πιθανότητες να υπερισχύσει στρατιωτικά με συμβατικό τρόπο έναντι χωρών όπως οι ΗΠΑ και το Ισραήλ, το Ιράν έχει επιλέξει ένα μοντέλο εχθροπραξιών φθοράς μέσω πληρεξουσίων, με σκοπό να επιφέρει

⁴⁸ Moshe Bahar, "Unparallel Universes: Iran and Israel's One- state Solution". Πηγή: Global Society, <https://www.tandfonline.com/loi/cgsj20>, 11 July 2011.

⁴⁹ Συγκεκριμένα, η πυραυλική σειρά Shahab συνιστά τη ραχοκοκαλιά των ιρανικών βαλλιστικών πυραυλικών δυνατοτήτων με τον Shahab-1ο οποίος βασίζεται στον σοβιετικό πύραυλο Scud-B να έχει εμβέλεια 285-330 χλμ, τον Shahab-2 που βασίστηκε στον πύραυλο Scud-C να έχει εμβέλεια 500 χλμ και τον Shahab-3 μεσαίου βεληνεκούς να απειλεί κράτη- στόχους, όπως το Ισραήλ, καθώς διαθέτει εμβέλεια 1.300 χλμ.

ήττα στο ψυχολογικό επίπεδο του αντιπάλου προκαλώντας απροθυμία του τελευταίου να πολεμήσει. Η εν λόγω ιρανική στρατηγική αποτροπής εφαρμόστηκε πιστά καθόλη τη διάρκεια της πολεμικής κρίσης στη Συρία⁵⁰.

4.2 Οι Σχέσεις του Ιράν με Η.Π.Α.

Οι σχέσεις του Ιράν με τις ΗΠΑ διαβρώθηκαν ταχύτατα κατά την επανάσταση, καθώς στις 4 Νοεμβρίου του 1979 μία ομάδα Ιρανών φοιτητών κατέλαβαν την αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη. Με την κατηγορία ότι υπηρετούσαν στην CIA με στόχο την ανατροπή του καθεστώτος στο Ιράν, το προσωπικό της πρεσβείας κρατήθηκαν όμηροι, ενώ ο Χομεϊνί, αν και δεν είχε εμπλακεί στην πραγματοποίηση της κατάληψης, υποστήριξε τους φοιτητές μετά την επιτυχία τους. Αν και οι περισσότεροι από τους ομήρους -κυρίως γυναίκες και αφροαμερικανοί- απελευθερώθηκαν τους πρώτους μήνες της κατάληψης, οι υπόλοιποι 52 όμηροι κρατήθηκαν για συνολικά 444 ημέρες. Η κυβέρνηση του Τζίμι Κάρτερ προσπάθησε χωρίς επιτυχία να διαπραγματευτεί την απελευθέρωση των Αμερικανών πολιτών, αλλά τελικά η ομηρία έληξε τον Ιανουαρίου του 1981 με τη διακήρυξη του Αλγερίου.

Ένα και πλέον χρόνο μετά τη μονομερή απόσυρση των ΗΠΑ από τη διεθνή συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και την έναρξη της εκστρατείας «μέγιστης πίεσης» της Ουάσιγκτον προς την Τεχεράνη, οι σχέσεις των δύο χωρών βρίσκονται σε μία κατάσταση παρατεταμένης κρίσης, η οποία μοιάζει να έχει οξυνθεί τον τελευταίο καιρό, όπως μαρτυρεί η πληθώρα περιστατικών που έχει λάβει χώρα στο πλαίσιο αυτού του διαστήματος (εκατέρωθεν χαρακτηρισμούς, ανάπτυξη αμερικανικού αεροπλανοφόρου στην περιοχή, επίθεση σε πετρελαιοπηγές, επίθεση σε πετρελαιοφόρα κλπ).⁵¹

Αναμφίβολα η επέκταση του ανθεκτικού πνεύματος του Ιράν μέσω του διεθνούς συστήματος θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων, του Ισραήλ που εξετάζεται ως το αντίπαλο δέος στο παρόν πόνημα και άλλων σημαντικών διεθνών παραγόντων. Από την άλλη πλευρά τίθεται το

⁵⁰ Δήμου Αντωνία, “Ισραήλ και Ιράν στην Παγίδα του Θουκυδίδη”. Πηγή: <https://www.liberal.gr/arthro/217986/apopsi/arthra/israil-kai-iran-stin-pagida-tou-thoukudidi.html>

⁵¹ <https://www.kathimerini.gr/1029963/article/epikairothta/kosmos/to-xroniko-dyomisi-mhnwn-synexoys-klimakwshs-stis-sxeseis-hpa-iran>

ερώτητα εαν μια βιώσιμη αλληλεπίδραση, μια γεναία (όχι κατά βάσει ειλικρινής) προσέγγιση μεταξύ των μεγάλων παιχτών του διεθνούς συστήματος και του Ιράν θα είχε μακροπρόθεσμα επικοδομητικά αποτελέσματα για τη διεθνή πολιτική. Οι ΗΠΑ σε μια προσπάθεια να κρατήσουν τους Ιρανούς υπό έλεγχο και να διατηρήσουν τα συμφέροντά τους στη Μέση Ανατολή, απείλησαν ή χρησιμοποίησαν πληθώρα επιλογών συμπεριλαμβανομένων πιθανών στρατιωτικών επιθέσεων, διπλωματικής απομόνωσης και οικονομικών κυρώσεων. Παρ'όλα αυτά το Ιράν φαίνεται να έχει γίνει πιο ισχυρό τα τελευταία χρόνια και μάλιστα έχει επεκτείνει τη σφαίρα επιρροής του στην περιοχή του Κόλπου και στο Λίβανο. Ένα από τα πλεονεκτήματα του Ιράν ήταν η στρατιωτική του ανάπτυξη κατά την τελευταία δεκαετία⁵².

4.3 Οι Σχέσεις του Ιράν με Ρωσία

Καθώς η ένταση στις σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν αλλάζει πορεία και κινείται προς μια πιθανή στρατιωτική αντιπαράθεση, ο ρωσικός παράγοντας γίνεται όλο και πιο κρίσιμης σημασίας. Η πολιτική της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή χαρακτηρίζεται από ασκήσεις ισορροπίας που διασφαλίζουν τον ρόλο της χώρας ως μιας ευέλικτης και αποτελεσματικής δύναμης εξισορρόπησης.

Η πτώση της Ισλαμικής Δημοκρατίας θα μπορούσε να υπονομεύσει την ικανότητα της Μόσχας να ισορροπεί στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και θα μπορούσε δυνητικά να πλήξει την πολιτική της Ρωσίας στη Συρία, δίνοντας περισσότερη ελευθερία δράσης σε ομάδες που συμμαχούν με τις ΗΠΑ, αποδυναμώνοντας περαιτέρω την ανακάμπτουσα κυβέρνηση Άσαντ. Την ίδια ώρα, η Ρωσία και το Ιράν έχουν μια σημαντική σύγκλιση στον τομέα της ασφάλειας, προκειμένου να ανταποκρίνονται σε κοινές απειλές και να προσαρμόζουν στρατηγικές προκειμένου να αποκτήσουν την απαιτούμενη διεθνή αναγνώριση, αναθεωρώντας την τάξη πραγμάτων της οποίας ηγούνται οι ΗΠΑ. Και το σημαντικότερο, μια καθοδηγούμενη από τις ΗΠΑ επίθεση κατά του Ιράν θα άνοιγε τον δρόμο για μια αρχιτεκτονική στον τομέα της ασφάλειας στη Μέση Ανατολή στην οποία θα ηγούνται οι ΗΠΑ, δίνοντας έτσι στην Ουάσινγκτον ένα τεράστιο πλεονέκτημα.

⁵² "Iran_and_Great_Powers_Struggle". Πηγή: http://www.iran_review.org/content/Documents/.htm, April 2, 2011.

Όλες αυτές οι εξελίξεις δίνουν τροφή για εικασίες αναφορικά με τον βαθμό της εμπλοκής της Μόσχας σε μια πιθανή στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ του Ιράν και των ΗΠΑ.

Αν και η Μόσχα θα μπορούσε να κερδίσει οικονομικά από ένα πολιτικά απομονωμένο και λιγότερο οικονομικά ανταγωνιστικό Ιράν, ωστόσο οι γεωπολιτικές επιπτώσεις από μια αλλαγή καθεστώτος στην Τεχεράνη θα επισκιάσουν σημαντικά τα όποια πιθανά οικονομικά οφέλη.

Συγκεκριμένα, μια άμεση αντιπαράθεση μεταξύ της Τεχεράνης και της Ουάσινγκτον που θα μπορούσε να επαναφέρει την μεγάλη αμερικανική στρατιωτική ανάπτυξη, είναι μια γεωπολιτική πρόκληση που απειλεί τα Ρωσικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή. Η Μόσχα έχει ήδη κατηγορήσει τις ΗΠΑ ότι προκαλούν το Ιράν και έχει δείξει την αντίθεσή της στην αύξηση της αμερικανικής πίεσης στο αμυντικό πρόγραμμα της Τεχεράνης, αναγνωρίζοντας τα νόμιμα αμυντικά συμφέροντα του Ιράν.

Επιπλέον, η ενεργή εμπλοκή της Ρωσίας στην παγκόσμια πολιτική, όπως έχει φανεί τα τελευταία χρόνια, απέχει μακράν της σχετικής παθητικότητας που χαρακτήριζε την αντίδραση της Μόσχας στον Πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας ή στην Αμερικανική εισβολή στο Ιράκ. Ως εκ τούτου, δεν θα αποτελέσει έκπληξη αν η Ρωσία αποφασίσει να προχωρήσει πέραν της διπλωματικής στήριξης για να προστατεύσει τα συμφέροντά της στη Μέση Ανατολή, και να κάνει βήματα όπως η παροχή στρατιωτικής βοήθειας στο Ιράν.

Τα τελευταία χρόνια, η Μόσχα και η Τεχεράνη έχουν θεσμοθετήσει τον στρατιωτικό συντονισμό τους μέσω της πρωτοφανούς συχνότητας τακτικών υψηλού επιπέδου στρατιωτικών επαφών και επαφών στον τομέα των πληροφοριών. Αυτό θα μπορούσε να συμβάλλει επίσης στην προθυμία της Μόσχας να διευρύνει την βοήθειά της προς το Ιράν και πέραν των διπλωματικών μέτρων.

Επιπροσθέτως, η παγκόσμια φιλοδοξία στη βάση της οποίας ενεργεί σήμερα η Ρωσία, απαιτεί η Μόσχα να δώσει την αρμόζουσα απάντηση στην όποια ακραία αμερικανική πολιτική έναντι του Ιράν. Μια από τις βασικές φιλοδοξίες του

Πούτιν αναφορικά με την εξωτερική πολιτική, είναι να επιβεβαιώσει πως η Ρωσία είναι μια παγκοσμίως αναγνωρισμένη υπερδύναμη. Για να το πετύχει αυτό η Μόσχα πρέπει να δείξει το μέγεθος της επιρροής που έχει παγκοσμίως, ιδιαίτερα όταν τίθεται θέμα σημαντικής διεθνούς κρίσης ασφαλείας.

Αν δεν καταφέρει να δείξει έναν σημαντικό βαθμό εμπλοκής σε μια εξελισσόμενη κρίση, τότε η Ρωσία θα δει το κύρος της να βλάπτεται και να υπονομεύεται η θέση της ως της υπερδύναμης που υποστηρίζει η Μόσχα πως είναι. Ο Πούτιν έχει στείλει ξεκάθαρο μήνυμα πως οι προσδοκίες του Ιράν για μια δυνητική Ρωσική βοήθεια, θα πρέπει να είναι σοβαρά μετρημένες. Ωστόσο, θα μπορούσε να υποτεθεί πως η αντίδραση του Πούτιν σε μια πλήρη σύγκρουση μεταξύ του Ιράν και των ΗΠΑ ίσως είναι διαφορετική.

Η άμεση εμπλοκή της Ρωσίας σε μια σύγκρουση ΗΠΑ-Ιράν, εάν υπάρξει τέτοια σύγκρουση, είναι εξαιρετικά απίθανη. Ωστόσο, η Μόσχα μπορεί να κάνει ορισμένες επιφυλακτικές κινήσεις προκειμένου να ενισχύσει τις αποτρεπτικές ικανότητες του Ιράν. Είναι αμφίβολο αν η Μόσχα θα κάνει ριζοσπαστικές αλλαγές στην πολιτική της να μην προμηθεύει την Τεχεράνη με επιθετικά όπλα, όμως αυτό δεν σημαίνει πως η Ρωσία δεν μπορεί να ενισχύσει τις αμυντικές δυνατότητες του Ιράν. Οι πρόσφατες διαστρατιωτικές σχέσεις μεταξύ της Τεχεράνης και της Μόσχας θα μπορούσαν να δώσουν μια εικόνα των ρεαλιστικών βημάτων που θα μπορούσε να κάνει η Μόσχα για να βοηθήσει την Τεχεράνη. Από το 2011 η Ρωσο-ιρανική συνεργασία έχει αναπτυχθεί σε τρεις βασικές κατηγορίες.

Στις πωλήσεις όπλων, με αποκορύφωμα την παράδοση των συστημάτων S-300PMU2 - στην ανταλλαγή πληροφοριών με επίκεντρο το Ισλαμικό Κράτος και τις μάχες στη Συρία - και στην επιχειρησιακή συνεργασία κυρίως υπό τη μορφή συντονισμού στις μάχες και κοινών στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Συρία. Αυτοί οι μοναδικοί πυλώνες αλληλεπίδρασης μεταξύ των δυο χωρών, σε συνδυασμό με τις κοινές επιτροπές για την διευκόλυνσή τους, έχουν θεσμοθετήσει τη στρατιωτική συνεργασία μεταξύ της Μόσχας και της Τεχεράνης πολύ πέραν της Συρίας. Η ρωσική εμπλοκή στη σύγκρουση ΗΠΑ-Ιράν πιθανόν να βασίζεται ευρύτερα σε αυτό το τριπλό μοντέλο.

Η πρώτη επιλογή της Μόσχας για να «απαντήσει» στην κλιμάκωση των εντάσεων μεταξύ του Ιράν και των ΗΠΑ θα μπορούσε να είναι η ενίσχυση των δυνατοτήτων του συστήματος αεράμυνας του Ιράν, προκειμένου να μειώσει την αεροπορική υπεροχή των ΗΠΑ. Η ρωσική εμπλοκή στη Συρία έχει δείξει πως το Κρεμλίνο έχει σιγουριά για τη χρήση προηγμένων συστημάτων αεράμυνας για να αλλάξει η ισορροπία δυνάμεων εν μέσω συνεχιζόμενων μαχών. Ξεκάθαρο παράδειγμα αποτελεί η απόφαση της Μόσχας να δώσει στον Στρατό της Συρίας μονάδες S-300 στη Συρία, μετά την κατά λάθος κατάρριψη ρωσικού αναγνωριστικού αεροσκάφους από τον Στρατό της Συρίας. Έδειξε την προθυμία της Ρωσίας να προσαρμόσει τη στρατιωτική ισορροπία μέσω της ταχείας προμήθειας όπλων.

Ως εκ τούτου, η Ρωσία μπορεί να διατηρήσει την επιλογή της βελτίωσης των αμυντικών δυνατοτήτων του Ιράν μέσω της προμήθειας πιο εξελιγμένων μονάδων, αν προκύψει κάποια τέτοια ανάγκη. Η προμήθεια πυροβολαρχιών των S-400 ή επίγειων συστημάτων ηλεκτρονικού πολέμου περιλαμβανομένων των Borisoglebsk-2 και Krasukha-4S που μπορούν να περιορίσουν την αεροπορική υπεροχή των ΗΠΑ, θα μπορούσε να αποτελέσει μέρος της απάντησης της Ρωσίας. Αυτά τα προηγμένα συστήματα καταστολής της αεροπορικής υπεροχής θα μπορούσαν να βελτιώσουν στρατηγικά τις ικανότητες Αντιπρόσβασης και Άρνησης Περιοχής [Anti Access/Area Denial (A2/AD)] του Ιράν, πλήττοντας σοβαρά την ικανότητα των ΗΠΑ για εναέριο πόλεμο. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι τεχνικοί περιορισμοί, περιλαμβανομένης της εκπαίδευσης του πληρώματος και των λειτουργικών απαιτήσεων για να καταστούν λειτουργικά τα σύγχρονα συστήματα όπως το S-400, όταν το Ιράν βρίσκεται εν μέσω μια επαπειλούμενης σύγκρουσης με τις ΗΠΑ. Εν τω μεταξύ, η Μόσχα μπορεί να μην διακινδυνεύσει την προμήθεια στην Τεχεράνη ρωσικού προσωπικού για να λειτουργήσει τα συστήματα αυτά.

Μια από τις μορφές που θα μπορούσε δυνητικά να λάβει μια ρωσική αντίδραση, θα ήταν η ανάπτυξη ρωσικών στρατιωτικών πόρων στο Ιράν προκειμένου να περιορίσει την έκταση ή να περιπλέξει τις αμερικανικές επιχειρήσεις στο Ιράν. Η Ρωσία έδειξε πρόσφατα πως είναι έτοιμη να αναπτύξει περιορισμένες στρατιωτικές μονάδες σε επίμαχες χώρες προκειμένου να

καταπολεμήσει τις απειλές στα συμφέροντά της. Η περίπτωση των Tu-160 και της ανάπτυξης περιορισμένων δυνάμεων στη Βενεζουέλα προκειμένου να αποτραπεί η αμερικανική απειλή προς στήριξη της κυβέρνησης Μαδούρο, είναι το πιο πρόσφατο παράδειγμα, θέτοντας ως πιθανή επιλογή τη στρατηγική ανάπτυξη στρατευμάτων. Η Τεχεράνη είναι επίσης πιθανό να στηρίξει τους Ρώσους στρατιώτες που θα βρίσκονται σε εδάφη του Ιράν.

Στο αποκορύφωμα του πολέμου στη Συρία το 2016, υπήρξε η πληροφορία πως ρωσικά βομβαρδιστικά Tu-22M3 χρησιμοποίησαν ιρανική βάση στην Χαμαντάν για να εξαπολύσουν επιθέσεις κατά στόχων στη Συρία. Παρά το επαναστατικό σλόγκαν «Όχι Ανατολή, Όχι Δύση», το περιστατικό αποκάλυψε πως η Ισλαμική Δημοκρατία έχει γίνει αρκετά ρεαλίστρια ώστε να μεταβάλλει την πολιτική της όταν διακυβεύονται ζητήματα εθνικής ασφάλειας. Αυτές οι εξελίξεις αυξάνουν την πιθανότητα η Ρωσία να είναι πρόθυμη να εφαρμόσει το ίδιο μοντέλο προκειμένου να στηρίξει την ιρανική κυβέρνηση. Η κίνηση θα έχει περιορισμένη επιχειρησιακή αξία, αν και θα έστειλε στην Ουάσινγκτον ένα ισχυρό μήνυμα πολιτικής στήριξης. Ωστόσο, αυτή η πολιτική θα μπορούσε να λειτουργήσει μόνο ως αποτρεπτικό εργαλείο, αποθαρρύνοντας έναν δυνητικό αντίπαλο από το να εμπλακεί σε στρατιωτική σύγκρουση. Τη στιγμή που θα κλιμακωθεί η βία, η τοποθέτηση στρατιωτών δεν θα αποτελεί πλέον επιλογή για τη Ρωσία.

Τέλος, η Ρωσία μπορεί να παράσχει στο Ιράν επιχειρησιακές πληροφορίες πριν ή κατά τη διάρκεια του ξεσπάσματος ενός πολέμου με τις ΗΠΑ. Δεν θα είναι η πρώτη φορά που η Ρωσία παρέχει τέτοιου είδους βοήθεια στους συμμάχους της. Το 2003, σε έκθεση του Πενταγώνου υπήρχε ο ισχυρισμός πως η Ρωσία διοχέτευε στον Σαντάμ Χουσεΐν πληροφορίες για τις κινήσεις Αμερικανών στρατιωτών στο Ιράκ, κατά τη διάρκεια των πρώτων ημερών του πολέμου. Σε ό,τι αφορά το Ιράν και τη Ρωσία, η εμπειρία των δυο χωρών στην ανταλλαγή ευαίσθητων αντιτρομοκρατικών πληροφοριών για το Ισλαμικό Κράτος στο Αφγανιστάν και η δημιουργία κοινού κέντρου πληροφοριών το 2015, έχουν διευκολύνει τη συστηματική ανταλλαγή πληροφοριών.

Αν και η έκταση της συνεργασίας αυτής δεν είναι ακόμα ξεκάθαρη, οι συχνές επισκέψεις αξιωματούχων του τομέα της ασφάλειας των δυο χωρών,

υποδηλώνουν πως έχουν δημιουργήσει αξιόπιστα κανάλια για τη διατήρησή της. είναι δύσκολο να υποτεθεί πως η Ρωσία θα παράσχει εκτεταμένα δεδομένα παρακολούθησης και αναγνώρισης στο Ιράν. Ωστόσο, ακόμα και η περιορισμένη πρόσβαση σε πληροφορίες για την ανάπτυξη αμερικανικών στρατευμάτων, εξοπλισμού και θέσεων θα μπορούσε να παίξει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση των αμυντικών ικανοτήτων του Ιράν.

Η Μόσχα ξεκάθαρα δεν σκοπεύει να εμπλακεί σε μια στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ του Ιράν και των ΗΠΑ και ως εκ τούτου θα χρησιμοποιήσουν κάθε δυνατό μέτρο για να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους μιας άμεσης σύγκρουσης μεταξύ των δυο δυνάμεων. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει πως η Ρωσία δεν έχει άλλες επιλογές παρά να παραμείνει αδρανής ή να περιορίσει τη στήριξη της στην απλή διπλωματική βοήθεια. Αντιθέτως, η Μόσχα δεν έχει καμία επιθυμία για μια μεγάλη αλλαγή δυνάμεων στη Μέση Ανατολή προς όφελος των ΗΠΑ. Έτσι, σε αντίθεση με αυτό που εύχεται η Αμερικανική κυβέρνηση, δεν είναι πιθανό η Μόσχα να τηρήσει παντελώς ουδέτερη στάση στην επαπειλούμενη κρίση.

Η Ρωσία εξακολουθεί να έχει αρκετές επιλογές για να επηρεάσει την ισορροπία των στρατιωτικών δυνατοτήτων μεταξύ του Ιράν και των ΗΠΑ. Δεν είναι επιλογές που θα αλλάξουν το παιχνίδι, ούτε είναι απαραίτητως ικανές να αλλάξουν τη ροή του πολέμου, όμως μπορούν οπωσδήποτε να δημιουργήσουν σημαντικά εμπόδια στις πολεμικές προσπάθειες της Ουάσινγκτον. Οι επιλογές αυτές καθιστούν την αμερικανική περιπέτεια στο Ιράν πολύ πιο περίπλοκη απ' όσο φαίνεται.

4.4 Οι Σχέσεις του Ιράν με τα υπόλοιπα Αραβικά Κράτη

Ο σημερινός Ιρανός Ανώτατος Ηγέτης Αλί Χαμενεϊ⁵³, κατά την διάρκεια ομιλίας του στη δεκαετία του '90 του περασμένου αιώνα, επιβεβαίωσε ότι το πρώτο μάθημα που πήρε από τον ηγέτη της ισλαμικής επανάστασης Χομεϊνί είναι

⁵³ Ο Αλί Χοσεϊνί Χαμενεϊ (Sayyid Ali Hosseini Khamenei, περσικά: ای‌خامنه حسینی علی سید) είναι ο δεύτερος και σημερινός ανώτατος θρησκευτικός (πνευματικός) ηγέτης του Ιράν από το 1989. Ήταν επίσης πρόεδρος της χώρας μεταξύ 1981 - 1989. Το πλήρες όνομά του είναι Αγιατολλάχ Σεγιέντ Αλί Χοσσαϊνί Χαμενεϊ. Συμπεριλήφθη στη λίστα που εξέδωσε το περιοδικό *Time* για τα «Πρόσωπα με τη Μεγαλύτερη Επιρροή Παγκοσμίως» για το έτος 2012.

ότι αυτή δεν θα πρέπει να περιορισθεί στον ιρανικό λαό μόνο, αλλά μάλλον θα πρέπει να διαδοθεί ευρύτερα. Αυτό το όραμα δεν ήταν μελάνι σε χαρτί, αλλά απεικονίστηκε στο έδαφος μέσα από τα γεγονότα και τις παραστρατιωτικές ομάδες που δημιουργήθηκαν, υποστηρίχθηκαν και οργανώθηκαν από την ηγεσία της Ισλαμικής επανάστασης. Αυτό είναι σήμερα γνωστό ως εξαγωγή της ιρανικής επανάστασης. Με το προκάλυμμα της θρησκευτικής σχέτας των σιιτών και με το πρόσχημα της κοινής ιστορίας, των στόχων και της ενότητας του πετρωμένου με γειτονικούς σιιτικούς λαούς, το ιρανικό καθεστώς έχει επεκτείνει την επιρροή του στη Μέση Ανατολή και πέραν αυτής.

Στο Ιράκ το κόμμα Αλ Ντάουα, ιρανικής προέλευσης, υποστήριξης και χρηματοδότησης, κυβερνά την χώρα τα τελευταία 16 χρόνια με διαφορετικά ονόματα, όπως "Κράτος Δικαίου". Στον Λίβανο, σε παλαιότερη ομιλία του ο ηγέτης της πολιτοφυλακής Χεζμπολάχ, Χασάν Νασράλα σημείωσε ότι το σχέδιο της οργάνωσής του δεν είναι μόνο να ιδρύσει ένα ισλαμικό κράτος στο Λίβανο, αλλά να είναι μέρος ενός μεγάλου ισλαμικού κράτους υπό την ηγεσία του Ιράν. Η πολιτοφυλακή του κατάφερε, κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών, με την στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη του Ιράν, να καταστεί μια σημαντική και επικίνδυνη στρατιωτική δύναμη στη Μέση Ανατολή με την οποία το Ιράν απειλεί τη σταθερότητα της περιοχής εν γένει. Με την έναρξη της συριακής επανάστασης τον Μάρτιο του 2011, η Τεχεράνη πρώτη κινήθηκε για να διασώσει τον Άσαντ παρέχοντάς του χρήματα, όπλα, καύσιμα και μαχητές, κάνοντας την επιρροή του Ιράν πολύ σημαντική. Η δημιουργία της πολιτοφυλακής των Χούτι στην Υεμένη έγινε με απευθείας εντολές της Τεχεράνης, δίνοντας στο ιρανικό καθεστώς στρατηγικό βάθος στη νότια Σαουδική Αραβία, μέσω της οποίας τρομοκρατούνται οι όλες χώρες του Κόλπου.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται αντιληπτό ότι οι σχέσεις του Ιράν με τη Σαουδική Αραβία δεν είναι καλές. Οι Ιρανοί ηγέτες θεωρούν ότι δημιουργήθηκε ένας «συνασπισμός» εναντίον του, λόγω της αυξανόμενης ισχύος της Τεχεράνης. Ο συνασπισμός αυτός, εκτός από τη Σαουδική Αραβία περιλαμβάνει τις Η.Π.Α., το Ισραήλ, αλλά και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Το Ιράν θεωρεί ότι αυτά τα κράτη, έχουν σαν στόχο την αποδυνάμωσή του, τόσο πολιτικά, όσο και οικονομικά.

Επίσης αντιλαμβάνεται και την επιρροή των Ευρωπαϊκών χωρών, κυρίως του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας.

Από την άλλη πλευρά γίνεται κατανοητό, πως η εμπλοκή του Ιράν, αλλά και των ομάδων που υποστηρίζει επισήμως – όπως η Χεζμπολάχ στον Λίβανο και η Χαμάς στην Παλαιστίνη – έχουν διεισδύσει και ενισχύσει τις θέσεις τους σε χώρες όπως η Συρία, το Ιράκ και την Υεμένη.

Η Παλαιστινιακή Αρχή επικρίνει σθεναρά τη συνεργασία της Χαμάς με το Ιράν και δεν επιτρέπει ξένες παρεμβάσεις στις παλαιστινιακές υποθέσεις. Λόγω της εμπόλεμης κατάστασης μεταξύ του Ισραήλ και της σουνιτικής Χαμάς που ασκεί τον πλήρη έλεγχο στη λωρίδα της Γάζας, το Ισραήλ και οι υποστηρικτές του, χαρακτηρίζουν τη Χαμάς και την Ισλαμική Τζιχάντ (PIJ) όχι ως δάκτυλο και μακρύ χέρι του Ιράν όπως η σιίτικη Χεζμπολάχ αλλά δύο άκρως υπολογίσιμους (έστω και κατά συνθήκη) συμμάχους του Ιράν αφού πολεμάνε το Ισραήλ. Ορισμένοι Πέρσες εμπειρογνώμονες πάντως ισχυρίζονται ότι το Ιράν δεν ασκεί μεγάλη επιρροή στα ενδοπαλαιστινιακά ζητήματα και κατ' επέκταση στη Χαμάς και την Ισλαμική Τζιχάντ παρά την εκτεταμένη και συνεχή χρηματοδότηση που απολαμβάνουν οι δύο οργανώσεις από την Ισλαμική Δημοκρατία⁵⁴.

4.5 Ο Ενεργειακός πλούτος του Ιράν

Η ανακοίνωση της κρατικής εταιρείας πετρελαίων του Ιράν, της NIOC, πριν από λίγες ημέρες για την έναρξη λειτουργίας των τμημάτων 13, 22, 23 και 24 του γιγάντιου υποθαλασσίου κοιτάσματος φυσικού αερίου South Pars που ευρίσκεται στην περιοχή του Περσικού Κόλπου ήρθε να επιβεβαιώσει την ανθεκτικότητα του καθεστώτος της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν και την προσήλωση των τεχνοκρατών της Τεχεράνης να αναπτύξουν και να αξιοποιήσουν 'πάση θυσία' τον υδρογονανθρακικό πλούτο της χώρας. Με την έναρξη λειτουργίας των νέων αυτών τμημάτων ο συνολικός αριθμός των τομέων παραγωγής του εν λόγω κοιτάσματος ανέρχεται πλέον στους 22.

⁵⁴ Council on Foreign Affairs, «Iran Supports Hamas, but Hamas Is No Iranian “Puppet”». Πηγή: <https://www.cfr.org/interview/>.

Όπως παρατήρησε ο υπουργός Πετρελαίου του Ιράν, κ. Μπιζάν Ζανγκανέ, μιλώντας κατά τη διάρκεια της τελετής εγκαινίων των νέων εγκαταστάσεων στην πόλη Ασαλούια (Assaluyeh), η ολοκλήρωση του έργου ανάπτυξης των ανωτέρω τμημάτων του South Pars αντιπροσωπεύει μια επένδυση ύψους \$ 11 δισεκ., η οποία πραγματοποιήθηκε τα τελευταία τρία χρόνια, ενισχύοντας σημαντικά την παραγωγική δυνατότητα του κοιτάσματος. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το South Pars, που θεωρείται ως το μεγαλύτερο ενιαίο κοιτάσμα φυσικού αερίου στον κόσμο και ξεκίνησε την παραγωγή του το 1989, είναι μοιρασμένο μεταξύ Ιράν και Κατάρ, με κάθε χώρα να εκμεταλλεύεται το δικό της τομέα.

Τα κάθε ένα από τα τέσσερα νέα παραγωγικά τμήματα του South Pars θα εισφέρει 56 εκατ. κυβικά μέτρα αερίου σε ημερήσια βάση (ή περίπου 20 δισ. κυβικά μέτρα ετησίως), με επιπλέον παραγωγή 75.000 βαρελιών υγρών καταλοίπων την ημέρα -κάτι που ενισχύει τις εξαγωγές αργού- και επιπλέον 400 τόνους θείου την ημέρα. Δηλαδή, ομιλούμε περί μιας πολύ σημαντικής, στον τομέα του φυσικού αερίου, εξέλιξης, αφού το Ιράν θα αυξήσει την ετήσια παραγωγή του κατά 80 δισ. κυβικά μέτρα το χρόνο, κάτι που το αναδεικνύει ως τον τρίτο μεγαλύτερο παραγωγό μετά τις ΗΠΑ και τη Ρωσία. Παράλληλα, από πλευράς επιβεβαιωμένων αποθεμάτων τα οποία ανέρχονται στα 33,2 τρισ. κυβικά μέτρα, το Ιράν έρχεται δεύτερο μετά τη Ρωσία, της οποίας τα αποθέματα φθάνουν τα 35,0 τρισ. κυβικά μέτρα.

Σύμφωνα με τις πρόσφατες δηλώσεις του Ιρανού υπουργού Πετρελαίου, με την έναρξη λειτουργίας των νέων παραγωγικών τμημάτων του South Pars, η παραγωγή του Ιράν από το συγκεκριμένο κοιτάσμα θα ξεπεράσει αυτή του Κατάρ, που ανέρχεται στα 180 δισ. κυβικά μέτρα κατ' έτος. Έτσι, η συνολική παραγωγή φυσικού αερίου του Ιράν το τρέχον έτος αναμένεται να ξεπεράσει τα 300 δισ. κυβικά μέτρα, αφού η χώρα παράγει αέριο και από αρκετά άλλα κοιτάσματα. Η ανάπτυξη της παραγωγής φυσικού αερίου τα τελευταία 40 και κάτι χρόνια και η στρατηγική απόφαση διαδοχικών κυβερνήσεων για τη διοχέτευση του παραγόμενου αερίου κατά προτεραιότητα στην εσωτερική αγορά, έχει επιτρέψει στο Ιράν τη στήριξη της οικονομίας του με φθηνό φυσικό αέριο, με αποτέλεσμα την πολύ ανταγωνιστική παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών παντός είδους. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, παρά την τεράστια παραγωγή αερίου του Ιράν, οι εξαγωγές του παραμένουν εξαιρετικά περιορισμένες, ανερχόμενες συνολικά σε

12,5 δισ. κυβικά μέτρα (στοιχεία BP 2017), εκ των οποίων τα 9,0 δισ. κατευθύνονται στην Τουρκία.

Στις άμεσες προτεραιότητες της Τεχεράνης είναι η αύξηση εξαγωγών προς το Ιράκ και τα ΗΑΕ, παρά τα εμπόδια που θέτει διαρκώς η αμερικανική κυβέρνηση, καθώς και η ολοκλήρωση της κατασκευής αγωγού προς το Πακιστάν, η οποία και αυτή βρίσκεται αντιμέτωπη με πλήθος έμπρακτων εμποδίων που θέτουν οι ΗΠΑ. Με στόχο την παράκαμψη του αμερικανικού αποκλεισμού, το Ιράν έχει προχωρήσει τελευταία σε διαπραγματεύσεις με την Ινδία με στόχο την κατασκευή υποθαλάσσιου αγωγού για απευθείας εξαγωγές προς την Ινδική χερσόνησο. Ακόμα, ισχυρό παραμένει το ενδιαφέρον της Τεχεράνης για την ολοκλήρωση μονάδας υδροποίησης φυσικού αερίου στην περιοχή Tombak Port, 50 χλμ. βόρεια της Ασαλούια στον Περσικό Κόλπο, πράγμα που θα επιτρέψει την παραγωγή και εξαγωγή LNG μετά το 2025. Το συγκεκριμένο project, γνωστό ως Iran LNG, που προωθείται από την κρατική NIGEC και έχει ξεκινήσει εδώ και 12 χρόνια σε συνεργασία με την αυστριακή OMV, επλήγη άμεσα από το δεύτερο κύμα κυρώσεων που επεβλήθησαν από τις ΗΠΑ μαζί με την ΕΕ το 2012. Ακόμη περισσότερο, το τρίτο κύμα κυρώσεων που επιβλήθηκε αποκλειστικά από τις ΗΠΑ το 2018 έχει αποθαρρύνει πλήρως κάθε διεθνή εταιρεία από το να προγραμματίσει οιαδήποτε επένδυση στον τομέα των υδρογονανθράκων στο Ιράν.

4.6 Σχέσεις Ιράν με Τουρκία και Ελλάδα

Οι πολιτισμικές επαφές Ελλήνων και Ιρανών, που αποτελούν δύο λαούς με αρχαιότατους πολιτισμούς, συνιστούν σταθερή βάση περαιτέρω ανάπτυξης των σχέσεών τους σε όλους τους τομείς.

Η χώρα μας παρακολουθεί και συμμετέχει, ως κράτος-μέλος του ΟΗΕ και της ΕΕ, στις εξελίξεις γύρω από το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Η Ελλάδα αποδέχεται το δικαίωμα ανάπτυξης πυρηνικής τεχνολογίας αποκλειστικά για ειρηνικούς σκοπούς, συνεχίζοντας παράλληλα να υποστηρίζει την πάγια θέση της περί μη διασποράς όπλων μαζικής καταστροφής, ενώ τάσσεται υπέρ της δημιουργίας ζώνης ελεύθερης από πυρηνικά όπλα στη Μ. Ανατολή.

Οι δύο χώρες έχουν υπογράψει κατά τα τελευταία έτη Συμφωνίες στους τομείς των οδικών και εναέριων μεταφορών, καθώς και Συμφωνίες Συνεργασίας στους τομείς του τουρισμού και της γεωργίας.

Την τελευταία τριαντακονταετία, τα δύο έθνη έχουν απολαύσει εξαιρετικές διπλωματικές σχέσεις στους τομείς της ενέργειας, της ασφάλειας, της εκπαίδευσης αλλά και του πολιτισμού. Ιστορικά, η Ελλάδα έχει αποτελέσει γέφυρα μεταξύ της ΕΕ και του Ιράν, αλλά και μεταξύ Ουάσιγκτον και Τεχεράνης. Το Ιράν, από την άλλη πλευρά κατείχε την πρώτη θέση μεταξύ των προμηθευτών πετρελαίου στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2006-2011, ενώ της παρείχε εξαιρετικά ευνοϊκούς πιστωτικούς όρους της τάξεως του 35 τοις εκατό - μια μεγάλη οικονομική βοήθεια προς την Ελλάδα. Αυτή η έμμεση χρηματοδοτική ενίσχυση συνεχίστηκε μέχρι την εκκίνηση των κυρώσεων που επιβλήθηκαν από την ΕΕ στο Ιράν, και την απαγόρευση εισαγωγής ιρανικού πετρελαίου το 2012. Μια πολιτική απόφαση, με σκοπό να ασκηθεί πίεση στο Ιράν όσον αφορά την υποψίες συγκεκαλυμμένης επιδίωξης ανάπτυξης πυρηνικού οπλισμού.

Από την άλλη πλευρά, η καλύτερη στρατηγική για την εκμετάλλευση των πόρων του Ιράν είναι η προώθηση τους προς τις Ευρωπαϊκές αγορές μέσω ενός χερσαίου αγωγού που θα συνδέετε αρχικά με τον αγωγό TANAP⁵⁵. Η κυβέρνηση του ΑΚΡ της Τουρκίας διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με το Ιράν, στο επίπεδο της ενέργειας, παρά τις διεθνείς κυρώσεις με στόχο την αποδυνάμωση του χρηματοπιστωτικού τομέα και την πρόληψη του Ιράν από την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων. Το 2013 το 25% της ζήτησης φυσικού αερίου της Τουρκίας καλύφθηκε από το Ιράν μέσω της αμφιλεγόμενης συμφωνίας μεταξύ των δυο κυβερνήσεων που είναι γνωστή ως «αέριο για χρυσό». Η Τουρκία έχει μία ακόρεστη ζήτηση για ενέργεια, και η χαλάρωση των ιρανικών κυρώσεων βοήθησε την στρατηγική της στο να αποτελέσει ενεργειακό κόμβο, λαμβάνοντας προμήθειες

⁵⁵ Ο αγωγός φυσικού αερίου TANAP (*Trans Anatolian Natural Gas Pipeline Project* -TANAP) είναι αγωγός από το Αζερμπαϊτζάν, ο οποίος μέσω Γεωργίας και Τουρκίας φτάνει στα ελληνικά σύνορα, όπου θα συνεχιστεί στον αγωγό φυσικού αερίου *Trans Adriatic Pipe* (TAP). Θα αποτελέσει κεντρικό τμήμα του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου, ο οποίος θα συνδέσει το γίγαντα του φυσικού αερίου Σαχ Ντενίζ στο Αζερμπαϊτζάν με την Ευρώπη μέσω του αγωγού του Νότιου Καυκάσου (SCP), του TANAP και του TAP. Οι δύο αγωγοί, TANAP και TAP, θα μεταφέρουν το φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν, μέσω Γεωργίας και Τουρκίας στην Ελλάδα και την Ιταλία.

φυσικού αερίου από τους κύριους διεθνείς προμηθευτές όπως η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν και ενδεχομένως το Ιράν, το Ιράκ και το Τουρκμενιστάν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Η ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ - ΙΡΑΝ

5.1 Το Πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν

Το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν άρχισε στην πραγματικότητα με τη βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών. Στο πλαίσιο του προγράμματος «Atoms for Peace», η Αμερική προμήθευσε τη χώρα με έναν δοκιμαστικό αντιδραστήρα που δόθηκε στην Τεχεράνη το 1967, υπό την κυριαρχία του Σάχη Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί. Η βοήθεια αυτή τελείωσε όταν η Ισλαμική Επανάσταση του Ιράν το 1979 ανέτρεψε τον σάχη.

Στη δεκαετία του 1990, το Ιράν επέκτεινε το πρόγραμμά του, συμπεριλαμβανομένου του εξοπλισμού από τον Α.Κ. Χαν. Μεταξύ των δραστηριοτήτων του, το Ιράν «μπορεί να έχει λάβει πληροφορίες σχεδιασμού» βόμβας και εκρηκτικών πυροκροτητών, σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας.

Μέχρι τον Αύγουστο του 2002, οι δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών και μια ιρανική αντιπολιτευτική ομάδα αποκάλυψαν μια συγκαλυμμένη πυρηνική περιοχή στο Νατάνζ.

Το Ιράν μέχρι σήμερα αρνείται ότι το πυρηνικό του πρόγραμμα είχε στρατιωτική διάσταση. Η Τεχεράνη σταμάτησε τον εμπλουτισμό το 2003, αλλά το επανέλαβε τρία χρόνια αργότερα, υπό τον σκληρότατο πρόεδρο Μαχμουντ Αχμαντινετζάντ. Ως απάντηση οι παγκόσμιες δυνάμεις επέβαλαν βαριές κυρώσεις. Ο ιός υπολογιστών Stuxnet, ο οποίος πιστεύεται ότι είναι κοινό δημιούργημα των ΗΠΑ και Ισραήλ, σύντομα διέκοψε τη λειτουργία χιλιάδων φυγοκεντρητών του Ιράν.

Μια σειρά βομβιστικών επιθέσεων με στόχο πολλούς επιστήμονες, για τις οποίες κατηγορήθηκε το Ισραήλ, ξεκίνησαν το 2010 στο πλαίσιο των δυτικών

ανησυχιών για το πρόγραμμα του Ιράν. Το Ισραήλ δεν ανέλαβε ποτέ την ευθύνη για τις επιθέσεις αυτές, αν και Ισραηλινοί αξιωματούχοι έχουν καυχηθεί στο παρελθόν για τα κατορθώματα των υπηρεσιών πληροφοριών της χώρας. Το Ισραήλ πέρυσι δήλωσε ότι κατέλαβε αρχεία από ένα «μυστικό ατομικό αρχείο» του Ιράν.

5.2 Η Συμφωνία του 2015

Το Ιράν υπέγραψε την πυρηνική συμφωνία το 2015 με τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Ρωσία και την Κίνα. Η συμφωνία, γνωστή ως Κοινό Ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης, προέκυψε μέσα από μυστικές συνομιλίες που είχε η διοίκηση του τότε Αμερικανού προέδρου, Μπαράκ Ομπάμα, με το Ιράν, αμέσως μετά την ανάληψη της ηγεσίας από τον σχετικά μετριοπαθή Ρουχάνι.

Το Ιράν συμφώνησε να περιορίσει τον εμπλουτισμό του ουρανίου υπό την εποπτεία των επιθεωρητών του ΟΗΕ, με αντάλλαγμα την άρση των οικονομικών κυρώσεων σε βάρος του. Οι διεθνείς επιχειρήσεις έσπευσαν να πραγματοποιήσουν εμπορικές συμφωνίες με το Ιράν, με τις πιο αξιοσημείωτες να είναι οι πωλήσεις δισεκατομμυρίων δολαρίων από την Airbus και την Boeing.

Ο Πρόεδρος Ντόναλντ Τράμπ, ο οποίος είχε υποσχεθεί προεκλογικά να διαλύσει τη συμφωνία επειδή δεν έθιγε το πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων του Ιράν ή τη συμμετοχή του σε περιφερειακές συγκρούσεις, αποφάσισε την αποχώρηση της Αμερικής από τη συμφωνία τον Μάιο του 2018.

Αυτή η κίνηση φρέναρε τις υποσχόμενες διεθνείς επιχειρηματικές συμφωνίες και προκάλεσε βαρύ πλήγμα στην ήδη αναιμική οικονομία του Ιράν. Την εποχή εκείνη, η κυβέρνηση Τραμπ διεμήνυσε πως οποιαδήποτε χώρα εισάγει ιρανικό αργό πετρέλαιο θα αντιμετωπίσει κυρώσεις από τις ΗΠΑ.

Η σταδιακή ενίσχυση του Ιράν τα τελευταία χρόνια συνέβη μετά τη συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του 2015, όταν ανεστάλησαν πολλές δυσβάσταχτες οικονομικές κυρώσεις στη χώρα και παράλληλα εξαιτίας της στρατιωτικής συμμετοχής του στον πόλεμο κατά των τζιχαντιστών στο Ιράκ και τη

Συρία. Απέναντι σε αυτές τις εξελίξεις ήταν αναμενόμενο να συμπαραταχθούν Ουάσιγκτον, Ιεροσόλυμα και Ριάντ με στόχο να αναχαιτίσουν την ιρανική επέκταση. Θεωρώντας ότι η συμφωνία ευνοεί το Ιράν, αποφάσισαν να την ακυρώσουν με την αποχώρηση των ΗΠΑ και επαναφορά των προ του 2015 αμερικανικών κυρώσεων όχι μόνο κατά του Ιράν αλλά και των ξενών εταιρειών που συνεργάζονται μαζί του. Ο στόχος είναι προφανής σύμφωνα με πολλούς διεθνολόγους αναλυτές. Να καταρρεύσει η ιρανική οικονομία, να προκληθεί κοινωνική εξέγερση -με την υποστήριξη της Δύσης- και να ανατραπεί η θεοκρατική ισλαμιστική κυβέρνηση⁵⁶.

5.3 Η Πυρηνική αποτροπή του Ισραήλ

Πιθανολογείται ότι το Ισραήλ απέκτησε το πρώτο πυρηνικό όπλο του το Δεκέμβρη 1966, το μυστικό αυτό διέρρευσε τον Οκτώβρη του 1985 από τον Mordechai Vanunu. Το Ισραήλ έχει ως πάγια πολιτική του να αρνείται να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει το αν έχει πυρηνικά όπλα. Μια πρακτική που του αποφέρει διπλό κέρδος, καθώς δεν αναγκάζεται να υπογράψει τις διεθνείς συνθήκες και να δέχεται διεθνείς ελέγχους, αλλά διατηρεί και όλα τα οφέλη της πυρηνικής αποτροπής, καθώς κανένα κράτος στην περιοχή δεν θα ρίσκαρε να το προκαλέσει φοβούμενο μια πυρηνική απάντηση.

Το πιο προφανές σενάριο για τη χρήση πυρηνικών από το Ισραήλ θα ήταν για να απαντήσει σε μια πυρηνική επίθεση που θα δεχόταν από μια ξένη δύναμη. Οι πυραυλικές άμυνες και η αντιαεροπορικές άμυνες του Ισραήλ είναι εξαιρετικά εξελιγμένα για να φανταστούμε ένα σενάριο στο οποίο μια χώρα, πλην μίας εκ των μεγαλύτερων πυρηνικών δυνάμεων θα μπορούσε να πετύχει ένα αφοπλιστικό πρώτο χτύπημα. Κατά συνέπεια, κάθε επιτιθέμενος είναι βέβαιο ότι θα υποστεί μαζικά αντίποινα και άμεσα. Οι στόχοι του Ισραήλ θα ήταν να καταστρέψει την στρατιωτική ικανότητα του εχθρού (ας πούμε το Ιράν για χάρη της συζήτησης) και

⁵⁶ “Αυτός είναι ο λόγος που το καθεστώς του Ιράν πρέπει να ανατραπεί”. Πηγή:<https://www.tribune.gr/blog/news/article/465475/aytos-einai-o-logos-poy-to-islamistiko-kathestos-toy-iran-prepei-na-anatrapei-to-israil-se-dagkana-thanatoy.html>,

επίσης να στείλει ένα μήνυμα ότι οποιαδήποτε πυρηνική επίθεση εναντίον του θα αντιμετωπίζεται με καταστροφικά, αδιανόητα αντίποινα.

Εάν μια εχθρική δύναμη (ας υποθέσουμε το Ιράν) πιστεύεται πως βρίσκεται στα πρόθυρα της απόκτησης της ικανότητας τοποθέτησης πυρηνικών όπλων σε συστήματα που απαιτούνται για να γίνει ένα χτύπημα, τότε το Ισραήλ σίγουρα θα εξετάσει ένα ενδεχόμενο προληπτικό πυρηνικό χτύπημα. Στην περίπτωση του Ιράν, μπορούμε να φανταστούμε σενάρια στα οποία οι Ισραηλινοί ηγέτες δεν θα θεωρούν πλέον μια συμβατική επίθεση αρκετά αποτελεσματική για να καταστρέψει ή να καθυστερήσει το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα. Σε ένα τέτοιο σενάριο και στην απουσία άμεσης παρέμβασης από τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ισραήλ θα μπορούσε να αποφασίσει να προβεί σε μια περιορισμένη πυρηνική επίθεση εναντίον των ιρανικών πυρηνικών εγκαταστάσεων.

Δεδομένου ότι το Ιράν δεν διαθέτει σημαντικές αντιπυραυλικές άμυνες, ακόμα, το Ισραήλ πιθανότατα θα μπορούσε να πραγματοποιήσει το πυρηνικό πλήγμα με τους βαλλιστικούς πυραύλους της ενδιάμεσου βεληνεκούς Jericho III. Το Ισραήλ πιθανότατα θα περιορίσει τις επιθέσεις του σε στόχους ειδικά συνδεδεμένους με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, που θα βρίσκονται αρκετά μακριά από μη στρατιωτικές περιοχές. Το Ισραήλ θα μπορούσε ενδεχομένως να στοχεύσει και άλλες στρατιωτικές εγκαταστάσεις και βάσεις, αλλά είναι πιθανό η ισραηλινή κυβέρνηση να επιθυμεί να περιορίσει τη χρήση πυρηνικών όπλων όσο το δυνατόν περισσότερο.

Η αντίληψη αυτή, ωστόσο, παραβλέπει το γεγονός ότι η πυρηνική ικανότητα του Ισραήλ δεν έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην άμυνα της χώρας. Σε αντίθεση με άλλα κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα, το Ισραήλ ξεκίνησε το πυρηνικό του πρόγραμμα, όχι επειδή υπήρχε μια πραγματική ή φανταστική πυρηνική ικανότητα κάποιου αντιπάλου, αλλά λόγω της ανησυχίας ότι, σε μακροπρόθεσμη βάση, οι αραβικές συμβατικές δυνάμεις θα ξεπεράσουν την ισχύ των Δυνάμεων Άμυνας του Ισραήλ (IDF). Ήδη από τη δεκαετία του 1950, ο Ισραηλινός πρωθυπουργός Νταβίντ Μπεν – Γκουριόν προσπάθησε να διαχειριστεί την απειλή του εκσυγχρονισμού των αραβικών ενόπλων δυνάμεων, που ήταν εμπνευσμένες από ένα παναραβικό συναίσθημα και υποστηρίζονταν από τη

Σοβιετική Ένωση, αναπτύσσοντας το απόλυτο αποτρεπτικό όπλο. Ο Σιμόν Πέρες, ο αρχιτέκτονας του πυρηνικού προγράμματος του Ισραήλ και τώρα πρόεδρος της χώρας, υποστήριξε ακατάπαυστα με δημόσιες ομιλίες και με γραπτά του ότι το Ισραήλ έχει ανάγκη να αντισταθμίσει το μεγάλο μέγεθος των αραβικών στρατών με την «επιστήμη» - μια λέξη για τα πυρηνικά όπλα.

Όπως αποδείχθηκε όμως, η αραβική συμβατική υπεροχή δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Από τότε που το Ισραήλ διέσχισε το πυρηνικό κατώφλι στις παραμονές του πολέμου του 1967, η ποιοτική διαφορά μεταξύ των συμβατικών δυνάμεων του Ισραήλ και των Αράβων γειτόνων του έχει μόνο διευρυνθεί. Σήμερα, ιδιαίτερα καθώς ο συριακός στρατός διαλύεται σιγά-σιγά, ο Ισραηλινός στρατός θα μπορούσε να νικήσει αποφασιστικά οποιονδήποτε συνδυασμό συμβατικών δυνάμεων των Αράβων (και του Ιράν). Το πλεονέκτημα τούτο, σε συνδυασμό με την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών προς το Ισραήλ, είναι αυτό που έχει κρατήσει τις αραβικές χώρες από το να πάρουν τα όπλα κατά του εβραϊκού κράτους - όχι ο φόβος των πυρηνικών αντιποίνων.

Αν, βέβαια, το Ιράν αποκτήσει πυρηνικά όπλα, το οπλοστάσιο στη Ντιμόνα δεν θα είναι πλέον άνευ σημασίας. Θα είναι ένα σημαντικό αντισταθμισμα έναντι του Ιράν. Αλλά μακράν του να είναι μια ασφαλής ισορροπία, όπως ο Kenneth Waltz⁵⁷ υποστήριξε, αυτή η κατάσταση θα είναι εξαιρετικά ασταθής, ειδικά στην αρχή. Τα δύο κράτη δυσπιστούν βαθιά το ένα για το άλλο και δεν έχουν κανέναν αποτελεσματικό δίαυλο επικοινωνίας. Δεδομένου ότι το Ιράν δεν θα έχει την ικανότητα για ένα δεύτερο χτύπημα και οι Ισραηλινοί προτιμούν συχνά την πρόληψη στις συγκρούσεις, η Ιερουσαλήμ θα μπορούσε να μπει στον πειρασμό να ξεκινήσει ένα πυρηνικό πρώτο χτύπημα. Επιπλέον, άλλες γειτονικές χώρες, όπως η Σαουδική Αραβία, θα μπορούσαν να αναζητήσουν και οι ίδιες πυρηνικά όπλα, αποσταθεροποιώντας περαιτέρω την περιοχή και αυξάνοντας την πιθανότητα μιας ακούσιας πυρηνικής ανταλλαγής.

5.4 Η Πυρηνική Ισορροπία και Σταθερότητα

Η πυρηνική ισορροπία δεν αποτιμάται με βάση την ισότητα ή τη σχετική ισορροπία σε αριθμούς κεφαλών ή πυραύλων που διαθέτει η μία ή η άλλη πλευρά,

αλλά με βάση τη δυνατότητα καταστροφής, που μπορεί να προκαλέσει η μία πλευρά στην άλλη ακόμη και με μικρότερο αριθμό πυρηνικών κεφαλών. Η πυρηνική ισορροπία της ισχύος δηλαδή, σχετίζεται με την έννοια της αμοιβαίας αποτροπής⁵⁸.

Αποτροπή είναι η δυνατότητα ενός κράτους να αποκλείει τη μη επιθυμητή για αυτό δράση ενός άλλου κράτους. Αυτό δεν θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα πειθούς αλλά αποτέλεσμα της απειλής ή της χρήσης βίας που διαθέτει το κράτος που αποτρέπει, αλλά και των φόβων του κράτους που αποτρέπεται για τις συνέπειες της εναντίον του χρήσης βίας⁵⁹.

Η πρώτη μεγάλη ανησυχία των μεγάλων δυνάμεων η οποία υποσκελίζει πολλές άλλες, είναι ότι το ιρανικό καθεστώς είναι εγγενώς παράλογο. Παρά το γεγονός ότι οι ηγέτες του Ιράν επιδίδονται σε εμπρηστική ρητορική μίσους, δεν εμφανίζουν καμία τάση αυτοκαταστροφής. Θα ήταν σοβαρό λάθος για τους πολιτικούς στις ΗΠΑ και το Ισραήλ να συμπεράνουν κάτι διαφορετικό⁶⁰.

Παρ' όλα αυτά, ακόμη και ορισμένοι παρατηρητές και πολιτικοί οι οποίοι αποδέχονται ότι το ιρανικό καθεστώς εξακολουθεί να είναι ορθολογικό, ανησυχούν ότι ένα πυρηνικό όπλο θα το αποθρασύνει, παρέχοντας στην Τεχεράνη μια ασπίδα που θα της επιτρέψει να δρα πιο επιθετικά και να αυξήσει την υποστήριξή της στην τρομοκρατία. Ορισμένοι αναλυτές φοβούνται ακόμη ότι το Ιράν θα προμηθεύσει αμέσως πυρηνικά όπλα σε τρομοκράτες. Το πρόβλημα με αυτές τις ανησυχίες είναι ότι βρίσκονται σε αντίθεση με τα πεπραγμένα κάθε κράτους που κατέχει πυρηνικά όπλα, ξεκινώντας από το 1945. Η ιστορία δείχνει ότι όταν οι χώρες αποκτούν τη βόμβα, αισθάνονται όλο και πιο ευάλωτες και αποκτούν πλήρη επίγνωση ότι τα πυρηνικά όπλα τις κάνουν πιθανούς στόχους στα μάτια των μεγάλων δυνάμεων. Αυτή η συνειδητοποίηση αποθαρρύνει τα πυρηνικά κράτη από τολμηρές και επιθετικές δράσεις. Η μαοϊκή Κίνα για παράδειγμα, έγινε πολύ λιγότερο πολεμοχαρής μετά την απόκτηση πυρηνικών όπλων το 1964 και η Ινδία και το Πακιστάν έχουν γίνει πολύ πιο επιφυλακτικές από τη στιγμή που

⁵⁸ Κουσκουβέλης Ηλίας, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις» (Διεθνές Σύστημα και Στρατηγικά Όπλα), σελ 421, Εκδόσεις Ποιότητα.

⁵⁹ Στο ίδιο.

⁶⁰ Kenneth N. Waltz, "Γιατί το Ιράν πρέπει να αποκτήσει την πυρηνική βόμβα. Η πυρηνική ισορροπία θα σημάνει σταθερότητα". Πηγή: Foreign Affairs file:///C:/Users/user/Desktop/01/10/2012.

απέκτησαν πυρηνικά. Δεν υπάρχει σοβαρός λόγος να πιστεύουμε ότι το Ιράν θα “σπάσει” αυτή την παράδοση⁶¹.

⁶¹ Στο ίδιο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε αυτό το σημείο μπορούμε πλέον να πούμε ότι οι σχέσεις του Ισραήλ με το Ιράν διέπονται και καθορίζονται από τα εθνικά τους συμφέροντα. Η αντιπαλότητα που υπάρχει από το 1979 μέχρι και σήμερα, υπάρχει διότι – όπως καθορίζεται και στη ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων – είναι αποτέλεσμα ανταγωνισμού συμφερόντων και όχι τόσο ιδεολογικών παραγόντων.

Σήμερα, υπάρχουν πολλοί τομείς που τα δύο κράτη θα μπορούσαν να συμφωνήσουν και να ταυτίσουν οι απόψεις τους, όπως η προσέγγιση των θεμάτων του Ιράκ και της Υεμένης. Παρόλα αυτά, τα θέματα στα οποία υπάρχει μεγάλο χάσμα, όπως το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, η παρουσία του τελευταίου στην ευρύτερη περιοχή εγγύς του Ισραήλ (Συρία, Λίβανος και Παλαιστίνη), αλλά και η διαχείριση των ενεργειακών πόρων του Ιράν, φαίνεται πως δημιουργούν μία κατάσταση ολοκληρωτικού ανταγωνισμού.

Ο ανταγωνισμός αυτός έχει σαν σκοπό την ύπαρξη πλεονεκτημάτων για την κάθε μία χώρα, με τελικό αποτέλεσμα της μεγιστοποίησης της ασφάλειάς τους. Συμπερασματικά λοιπόν, μπορούμε να εντοπίσουμε τη διαδρομή για αυτή την ασφάλεια, μέσα από τον κλασικό ρεαλισμό, αφού Ισραήλ και Ιράν, προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους μέσω του αφηγήματος του εθνικού σύμμεροντος.

Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει από την άλλη μεριά, ότι τα δύο κράτη είχαν καλές σχέσεις μέχρι το 1979 και την ισλαμική επανάσταση στο Ιράν. Οι πολιτικές εξελίξεις και οι εσωτερικές διαμάχες στο Ιράν, έφεραν και αλλαγές στη συμπεριφορά του κράτους ως προς την εξωτερική του πολιτική. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με το αξίωμα του δομικού ρεαλισμού, ότι τα κράτη συμπεριφέρονται ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και τις εσωτερικές τους διεργασίες.

Αυτό όμως ίσως και να επιβεβαιώνει την μοναδικότητα της ισλαμικής επανάστασης του 1979. Πράγματι, αν εξετάσουμε «εξεγέρσεις» και «επαναστάσεις» σε άλλα κράτη της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, θα δούμε ότι σε καμία χώρα δεν επήλθαν αλλαγές τέτοιες που να κατέστησαν δυνατή τη λειτουργικότητα ενός δομημένου κράτους. Επίσης πολλοί είναι αυτοί που

πιστεύουν ότι το Ιράν δεν ήταν ποτέ έτοιμο να συμμαχήσει και να συνεργαστεί ουσιαστικά με το Ισραήλ. Το τελευταίο συνέβαινε γιατί απλά τα εσωτερικά προβλήματα του πληθυσμού του Ιράν, ήταν τέτοια που απλά ο λαός της χώρας αδιαφορούσε για την εξωτερική πολιτική και τις σχέσεις του κράτους με τα υπόλοιπα. Αυτός ήταν και ο λόγος που η θρησκευτική και πολιτική ελίτ του Ιράν μπόρεσε σχετικά εύκολα να αλλάξει την προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής και να δημιουργήσει ένα μένος και μία έντονη αντίθεση στο δυτικό τρόπο ζωής και στα κράτη που τον προωθούν (κυρίως Η.Π.Α. και Ισραήλ).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό που προκύπτει από τη μελέτη των σχέσεων Ισραήλ και Ιράν είναι το δίλημμα ασφαλείας που αντιλαμβάνονται τα δύο κράτη σήμερα. Όπως αναφέραμε και στο πρώτο κεφάλαιο, το Ισραήλ, σταδιακά μετά το 1979, αντιλαμβάνεται την επιθυμία του Ιράν να ανέλθει σε περιφερειακή δύναμη. Το Ιράν αρχίζει μετά την ισλαμική επανάσταση να διεξάγει νικηφόρους πολέμους. Υποστηρίζει οργανώσεις και ένοπλες ομάδες σε άλλα κράτη, οι οποίες έχουν σαν αντικειμενικό σκοπό την καταστροφή του κράτους του Ισραήλ. Τα τελευταία χρόνια, χωρίς να απορρίπτει τον διάλογο με τη «Δύση», φαίνεται να αγνοεί συστάσεις διεθνών οργανισμών και απειλεί άμεσα δυτικές χώρες και κυρίως το Ισραήλ.

Τα παραπάνω τέσσερα χαρακτηριστικά, ήταν και η αιτία που το Ισραήλ εξέλαβε ως επίσημη απειλή το Ιράν, στη δημοσίευση του αμυντικού δόγματος το 2015. Η διαχρονική στρατηγική του πρώτου πλήγματος του Ισραήλ, αφαρμόστηκε από το 2010 με την επίθεση με τον υιό «Stuxnet⁶²», ο οποίος αναπτύχθηκε από κοινού με τις Η.Π.Α. και είχε σαν στόχο ιρανικές εγκαταστάσεις εμπλουτισμού ουρανίου, με αποτέλεσμα τη σημαντική καθυστέρηση του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος.

Αδιαμφισβήτητα οι δύο χώρες σήμερα έχουν αναπτύξει προηγμένες στρατιωτικές δυνατότητες. Από τη μία το Ισραήλ διαθέτει τους βαλλιστικούς πυραύλους «Ιεριχώ», με βεληνεκές που φτάνει τα 4.800 χιλιόμετρα, απόσταση

⁶² Το Stuxnet είναι ένας κακόβουλο πρόγραμμα υπολογιστών, το οποίο αποκαλύφθηκε για πρώτη φορά το 2010 και θεωρείται ότι έχει αναπτυχθεί τουλάχιστον από το 2005. Το Stuxnet στοχεύει σε συστήματα SCADA και πιστεύεται ότι είναι υπεύθυνο για την πρόκληση σημαντικών ζημιών στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Παρόλο που καμία χώρα δεν έχει αναλάβει ανοιχτά την ευθύνη, είναι ευρέως κατανοητό ότι αποτελεί αμερικανο - ισραηλινό κυβερνοόπλο.

που επιτρέπει πλήγματα σε χώρες της ευρύτερης περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του Ιράν. Από την άλλη μεριά το Ιράν με τη σειρά πυραύλων «Shahab», έχει τη δυνατότητα να πλήξει το Ισραήλ. Επίσης το Ιράν μπορεί να χρησιμοποιήσει και τα προηγμένα οπλικά συστήματα των οργανώσεων, όπως η Χαμάς και η Χεζμπολάχ, οι οποίες εδρεύουν στην Παλαιστίνη και στον Λίβανο αντίστοιχα, περιοχές που συνορεύουν με το Ισραήλ. Πολλοί αναλυτές πιστεύουν ότι το Ιράν, αντιλαμβανόμενο την αδυναμία της άμεσης προσέγγισης ισχυρότερων στρατιωτικών δυνάμεων, διεξάγει έναν πόλεμο «δια πληρεξούσιων⁶³» (proxy war), εναντίον του κράτους του Ισραήλ με τις δύο προαναφερόμενες οργανώσεις.

Η «παγίδα του Θουκυδίδη», την οποία επινόησε ο Γκράχαμ Άλισον⁶⁴, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εννοιολογικό εργαλείο στην ανάλυση των σχέσεων Ιράν – Ισραήλ. Το Ισραήλ είναι αδιαμφισβήτητα η ισχυρότερη δύναμη, καθώς από τη δημιουργία του το 1948, διεξήγαγε πολλούς και νικηφόρους πολέμους. Αρχικά οι Αραβικές χώρες της περιοχής της Μέσης Ανατολής, θεώρησαν ότι εύκολα θα μπορούσαν να καταστρέψουν ένα νεοιδρυθέν κράτος. Σήμερα αυτή η αντίληψη δεν υπάρχει καθώς η ισχύς του Ισραήλ είναι αναγνωρισμένη από όλους. Από την άλλη πλευρά το Ιράν αποτελεί την ανερχόμενη περιφερειακή δύναμη. Επίσης από την αύξηση της ισχύος του τα τελευταία χρόνια, βλέπουμε και τις προσπάθειες

⁶³ Ο διαμεσολαβητικός πόλεμος ή πόλεμος δι' αντιπροσώπων είναι σύγκρουση μεταξύ δύο εθνών, χωρίς άμεση εμπλοκή των εμπλεκομένων. Χρησιμοποιείται επίσης για τον πόλεμο που υποκινείται από μεγάλη δύναμη χωρίς να εμπλακεί η ίδια. Αν και ο ορισμός μπορεί να περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές όψεις της ένοπλης αντιπαράθεσης, βασίζεται στο γεγονός ότι δύο διακριτά κράτη χρησιμοποιούν εξωτερικές δυνάμεις για να επιτεθούν στα συμφέροντα ή τα εδάφη του αντιπάλου. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται συχνά την επιχειρησιακή μεσολάβηση συμμάχων κατά του αντιπάλου, είτε την βοήθεια προς συμμάχους για την καταπολέμησή του.

⁶⁴ Η «Παγίδα του Θουκυδίδη» αποτελεί εννοιολογικό εργαλείο που επινόησε ο Γκράχαμ Άλλισον, καθηγητής κυβερνητικής στο πανεπιστήμιο Χάρβαρντ και πρώην υφυπουργός άμυνας των ΗΠΑ, προκειμένου να περιγράψει την εμπόλεμη κατάσταση στην οποία είναι δυνατό να οδηγήσει μία ανερχόμενη δύναμη στην προσπάθεια της να παραγκωνίσει μία κυρίαρχη δύναμη χρησιμοποιώντας ως μοντέλο τον Πελοποννησιακό Πόλεμο που διεξήχθη την περίοδο 431-404 π.χ.. Συγκεκριμένα, ο Θουκυδίδης αποτύπωσε στο έργο του «Ιστορία» τη διατάραξη του status quo στο οποίο κυριαρχούσε η Σπάρτη από την ταχεία άνοδο μίας νέας δύναμης τουτέστιν της Αθήνας η οποία προκάλεσε φόβο στη δεσπόζουσα χώρα της εποχής καθιστώντας την πολεμική αναμέτρηση αναπόφευκτη με τη διεξαγωγή του καταστροφικού Πελοποννησιακού Πολέμου. Και τούτο διότι ο Πελοποννησιακός Πόλεμος ο οποίος θεωρείται ως ο πρώτος αρχαίος παγκόσμιος πόλεμος με δεδομένο ότι διαμορφώθηκαν δύο αντίπαλα στρατόπεδα στα οποία εντάχθηκαν πόλεις-κράτη οδήγησε στο τέλος της αθηναϊκής κυριαρχίας και την αποδυνάμωση της σπαρτιατικής ηγεμονίας. Με απλά λόγια, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος κατέληξε σε μία κατάσταση όπου υπήρξαν μόνο χαμένοι (lose-lose situation).

δεισδύσης και επηρεασμού τρίτων χωρών, ώστε να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντά του.

Το Ισραήλ λοιπόν από τη μία μεριά προσπαθεί να διατηρήσει τη θέση του στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής, ενώ η χώρα που προσπαθεί να ανατρέψει αυτή την κατάσταση και να αλλάξει τις ισορροπίες είναι το Ιράν. Έτσι είναι πολύ πιθανό οι δύο χώρες να οδηγηθούν στην «παγίδα του Θουκυδίδη». Αυτό αποδεικνύεται με τις άμεσες προσβολές στόχων εκατέρωθεν στο πρώτο εξάμηνο του 2018. Η «παγίδα του Θουκυδίδη» όμως, μπορεί να «διδάξει» στις δύο χώρες ότι μία πολεμική σύρραξη ανάμεσα στις δύο ισχυρότερες δυνάμεις της Μέσης Ανατολής μόνο αρνητικές επιπτώσεις θα είχε και στους δύο.

Σήμερα τα δύο κράτη φαίνεται να ενστερνίζονται αυτή την άποψη, αφού η γενικευμένη πολεμική σύρραξη είναι μάλλον μακριά από τις επιλογές τους. Εντούτοις οι άμεσες απειλές που εκτοξεύονται εκατέρωθεν φέρνουν πιο πιθανή τη συνέχιση του πολέμου δι αντιπροσώπων, αλλά και των συγκρούσεων χαμηλής εντάσεως όπως αυτές του 2018, σε εδάφη που δεν υπάρχει σταθερότητα, όπως είναι το κράτος της Συρίας.

Επίσης χαρακτηριστική της εποχής, είναι και η προσέγγιση χωρών από το Ισραήλ. Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι οι σχέσεις με τη χώρα της Αιγύπτου είναι αν όχι φιλικές, τουλάχιστον ουδέτερες και σε καμία περίπτωση εχθρικές. Οι δύο χώρες συνεργάζονται σε τομείς τεχνολογίας και ενέργειας, πάντα με γνώμονα το εθνικό τους συμφέρον. Το ίδιο βέβαια ισχύει και για τις σχέσεις του Ισραήλ με άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα η Σαουδική Αραβία. Το Ισραήλ μέσα σε ένα νέο διεθνές περιβάλλον, και έχοντας εδρευοποιήσει τη θέση του στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, βελτιώνει σταθερά τις σχέσεις του με τις άλλες χώρες της περιοχής.

Εδώ αξίζει να αναφερθούμε και στον ρόλο που έπαιξε η χώρα μας. Η Ελλάδα συνέβαλε τα μέγιστα στην προσέγγιση του Ισραήλ με την Αίγυπτο. Είναι αντιληπτό ότι οι τριμερείς επαφές της Ελλάδας και της Κύπρου με Ισραήλ και Αίγυπτο αντίστοιχα, υποδηλώνουν την επιθυμία των δύο χωρών να εξετάσουν τις σχέσεις τους από μία διαφορετική οπτική. Από αυτές τις επαφές φαίνεται ότι κερδίζουν πολλά και οι τέσσερις χώρες. Η Αίγυπτος και το Ισραήλ βρίσκουν μία

επιλογή – ίσως όχι την πιο οικονομικά συμφέρουσα, αλλά τη σίγουρα την πιο σταθερή – για την εκμετάλλευση του ενεργειακού τους πλούτου, ενώ η χώρα μας και η Κύπρος αναβαθμίζουν τη γεωστρατηγική τους θέση στην ΝΑ Μεσόγειο.

Κλειδί αποτελεί, η κατά τη γνώμη μου, ορθή πολιτική επιλογή της Ελλάδας, να διατηρήσει τις σχέσεις που έχει αναπτύξει με τις υπόλοιπες Αραβικές χώρες. Η χώρα μας θα πρέπει να εξετάσει αυτές τις σχέσεις με βάση το εθνικό μας συμφέρον, κρατώντας τη φαινομενική ουδετερότητα, χωρίς όμως να εναντιώνεται στα πραγματικά συμφέροντα των «νέων» συμμάχων, αφού διαφαίνεται ότι η χώρα μας ισχυροποιείται μέσα από τις νέες διεργασίες.

Τέλος σημαντικό για τη χώρα μας είναι να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο κυρίως το Ισραήλ παλιότερα και το Ιράν πιο πρόσφατα ισχυροποίησαν τη θέση τους στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής. Η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να υιοθετήσει μια εθνική στρατηγική που δε θα βασίζεται στην κατευναστική πολιτική. Μπορεί να ακολουθήσει εν μέρει ένα μοντέλο που χρησιμοποιεί το Ισραήλ ως προς τον δυναμισμό και την ευελιξία στις σχέσεις με τις γείτονες χώρες, αλλά και να αυξήσει την ισχύ της στο πλαίσιο που καθορίζεται από τα εθνικά μας συμφέροντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συγγράμματα – Άρθρα

- Γρηγόριος Χάτσιος. «Διεθνής πολιτική και οι Σχέσεις Ιράν – Ισραήλ», Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονία, Δεκέμβριος 2018, Θεσσαλονίκη
- Μανταλένα Παπαδοπούλου. «Τουρκία και Ισραήλ: Σχέσεις συμφέροντος σε ένα πυριφλεγές περιβάλλον», Περιοδικό «Στρατηγική», Τεύχος: 220, Ιανουάριος 2013.
- Γεώργιος Καραμπελιάς. «Εμείς και το Ισραήλ», Περιοδικό «Προβληματισμοί» (ΕΛΙΣΜΕ), Τεύχος:92, Απρίλιος- Μάιος – Ιούνιος 2018.
- Ιωάννης Μπαλιτζώης. «Οι περίεργες εχθρικές σχέσεις Τουρκίας και Ισραήλ: Οι διπλωματικές μαραίνονται, οι εμπορικές ανθίζουν», Περιοδικό «Προβληματισμοί» (ΕΛΙΣΜΕ), Τεύχος:92, Απρίλιος- Μάιος – Ιούνιος 2018.
- Dr Spyridon Litsas. «The Arab Spring and the new regional chessboard», BESA (The Begin- Sadat Center of Strategic Studies), Paper No 675, Δεκέμβριος 2017.
- Καραγιάννης, Μάνος. «Η Νέα Μέση Ανατολή και οι Προκλήσεις». Δημοσίευση: 25/11/2017.
- Κεφαλά, Βιβή & Τσαρδανίδης, Χαράλαμπος. «Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις», Εκδόσεις Παπαζήση,
- Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος. «Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα , 2010.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι., «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα.
- Λίτσας, Σπυρίδων Ν. «Πόλεμος και Ορθολογισμός, Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές», Εκδόσεις Ποιότητα.
- Λίτσας, Σπυρίδων Ν., «Ιλιάδα και Διεθνής Πολιτική, Μια Θεωρητική Προσέγγιση», Εκδόσεις Ποιότητα.
- Parsi, Trita. “Treacherous Alliance: The Secret Dealings of Israel, Iran, and the United States
- Dr. Thrassy Marketos, EU Energy Geopolitics: The Potential Role of Iran and the Turkish Route, Natural Gas Europe, 13.12.2014.
- Messerschmidt, Mikala. “The Demographic Demon – Jewish existential uncertainty”.
- Ben-Horin, Y. and Posen, B. (1981), «Israel’s strategic doctrine». 1st ed. Santa Monica, CA: RAND.
- Rodger Howard, «IPAN και κρίση», ΚΨΜ, 2016.

Brandon Friedman, Center for Iranian Studies - Tel Aviv University, «The Principles and Practice of Iran's Post-Revolutionary Foreign Policy»

Ηλεκτρονικές Πηγές

Δήμου, Αντωνία. “Ισραήλ και Ιράν στην Παγίδα του Θουκυδίδη”. Πηγή: <https://www.liberal.gr/arthro/217986/apopsi/arthra/israil-kai-iran-stin-pagida-tou-thoukudidi.html>.

Δρίβας, Αλέξανδρος. “Η εξέλιξη της εξωτερικής εξισορρόπησης του Ισραήλ. Μια νέα περιφερειακή πολιτική”. Πηγή: http://ceregreece.blogspot.com/2017/01/blog-post_89.html.

Waltz, Kenneth N. “Γιατί το Ιράν πρέπει να αποκτήσει την πυρηνική βόμβα. Η πυρηνική ισορροπία θα σημάνει σταθερότητα”, Πηγή: Foreign Affairs “Company Overview of Eilat-Ashkelon Pipeline Company Ltd”, Πηγή: <https://www.bloomberg.com/research/>.

<https://www.energia.gr/article/152966/para-tis-amerikanikes-kyroseis-kai-tis-enteinomenes-pieseis-to-iran-anaptyssei-stathera-ton-energeiako-toy-ployto>

<https://www.euro2day.gr/specials/topics/article/1684679/oi-epiloges-ths-moshas-se-endehovenh-sygkroysh-hpa.html>

<https://www.mfa.gr/missionsabroad/iran/bilateral-relations>

<https://energypress.gr/news/ellada-kai-iran-dyo-palioi-filoi-poy-mporoyn-na-allaxoyn-tin-energeiaki-geopolitiki-tis-na>

http://www.dsalert.org/DSA,Editions/2019/DSA_September_Eva_J_Koulouriotis.pdf

https://www.huffingtonpost.gr/entry/to-pereniko-proyramma-toe-iran-poe-echei-prokalesei-ten-orye-ton-epa_gr_5d07dacde4b0ea7c4a4dac82

Τρίτα Πάρσι, «Ιράν και Ισραήλ: Μπορεί να υπάρξει ειρήνη»; Πηγή: https://www.ted.com/talks/trita_parsi_iran_and_israel_peace_is_possible

“Το Παλαιστινιακό Πρόβλημα: Σύντομη Ιστορική Επισκόπηση”, Πηγή: http://ecynical.blogspot.com/2008/12/blog-post_31.html.

Δρίβας Αλέξανδρος, “Η εξέλιξη της εξωτερικής εξισορρόπησης του Ισραήλ. Μια νέα περιφερειακή πολιτική”, Πηγή: http://ceregreece.blogspot.com/2017/01/blog-post_89.html.

<https://hellasjournal.com/2016/01/giati-to-israil-ofili-na-echi-aristes-schesis-me-ti-rosia/>

<http://blogs.reuters.com/great-debate/2016/01/14/vladimir-putin-is-the-closest-thing-to-a-friend-israel-has-ever-had-in-moscow//strong>>

“Saudi Arabia and Israel - Let's <http://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/>.

Καρβουνόπουλος Π., “Ο φονικός πόλεμος Ιράν-Ιράκ και τι προκάλεσε”, Πηγή: <https://www.militaire.gr/.22/09/2017,00:02>.

Moshe Bahar, “Unparallel Universes: Iran and Israel’s One- state Solution”. Πηγή: Global Society, <https://www.tandfonline.com/loi/cgsj20>, 11 July 2011.

<https://www.kathimerini.gr/1029963/article/epikairothta/kosmos/to-xroniko-dyomisi-mhnwn-synexoys-klimakwshs-stis-sxeseis-hpa-iran>

“Iran_and_Great_Powers_Struggle”. Πηγή: http://www.iran_review.org/content/Documents.

Council on Foreign Affairs, «Iran Supports Hamas, but Hamas Is No Iranian “Puppet”». Πηγή: <https://www.cfr.org/interview/>.

<https://www.tribune.gr/blog/news/article/465475/aytos-einai-o-logos-poy-to-islamistiko-kathestos-toy-iran-prepei-na-anatrapei-to-israil-se-dagkana-thanatoy.html>,